

Pitanja iz nastavnih cjelina perioda srednjeg vijeka u hrvatskoj državnoj maturi i ispitima državnog natjecanja iz povijesti

Tomašević, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:483117>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest

DIPLOMSKI RAD

**Pitanja iz nastavnih cjelina perioda srednjeg vijeka u hrvatskoj
državnoj maturi i ispitima državnog natjecanja iz Povijesti**

Student: Marko Tomašević

Mentor: dr. sc. Hrvoje Gračanin

Zagreb, 2019. godine

SADRŽAJ:

1. Uvod.....	1
1.1. Obrazloženje teme	1
1.2. Dosadašnja relevantna istraživanja	2
1.3. Metodologija i izvori.....	3
1.4. Struktura ispita	6
2. Zadatci iz nastavne cjeline - Razdoblje ranoga srednjeg vijeka na području Europe, Sredozemlja i Bliskoga Istoka	8
2.1. Zadatci iz nastavne jedinice - Posljedice velike seobe naroda	9
2.2. Zadatci iz nastavne jedinice – Novi društveni i gospodarski odnosi u Europi	11
2.3. Zadatci iz nastavne jedinice – Franačka država.....	12
2.4. Zadatci iz nastavne jedinice – Istočno Rimsko Carstvo	14
2.5. Zadatci iz nastavne jedinice – Arapska civilizacija i islam	15
2.6. Zadatci iz nastavne jedinice – Europske države od 9. do 11. stoljeća.....	16
2.7. Zadatci iz nastavne jedinice – Slaveni u ranom srednjem vijeku	17
2.8. Zadatci iz nastavne jedinice – Katolička Crkva.....	18
3. Zadatci iz nastavne cjeline – Hrvatska u ranom srednjem vijeku	20
3.1. Zadatci iz nastavne jedinice - Doseljenje Hrvata.....	21
3.2. Zadatci iz nastavne jedinice – Prve hrvatske kneževine	23
3.3. Zadatci iz nastavne jedinice – Hrvatsko kraljevstvo u 10. stoljeću	25
3.4. Zadatci iz nastavne jedinice – Procvat Hrvatske u doba Petra Krešimira IV. i Dmitra Zvonimira.....	27
3.5. Zadatci iz nastavne jedinice – Kultura Hrvata u ranom srednjem vijeku	29
4. Zadatci iz nastavne cjeline – Europa u razvijenom i kasnom srednjem vijeku (12.-15. stoljeće).....	31
4.1. Zadatci iz nastavne jedinice – Susreti civilizacija: križarski ratovi.....	32
4.2. Zadatci iz nastavne jedinice – Susreti civilizacija: Mongoli i Osmanlije	33
4.3. Zadatci iz nastavne jedinice – Europsko društvo u razvijenom srednjem vijeku	35

4.4. Zadatci iz nastavne jedinice – Uspon Europe	36
4.5. Zadatci iz nastavne jedinice – Crkva, religiozno-socijalni pokreti i prosjački redovi	38
4.6. Zadatci iz nastavne jedinice – Zemlje zapadne Europe	39
4.7. Zadatci iz nastavne jedinice – Slavske zemlje i Bizant.....	40
4.8. Zadatci iz nastavne jedinice – Kultura srednjega vijeka.....	42
5. Zadatci iz nastavne cjeline – Hrvatska u razvijenom i kasnom srednjem vijeku (12.-16. stoljeće).....	44
5.1. Zadatci iz nastavne jedinice – Hrvatska u doba Arpadovića	45
5.2. Zadatci iz nastavne jedinice – Hrvatska u doba Anžuvina.....	46
5.3. Zadatci iz nastavne jedinice – Hrvatska u doba Žigmunda Luksemburškoga.....	47
5.4. Zadatci iz nastavne jedinice – Srednjovjekovna bosanska država.....	49
5.5. Zadatci iz nastavne jedinice – Srednjovjekovni Dubrovnik	50
5.6. Zadatci iz nastavne jedinice – Hrvatska u doba Matije Korvina i dinastije Jagelović	52
5.7. Zadatci iz nastavne jedinice – Hrvatsko društvo, gospodarstvo i kultura u razvijenom i kasnom srednjem vijeku	53
5.8. Ostali zadatci.....	55
6. Zaključak.....	57
7. Sažetak	60
8. Bibliografija	61
9. Prilozi	64
9.1. Tablice.....	64
9.2. Slike	69

1. Uvod

1.1. Obrazloženje teme

Potaknut vlastitim iskustvom tijekom srednjoškolskog obrazovanja, jer sam sudjelovao i na natjecanju iz predmeta Povijest i polagao državnu maturu iz njega, odlučio sam se pozabaviti analizom tipova zadataka i njihovoga sadržaja na temelju obje vrste provjere znanja. Navedene ispite neću proučavati u njihovom potpunom obliku. Zbog osobnih preferencija, izabrao sam period srednjeg vijeka za detaljnije proučavanje. Drugim riječima, proučavat ću pitanja unutar navedenih ispita koja se odnose na period srednjeg vijeka.

Svrha analize je pomoć budućim polaznicima državnih matura i natjecanja iz Povijesti prilikom pripreme za ispite. Diplomski rad će također biti koristan stručnjacima prilikom provjere korisnosti navedenih ispita. Primarni je cilj ovog diplomskog rada prikazati kakva je struktura ispita i koji se povijesni sadržaji ispituju iz nastavnih cjelina perioda srednjeg vijeka. Na temelju provedene analize, moći ću bolje razumjeti kolika je općenita zastupljenost srednjeg vijeka u ispitima državnih matura i državnim natjecanjima iz Povijesti. Osim općenite zastupljenosti, detaljnije ću sagledati i razlučiti koji su dijelovi srednjeg vijeka zastupljeniji od ostalih. Istim postupkom, analizirat ću koja se pitanja iz određenih nastavnih cjelina postavljaju češće od ostalih. Na temelju navedenih analiza odgovorit ću na glavno istraživačko pitanje koje treba utvrditi u kojoj je mjeri period srednjeg vijeka zastupljen u navedenim ispitima. Dodatna potpitanja će pokazati koje nastavne cjeline su zastupljenije, ponavljaju li se određena pitanja više od ostalih, kakav je karakter pitanja po razinama znanja i preteže li uporaba nekih udžbenika nad drugima u sastavljanju pitanja.

Očekivani rezultati su da postoje određene preferencije u gradivu prilikom sastavljanja ispita mature i državnih natjecanja iz Povijesti. Detaljnije analize ispita potvrdit će ili opovrgnuti navedenu hipotezu. Rad će služiti kao doprinos u istraživanju smislenosti, odnosno svrsishodnosti takve provjere znanja na maturi i natjecanjima iz Povijesti. Također će koristiti kao podloga za proučavanje korisnosti udžbenika tijekom učenja za ispit na primjeru jednog perioda povijesti, odnosno srednjeg vijeka. Ovaj diplomski rad može poslužiti kao jedna cjelina većeg rada koji bi još detaljnije analizirao navedene ispite.

1.2. Dosadašnja relevantna istraživanja

Detaljna i sveobuhvatna istraživanja ispita državne mature i državnih natjecanja iz Povijesti nisu obavljena. Postoje određeni napori koji idu u tom smjeru, poput istraživanja koje je proveo Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, no ostaju na površnom pregledu samih ispita. Detaljnije sagledavanje tematike pojedinačnih pitanja ostaje neistraženo. Osobito u smislu iscrpnijeg proučavanja isključivo jednog perioda povijesti, kao što je u ovom diplomskom radu zamišljeno za srednji vijek.

Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja (dalje: NCVVO) obavio je određena istraživanja, koja su dostupna na njihovim internetskim stranicama. Ta istraživanja uglavnom se fokusiraju na sadržajnu i metodološku analizu ispita. Prvo takvo istraživanje za ispit mature iz Povijesti je *Priručnik za izradu zadataka višestrukog izbora iz nastavnoga predmeta povijesti – s primjerima zadataka iz ispita povijesti na državnoj maturi*, izdan 2017. godine.¹ Godinu nakon, odnosno 2018. godine, izdana su još dva važna djela. To su *Sadržajna i psihometrijska analiza ispita državne mature iz Povijesti* i knjiga *Ispit državne mature iz Povijesti od školske godine 2009./2010. do školske godine 2016./2017.*, autorice Natalije Gjeri Robić.² U knjizi su prikazani osnovni podaci o državnoj maturi iz Povijesti. Autorica se nije bavila detaljnom analizom zadataka, što je cilj ovog diplomskog rada. Uz navedene priručnike na internetskim stranicama NCVVO-a, nalazi se baza podataka s dostupnim informacijama o provedenim ispitima, godišnja izvješća o radu te ispitne knjižice i ispitni katalozi za razdoblje od 2009. do 2018. godine.³

Državna natjecanja iz Povijesti priprema Agencija za odgoj i obrazovanje (dalje: AZOO) koja nema jednako usavršen sustav poput NCVVO-a. Iako na svojoj internetskoj stranici ima objavljene ispitne knjižice, nedostaju joj popratni materijali. Agencija nije provodila dodatna istraživanja te ne izdaje godišnje kataloge koji bi donekle pojasnili ispite. Dodatno, ne postoje vanjski radovi koji se bave ispitima državnih natjecanja iz Povijesti, što nije slučaj s državnom maturom.

Pojedine su izdavačke kuće pripremile pomoćne materijale za pripremu učenika za državnu maturu. Objavljena su, neovisno o NCVVO, dva priručnika za pripremu pisanja državne mature iz Povijesti. Prvi priručnik, *Povijest na državnoj maturi*, objavio je Miroslav

¹ Internetska stranica NCVVO-a <https://www.ncvvo.hr/> (Pristup ostvaren 23.4.2019.)

² Internetska stranica NCVVO-a <https://www.ncvvo.hr/> (Pristup ostvaren 23.4.2019.)

³ Internetska stranica NCVVO-a <https://www.ncvvo.hr/> (Pristup ostvaren 23.4.2019.)

Šašić.⁴ Drugi priručnik *Povijest – priručnik za pripremu ispita na državnoj maturi* priredili su Vladimir Posavec i Tatjana Medić-Posavec.⁵ Oba su priručnika zamišljena kao pomoćno sredstvo maturantima prilikom pripreme za pisanje državne mature iz Povijesti. Zbog svoje uloge, oba priručnika analiziraju prijašnje ispite državne mature.

Napredak u boljem razumijevanju ispita državne mature iz Povijesti omogućila je diplomantica Filozofskog Fakulteta u Zagrebu Kristina Dujnić svojim diplomskim radom pod naslovom *Analiza sadržaja i rezultata državne mature iz povijesti od uvođenja do danas* iz 2018. godine. Autorica je u radu predstavila povijest državne mature općenito te je detaljnije analizirala razvoj ispita iz Povijesti. Šesto poglavlje njenog diplomskog rada nosi naziv „Analiza strukture ispita i sadržaja ispitivanja na državnoj maturi iz povijesti u razdoblju od 2009./2010. do 2016./2017. šk. god“. Unutar tog poglavlja, autorica se osvrnula na strukturu i sadržaj samih ispita po nizu kategorija. Jedna od njih je i struktura ispita prema područjima ispitivanja, u kojoj površno analizira sve povijesne periode uključujući i srednji vijek, budući da to nije bilo u primarnom fokusu rada. Potpoglavlje 6.2.2. „Povijesni sadržaji u području ispitivanja: Srednji vijek i novi vijek do početka 18. stoljeća“, ukratko pokazuje nastavne cjeline tih perioda koje se obrađuju u ispitima državne mature.⁶

Ovaj diplomski rad zamišljen je da posluži kao pomoć u daljnjem istraživanju državne mature iz Povijesti. Kristina Dujnić u navedenom je poglavlju predstavila povijesne sadržaje na što će se ovaj diplomski rad detaljnije nadovezati. Nadam se da bi moj rad mogao biti polazište za buduće autore koji bi, idealno, obrađivali preostale periode povijesti zastupljene u ispitima. Zajedno s njihovim radovima, uz temeljni diplomski rad Kristine Dujnić, mogla bi se sastaviti iznimno detaljna stručna analiza državne mature iz Povijesti. Ona bi kao takva zasigurno poslužila poboljšanju same mature.

1.3. Metodologija i izvori

U pisanju ovog diplomskog rada koristit ću kvalitativnu i kvantitativnu metodu analiziranja izvora. Zamisao je proći sve dostupne izvore i analizirati ih po jednakim kriterijima. Zbog same brojnosti i opsega izvora, analiza će se provoditi na samo jednom dijelu samih ispita,

⁴ Miroslav Šašić, *Povijest na državnoj maturi: priručnik za pripremu ispita državne mature iz povijesti* (Zagreb: Školska knjiga, 2010).

⁵ Vladimir Posavec, Tatjana Medić-Posavec, *Povijest: priručnik za pripremu ispita na državnoj maturi* (Zagreb: Profil International, 2012).

⁶ Kristina Dujnić, „Analiza sadržaja i rezultata državne mature iz povijesti od uvođenja do danas“, 86-91.

odnosno na pitanjima koja ulaze u polje perioda srednjeg vijeka. Ostali dijelovi izvora neće biti detaljno analizirani, iako će poslužiti za usporedbu s analiziranim dijelovima. Drugim riječima, usporedit ću brojnost zadataka iz srednjeg vijeka u pojedinačnim ispitima s ukupnim brojem postavljenih zadataka. Također, usporedit ću tipove zadataka koja se tiču srednjeg vijeka s tipovima ostalih zadataka. Pod tipom zadatka podrazumijeva se kategorija kojoj pripadaju (esejski, zadatci višestrukog izbora, zadatci kratkog odgovora ili ostalo.) Pojedini zadatci proći će analizu svrsishodnosti, uzimajući u obzir načela Bloomove taksonomije. Primjer su zadatci koja u sebi sadrže dodatne priloge. Odnosno, ispituju li se u tim slučajevima viši kognitivni procesi ili se traži samo reprodukcija zapamćenog.

Prva skupina izvora koju ću koristiti u ovom diplomskom radu su ispiti državne mature iz Povijesti. Prvi službeni ispit iz izbornog predmeta Povijesti pisao se u školskoj godini 2009./2010. Od tada do trenutka pisanja ovog diplomskog rada mature se pišu svake godine u dva termina, odnosno na ljetnom i jesenskom roku. Diplomski rad pisan je početkom 2019. godine, što znači da matura iz školske godine 2018./2019. neće ulaziti u polje istraživanja. Budući da se matura piše dva puta godišnje, dolazimo do brojke od ukupno osamnaest ispitnih knjižica za Povijest. Prema podacima NCVVO-a, broj učenika koji polažu Povijest na državnoj maturi u ljetnom roku obično je manji u odnosu na one koji taj ispit polažu na jesenskom roku. Neovisno o broju učenika koji su polagali određeni ispit, sva će pitanja državne mature iz Povijesti biti dio analize. Svi ispiti državne mature dostupni su na internetskoj stranici NCVVO-a za sve posjetitelje.⁷

Drugu skupina izvora čine državna natjecanja iz Povijesti. Ta se natjecanja održavaju od 1999. godine te su puno stariji oblik ispita od državne mature, koja se provodi tek zadnjih desetak godina. Nažalost, ranije verzije državnih natjecanja nisu dostupne. Agencija za odgoj i obrazovanje, kao i NCVVO, ima digitalizirane ispitne knjižice državnih natjecanja iz Povijesti. Prva od njih datira iz 2009. godine, dok je posljednja ona iz 2018. godine. Dodatni je problem nepostojanje ispitnih knjižica iz 2012. i 2013. godine na internetskim stranicama. Usprkos suradnji AZOO-a, analiza tih ispitnih knjižica neće biti moguća.⁸ Analiza će se izvršiti na ukupno devet ispitnih knjižica iz sljedećih godina: 2009., 2010., 2011., 2014., 2015., 2016., 2017. i 2018., što je dovoljan uzorak za kvalitetnu analizu. Kao i u slučaju ispita državne mature, neću provoditi analizu kompletnih ispita, već ću se zadržati isključivo na zadacima koji se odnose na period srednjeg vijeka. Važno je naglasiti kako ispiti natjecanja sadrže i esejski dio ispita, koji neće biti podvrgnut ovoj analizi.

⁷ Internetska stranica NCVVO-a <https://www.ncvvo.hr/> (Pristup ostvaren 23.4.2019.)

⁸ AZOO-a je preko privatne korespondencije objasnio kako ispiti iz 2012. i 2013. godine nisu arhivirani.

Posljednja skupina izvora koje ću koristiti tijekom cijelog diplomskog rada su udžbenici iz Povijesti. Oni će poslužiti u svrhu pronalaženja odgovora koji se očekuju od učenika u postavljenim zadacima. Kako je tema srednji vijek, koristit ću udžbenike za drugi razred gimnazije. Nastavne cjeline perioda srednjeg vijeka nalaze se samo u njihovoj prvoj polovici, tako da u analizu neće biti uključeni kompletni udžbenici. Gimnazijalci nemaju jedan univerzalni udžbenik za sve škole, već postoje četiri nakladničke kuće koje izdaju vlastite udžbenike za gimnazije. Dodatno, izdaju se i udžbenici povijesti za strukovne škole, ali oni nisu predviđena literatura za ispite. Početni plan bila je uporaba svih udžbenika koji su se koristili u rasponu između 2008. i 2019. godine, no zbog njihove brojnosti to nije moguće. Sve udžbenike koji su bili korišteni tijekom tog vremena uvrstio sam u tablicu (Tablica 1.), u svrhu dokazivanja brojnosti i za buduće referencije. Također, sama pretpostavka kako su učenici prilikom pripreme koristili najnovije dostupne udžbenike je isto tako teško vjerojatna. Hipotetski, ako je neki učenik pisao maturu u 2017. godini, velika je mogućnost kako je učio iz udžbenika objavljenog 2012. godine jer je njega posjedovao. Pravilo za udžbenike propisano od NCVVO-a napisano je u ispitnim katalozima i glasi: „Literatura za pripremu ispita iz Povijesti su svi udžbenici propisani i odobreni od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta tijekom proteklog četverogodišnjega razdoblja“.⁹ No, iz iskustva školovanja znam kako u stvarnosti učenici često koriste starije udžbenike. To znači da nije moguće uspoređivati pitanja iz ispita mature ili državnih natjecanja s odgovorima iz najnovijih udžbenika, već se trebaju pregledati i udžbenici izdani ranije. Iz navedenih razloga, koristit ću nekoliko udžbenika svih nakladnika, ali bez strogo utvrđenih pravila. Dakle, prilikom analize određenog pitanja iz mature neću se pridržavati pravila o korištenju udžbenika izdanih u zadnjem četverogodišnjem razdoblju, već ću odgovor potražiti i unutar starijih udžbenika.

Učenicima koji se pripremaju za pisanje ispita državnog natjecanja iz Povijesti, preporučuje se korištenje udžbenika svih nakladnika, ovisno o godini. Potrebno je istaknuti da se kod odgovara u knjižicama rješenja ispita stavlja posebna napomena gdje se u udžbeniku nalazi odgovor. U praksi to izgleda ovako: „17. Stjepan Vukčić Kosača (Alfa 144 / Mer 136 / Pro nema / ŠK 135)“¹⁰, što znači da se točan odgovor „Stjepan Vukčić Kosača“ može naći u udžbeniku Alfe na 144. stranici u udžbeniku Meridijana na 136. stranici, u udžbeniku Školske knjige na 135. stranici te da udžbenik Profila nema tu informaciju. Po istom principu objašnjeni su i ostali odgovori.

⁹ NCVVOIspitni katalog za državnu maturu u školskoj godini 2016./2017., 17. (Pristup ostavren 26.4.2019.) <https://www.ncvvo.hr/ispitni-katalozi-drzavnu-maturu-2016-2017/>

¹⁰ Natjecanje iz Povijesti, knjižica rješenja, 2017./2018., AZOO

1.4. Struktura ispita

Prije same analize sadržaja ispita, potrebno je ukratko objasniti strukturu ispita. Standardni izgled ispita državne mature iz Povijesti uspostavljen je ispitom iz 2012./2013. godine. Tada je prvi put prakticiran ispit od 80 zadataka koji donose ukupno 90 bodova.¹¹ Novim standardnim izgledom, ispit je uspostavljen kao jedinstvena cjelina s četiri skupine zadataka: zadatci višestrukog izbora, zadatci kratkog odgovora, zadatci višestrukog izbora (kronologije) te zadatci višestrukog izbora (uz polazni sadržaj).¹² Ovakav ispit provodi se i u novim maturama.

Struktura ispita državne mature iz Povijesti organizirana je tako da sadrži četiri područja ispitivanja: *Uvod u povijest, pretpovijest i stari vijek; Srednji vijek i novi vijek do početka 18. stoljeća; Novi vijek u 18. i 19. stoljeću; Svijet 20. i 21. stoljeća.*¹³ Period srednjeg vijeka, koji je tema ovog diplomskog rada, po područjima ispitivanja spojen je s novim vijekom. Kako su tvorcima matura to područje ispitivanja stavili pod jedinstvenu cjelinu, ono ulazi u ovu strukturu ispita kao takvo. Što se tiče zastupljenosti u ispitima mature, vidljiv je značaj koji je dodijeljen tom periodu. Autorica Kristina Dujnić u svojem je diplomskom radu detaljnije analizirala samu statistiku na temelju broja pitanja. Analizom je dokazala kako broj zadataka iz tog područja ispitivanja varira između 15 i 23 pitanja, ovisno o ukupnom broju pitanja, no uvijek je prilično zastupljen.¹⁴ Detaljnija statistička analiza vidljiva je u autoričinim tablicama¹⁵, koje sam uvrstio i ovdje radi referencije (Tablica 2. i 3.). Autorica u svoju analizu nije uvrstila ispit mature iz 2017./2018. godine, jer on tada još nije bio objavljen. Vlastitom analizom tog ispita došao sam do broja od 23 pitanja¹⁶ koja ulaze u područje ispitivanja *Srednji vijek i novi vijek do početka 18. stoljeća*, što potvrđuje dosadašnja istraživanja i upotpunjuje tablicu. Područja ispitivanja pobliže su opisana u samim ispitnim katalozima, dokumentima koji su popratni sadržaji za svaku maturu. U njima je svako područje posebno objašnjeno i detaljnije prikazano. Ispitna su područja podijeljena na nastavne cjeline, približno slične onima u planu i programu za predmet Povijesti. Dodatno, svakom ispitnom području, odnosno nastavnoj cjelini, dodani su i odgovarajući ishodi. Kako su katalozi isti, u tablici (Tablica 4.) ispisao sam sve cjeline i pripadajuće ishode. U glavnoj

¹¹ Kristina Dujnić, „Analiza sadržaja i rezultata državne mature iz povijesti od uvođenja do danas“, 45.

¹² Ibid, 48.

¹³ Kristina Dujnić, „Analiza sadržaja i rezultata državne mature iz povijesti od uvođenja do danas“, 49.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid, 136-137.

¹⁶ Matura iz Povijesti, ispitna knjižica, 2017./2018., ljetni rok, NCVVO

analizi pitanja vodit ću se ovom podjelom.

Struktura ispita državnih natjecanja iz Povijesti nikad nije detaljno proučavana kao u slučaju ispita matura. Analizom je očito da su autori imali određeni obrazac dvije ili tri godine, nakon čega je slijedila izmjena. Isto kao u slučaju matura, ispit se sastojao od nekoliko tipova zadataka: zadatci višestrukog izbora, zadatci kratkog odgovora, zadatci pridruživanja, zadatci kronologije te zadatci višestrukog izbora uz polazni sadržaj. Polazni sadržaj koji se spominje u zadnjem tipu zadataka odnosi se na izvore i povijesne zemljovide. Potrebno je naglasiti kako su zadatci uz polazni sadržaj uvedeni tek u posljednjim ispitima natjecanja. To je samo po sebi indikativno jer pokazuje razvoj ispita s obzirom na osuvremenjivanje školskog sustava. Omjer tipova zadataka razlikuje se ovisno o ispitu, kao i ukupan broj zadataka te bodovi. Tablicom sam sve ispite natjecanja podijelio ovisno o broju pojedinih tipova zadataka (Tablica 5.). Iz nje je jasno kako se ispiti natjecanja usavršavaju tijekom godina s obzirom na opće promjene ishoda u školama.

Prijašnji odlomak potvrdio je da su ispiti natjecanja po tipu zadataka slični ispitima mature. Usprkos tome, izrazito se razlikuju po području ispitivanja. Svrha ispita mature je provjera sveukupnog znanja povijesti koje se obrađuje u srednjoj školi. Zbog toga je ispit mature strukturiran tako da podjednako ispituje sva područja ispitivanja. Iz tablice (Tablica 2.) je očito kako period srednjeg i ranog novog vijeka zauzima približno jednu četvrtinu ukupnog ispita. Kod prvih matura postotak je točno 25 posto, ali se kasnije povisuje. Suprotno od toga, državna natjecanja organizirana su tako da se odvijaju u isto vrijeme, ali za svaku godinu školovanja pojedinačno. To znači kako se izvodi šest različitih ispita, od onih za učenike sedmih razreda pa sve do onih za učenike četvrtih razreda srednje škole. Pritom odabir sadržaja ovisi o gradivu koje se obrađuje na toj školskoj razini. Učenici drugih razreda srednje škole pišu državno natjecanje sastavljeno od nastavnih cjelina koje su obrađivali te godine, odnosno o srednjem vijeku i ranom novom vijeku. Za razliku od mature gdje to područje ispitivanja čini 25 posto, ovdje je cijeli ispit usmjeren na njega. Moje područje ispitivanja ostat će srednji vijek, što znači da ću analizirati približno polovicu svih pitanja u pojedinačnim ispitima državnih natjecanja.

2. Zadatci iz nastavne cjeline - Razdoblje ranoga srednjeg vijeka na području Europe, Sredozemlja i Bliskoga Istoka

U prvom poglavlju glavnog dijela diplomskog rada analizirat ću zadatke koji su se koristili u ispitima za nastavni predmet Povijest na državnoj maturi te u ispitima za natjecanja iz Povijesti, a koja se odnose na razdoblje ranog srednjeg vijeka na području Europe, Sredozemlja i Bliskoga Istoka. Sama podjela srednjeg vijeka po nastavnim cjelinama utvrđena je *Nastavnim programom za Povijest*.¹⁷ Usprkos tome, nakladnici udžbenika razvili su vlastitu podjelu po nastavnim cjelinama i jedinicama. Za svoju klasifikaciju izabrao sam podjelu koja se nalazi u gimnazijskim udžbenicima Školske knjige radi veće rascjepkanosti po jedinicama, što će omogućiti detaljniju analizu. Po njihovoj klasifikaciji period ranog srednjeg vijeka na području Europe, Sredozemlja i Bliskoga Istoka podijeljen je u osam nastavnih jedinica. Svako potpoglavlje odnosit će se na specifičnu jedinicu te ću u njemu analizirati sva ili najvažnija pronađena pitanja iz te jedinice.

Ispiti državnih matura i ispiti natjecanja iz Povijesti, zbog svoje prirode, nemaju u sebi točno određen broj zadataka za svaku nastavnu jedinicu ravnomjerno. Iz tog razloga sam broj zadataka iz pojedinih nastavnih jedinica nije jednak. U tablici ispod navedene su sve nastavne jedinice po naslovima iz sadržaja udžbenika te broj pronađenih zadataka koji se veže uz njih. Sam naslov nastavne jedinice ne ilustrira u potpunosti sadržaj nastavne jedinice. Naprimjer, četvrto poglavlje *Istočno Rimsko Carstvo – Bizant* u sebi sadrži i razvoj Venecije što iz samog naslova nije očito. Sama struktura pojedine jedinice bit će detaljnije objašnjena u samim potpoglavljima.

(Tablica nastavnih jedinica i ukupan broj zadataka iz navedenih jedinica u svim analiziranim ispitima državne mature¹⁸ i ispitima državnih natjecanja¹⁹ iz Povijesti)*

Nastavne jedinice iz razdoblja ranog srednjeg vijeka na području Europe, Sredozemlja i Bliskoga Istoka	Ukupan broj zadataka u svim ispitima državne mature iz Povijesti	Ukupan broj zadataka u svim ispitima državnih natjecanja iz Povijesti.**
Posljedice velike seobe naroda	14	2

¹⁷ *Nastavni program za gimnazije*, Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete Republike Hrvatske, Zagreb, 1994.

¹⁸ Mature iz Povijesti, ispitne knjižice, 2009./2010. - 2017./2018.

¹⁹ Državna natjecanja iz Povijesti, ispitne knjižice, 2009./2010. – 2018./2019.

*Tablica prikazuje samo ukupan broj zadataka, dok Tablica 6. sadrži detaljniji prikaz

** Bez ispita iz 2012. i 2013. školske godine.

Novi društveni i gospodarski odnosi u Europi	4	0
Franačka država	11	2
Istočno Rimsko Carstvo – Bizant	10	2
Arapska civilizacija i islam	5	2
Europske države od 9. do 11. stoljeća	10	2
Slaveni u ranome srednjem vijeku	3	4
Katolička Crkva	12	2

2.1. Zadaci iz nastavne jedinice - Posljedice velike seobe naroda

Sadržaji koji ulaze u ovu nastavnu jedinicu su pad Zapadnog Rimskog Carstva i naseljavanje germanskih naroda na ostacima Rima. Jedinica se bavi i osnivanjem novih država te raznim posljedicama toga, kao što su političke i gospodarske promjene na kontinentu. U novi odnos snaga uključuje se i kršćanska Crkva koja razvija svoju politiku s novim vladarima Europe. Analizom ispita pronašao sam ukupno šesnaest zadataka koja se ravnomjerno bave svim navedenim sadržajima. Zadaci o političkim posljedicama tzv. seobe naroda dominantnija su od onih gospodarskih i kulturnih.

Nekoliko je zadataka kratkih odgovora koji se bave seobom naroda Neočekivana je činjenica da su pitanja o selidbi Vizigota dominantnija od ostalih. U prvom zadatku traži se narod koji je za svoje središte u ranom srednjem vijeku imao grad Cordobu.²⁰ Drugi zadatak višestrukog izbora traži da se zaokruži narod, osim Vandala, koji je opljačkao Rim.²¹ U trećem zadatku traži se ime naroda koji se morao povući s Pirenejskog poluotoka nakon dolaska Vizigota²². Posljednji zadatak o Vizigotima traži da se zaokruži područje koje su naselili, odnosno Pirenejski poluotok.²³ Jedini zadatak kratkog odgovora koji se ne odnosi na Vizigote, traži za odgovor Langobarde.²⁴

Druga skupina zadataka odnosi se na provjeravanje kronologije događaja. Radi se o zadacima višestrukog odabira koji imaju ponuđene četiri opcije odgovora, a svaki odgovor ima četiri događaja organizirana različitim redoslijedom. Od učenika se očekuje da pronađu i zaokruže kronologiju koja je točna. Prvi zadatak traži točno određen redoslijed kronoloških

²⁰ Matura, 2017./2018., ljetni rok, 11. zadatak.

²¹ Matura, 2016./2017., ljetni rok, 11. zadatak.

²² Matura, 2013./2014., ljetni rok, 44. zadatak.

²³ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 12. zadatak.

²⁴ Matura, 2013./2014., jesenski rok, 44. zadatak.

dogadaja pada Zapadnog Rimskog Carstva.²⁵ Drugi zadatak kronologije traži od učenika da poredaju važne događaje seobe naroda, a vizigotsko osvajanje Rima ponovno se spominje.²⁶

Sadržaji ove nastavne jedinice ispituju se i u dva zadatka višestrukog izbora koji imaju pisane izvore kao polazni sadržaj. Prvi zadatak sadrži izvor (Slika 2.1.) te postavljena pitanja koja traže da se prepozna opisani proces i događaj na koji se izvor odnosi.²⁷ Odgovori su barbarizacija rimskoga društva i pohod Alarika na Rim 410. godine. Ponovno treba istaknuti da su Vizigoti i pohod na Rim još jednom tema pitanja autora. Drugi tekstualni izvor (Slika 2.2.) prepričava događaje iz određene bitke.²⁸ Od učenika se traži da prepoznaju kako se radi o bitci na Katalunskom polju i da zaokruže suparničke strane.

Posljednji tip zadatka također sadrži polazni sadržaj, no sad je riječ o povijesnim zemljovidima. Ova nastavna jedinica ima ukupno tri takva zadatka. Prvi zadatak sadrži povijesni zemljovid (Slika 1.1.) koji prikazuje nekoliko strelica raznih boja i od učenika traži da prepoznaju seobu naroda označene crnom i crvenom bojom.²⁹ Gotovo isti zemljovid (Slika 1.2.) u drugom zadatku također ima strelice koje označavaju smjerove kretanja prilikom seobe naroda.³⁰ Na ovom zemljovidu ucrtane su samo dvije strelice, ponovno crna i crvena, što donekle olakšava pitanje jer sužuje izbor. Obje karte prikazuju seobu Vandala i Vizigota. Učenici su morali prepoznati o kome se radi te odgovoriti na pitanja o povijesti ovih naroda. Treći povijesni zemljovid (Slika 1.3.) prikazuje seobu određenog naroda sa sjevera na jug i traži da se zaokruži jedan od ponuđenih odgovora, odnosno Langobarde.³¹

Zadatci iz ove nastavne jedinice pojavljuju se dva puta u ispitima državnih natjecanja iz Povijesti. Prvi zadatak kronologije traži od učenika da poredaju događaje od najstarijeg do najnovijeg.³² Drugi zadatak je znatno specifičniji. Kako je državno natjecanje te godine održano u Vinkovcima, učenici su za pripremu imali dodatnu literaturu o povijesti grada.³³ Jedan zadatak tog ispita glasi: „Koji je narod pokrenuo srednjovjekovno i kasnije naseljavanje područja Vinkovaca?“³⁴ Odgovor predstavlja nedoumice jer su autori ispita tražili odgovor „Mađari“.³⁵ Prilikom pregleda rješenja ispita, autori se jasno pozivaju na dodatnu literaturu,

²⁵ Matura, 2016./2017., ljetni rok, 61. zadatak.

²⁶ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 62. zadatak.

²⁷ Matura, 2017./2018., ljetni rok, 73. zadatak.

²⁸ Matura, 2015./2016., ljetni rok, 73. zadatak.

²⁹ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 73. zadatak.

³⁰ Matura, 2009./2010., jesenski rok, 53. zadatak.

³¹ Matura, 2011./2012., ljetni rok, 6. zadatak.

³² Natjecanje, 2017./2018., 19. zadatak.

³³ Upute za natjecanje iz Povijesti 2016., AZOO (Pristup ostavren 26.5.2019.)

<https://www.azoo.hr/index.php?view=article&id=5800&naziv=natjecanje-iz-povijesti-2016>

³⁴ Natjecanje iz Povijesti, ispitna knjižica, 2015./2016., AZOO

³⁵ Natjecanje iz Povijesti, knjižica rješenja 2015./2016., AZOO

odnosno knjigu *Vinkovci u srednjem vijeku* autora Stanka Andrića. Međutim, u istoj knjizi može se pročitati da su Gepidi osnovali prvo znatnije naselje na tom području nakon pada antičke Cibalijske.³⁶ Problem nastaje radi uporabe pojma „područja Vinkovaca“, jer nije potpuno jasno misli li se na mjesto bivšeg antičkog grada Cibalijske ili njezine okolice.

Šesnaest opisanih zadataka traže od učenika poznavanje osnova perioda seobe naroda. Analiziranjem zadataka jasno je da su Vizigoti u njima najzastupljeniji, dok se ostali narodi najčešće spominju uz njih ili u zadacima opće kronologije seobe naroda. Razlog tolike zastupljenosti pitanja iz povijesti Vizigota, uključujući događaj pljačkanja Rima 410. godine, nije baš jasan. Nakon pregleda udžbenika, vidljivo je da taj događaj nije posebno istaknut. Školska knjiga ga usputno spominje³⁷, dok ga udžbenici Alfe niti nemaju.³⁸ Navedeni događaj i godina ističu se samo u udžbenicima Profila u kojima su podcrtani.³⁹

2.2. Zadaci iz nastavne jedinice – Novi društveni i gospodarski odnosi u Europi

Sljedeća nastavna jedinica, *Novi društveni i gospodarski odnosi u Europi*, bavi se društvenom strukturom koja je nakon provale germanskih naroda nepovratno promijenjena. Unutar ove nastavne jedinice opisuje se feudalizam, sustav vlasništva presudan za funkcioniranje srednjovjekovne Europe. Kako je feudalizam teško razumljiv za učenike, koriste se grafovi i crteži radi lakšeg shvaćanja. Osim samog funkcioniranja sustava, opisana je njegova struktura. Poglavlje govori o vlastelinima i seljacima, njihovim položajima, pravima i životima.

Ispiti državne mature iz Povijesti sadrže samo četiri zadataka iz ove nastavne jedinice. Prva dva su zadaci kratkog odgovora. Prvi od njih traži dio feuda na kojem su kmetovi izvršavali radnu obavezu.⁴⁰ Drugi zadatak glasi: „Kako se naziva društveni sustav koji se temeljio na seniorsko-vazalnome odnosu?“, a odgovor je naravno feudalni sustav.⁴¹ Sljedeći

³⁶ Stanko Andrić, *Vinkovci u srednjem vijeku: područje grada Vinkovaca od kasne antike do kraja turske vlasti* (Vinkovci: Matica hrvatska, 2007), 19.

³⁷ Denis Detling i Zdenko Samaržija, *Koraci kroz vrijeme - udžbenik za 2. razred gimnazije* (Zagreb: Školska knjiga, 2008), 13.

³⁸ Ante Birin i Tomislav Šarlija, *Povijest 2 – udžbenik za 2. razred gimnazije* (Zagreb: Alfa, 2016.)

³⁹ Damir Bulat, Šime Labor i Miroslav Šašić, *Povijest 2 - udžbenik iz povijesti za drugi razred gimnazije* (Zagreb: Profil, 2009), 11.

⁴⁰ Matura, 2016./2017., ljetni rok, 48. zadatak.

⁴¹ Matura, 2014./2015., ljetni rok, 45. zadatak.

zadatak je malo specifičniji.⁴² On traži od učenika da zaokruže „Što najbolje karakterizira razdoblje ranog srednjeg vijeka u Europi?“, a točan odgovor je „nestanak gradova“. Uključio sam zadatak u ovo potpoglavlje, iako je proces deurbanizacije u udžbeniku Školske knjige opisan unutar prijašnje jedinice. Kako je sadržaj nastavne jedinice gospodarstvo Europe, smatram kako je pravilnije da ono uključuje i deurbanizaciju. Upravo je tako učinjeno u udžbeniku Profila, gdje je taj proces puno detaljnije opisan.⁴³ Citiran zadatak preuzet je iz mature provedene 2010. godine, a udžbenik Profila izdan je 2009. godine. Gotovo je sigurno kako su autori preuzeli zadatak upravo iz njega.

Spomenuo sam kako je u udžbenicima ova nastavna jedinica, radi lakšeg shvaćanja učenika, puna crteža i grafova. Treći i posljednji zadatak strukturiran je upravo pomoću grafa. Zadatak je postavljen s polaznim sadržajem koji prikazuje vlastelinski sustav (Slika 1.4.), a na njega se potom vežu tri pitanja.⁴⁴ Prvo pitanje traži imenovanje prikazanog sustava. Ponovno se od učenika očekuje osnovno znanje, poznavanje naziva sustava. Druga dva pitanja zahtijevaju od učenika da prouče graf i imenuju nazive označenih posjeda, odnosno „Alodij“ i „Selišta“.⁴⁵

Ispiti državnih natjecanja iz Povijesti ne sadrže niti jedan zadatak iz ove nastavne jedinice. Ispiti mature sadrže samo navedena i opisana četiri zadatka. Treba istaknuti kako sva četiri zadatka traže bazične odgovore. Iz navedenog se može zaključiti da autori ispita nisu uključili puno zadataka iz ove nastavne jedinice jer ona predstavlja osnovno znanje o srednjem vijeku. Obje kategorije ispita su po svojoj funkciji namijenjene za učenike koji znaju više od površnih osnova povijesti.

2.3. Zadatci iz nastavne jedinice – Franačka država

Nastavna jedinica *Franačka država* jedna je od zastupljenijih u ovoj nastavnoj cjelini. Jedinica se bavi početnim godinama stvaranja države, od vremena vladavine prvog kralja Klodviga do vrhunca države za vrijeme Karla Velikoga. Stvaranje ove države može se smatrati ključnim razdobljem ranog srednjeg vijeka u Europi. Jasno je da su iz tog razloga svi nakladnici pridali posebnu pažnju ovim događajima, što su preuzeli i autori ispita.

Kod zadataka višestrukog odabira traži se osnovno poznavanje vladara Franačke i

⁴² Matura, 2009./2010., jesenski rok, 7. zadatak.

⁴³ Damir Bulat, Šime Labor i Miroslav Šašić, *Povijest 2 - udžbenik iz povijesti za drugi razred gimnazije* (Zagreb: Profil, 2009), 28.

⁴⁴ Matura, 2010./2011., ljetni rok, 54. zadatak.

⁴⁵ Matura, knjižica rješenja, 2010./2011., ljetni rok, 54. zadatak.

njihovih djela. Pitanja žele doznati utemeljitelja dinastije Karolinga,⁴⁶ vladara utemeljitelja Franačke⁴⁷ i vladara koji je omogućio stvaranje Papinske Države.⁴⁸ Zadatak koji je djelomično povezan s vladarima, traži od učenika imenovanje procesa razvoja kulture za vrijeme Karolinga, odnosno karolinšku renesansu.⁴⁹ To je ujedno i jedini zadatak iz ove jedinice koji nije povezano s političkom povijesti, već s kulturnom.

Zadatci na dopunjavanje nastavljaju u istom smjeru. Prvi zadatak traži osobu koja je „Duhovni nasljednik i obnovitelj Zapadnog Rimskog Carstva u ranom srednjem vijeku“.⁵⁰ Poetski opisana osoba je, naravno, Karlo Veliki. Druga dva zadatka slično su formirana i od učenika zahtijevaju poznavanje funkcije predstojnika kraljevske palače, majordoma.⁵¹

Sljedeći je zadatak s polaznim sadržajem, koji upotrebljava povijesni zemljovid koji prikazuje Europu oko 814. godine. Na njemu se vidi nekoliko obojanih država (Slika 1.5.). Pitanje traži da se zaokruži naziv države prikazane žutom bojom.⁵² Prilično je jasno kako se radi o Franačkoj državi. Ponuđeni odgovor „Vizigotsko Kraljevstvo“ uopće se ne prikazuje na zemljovidu. Njegovo uključivanje dio je načina sastavljanja pitanja s višestrukim izborom, gdje je jedan od ponuđenih odgovora sasvim očito netočan. Zemljovid je, bez ikakvih promjena, preuzet iz udžbenika Školske knjige.⁵³

Posljednja kategorija zadataka formirana je pomoću izvora. Ona je moguća i prigodna za ovu jedinicu zbog postojanja dobro očuvanih i iznimno značajnih *Anala Franačkog Kraljevstva*.⁵⁴ Prvi izvor (Slika 2.3.) opisuje nasljeđivanje Karla Velikoga na prijestolje nakon smrti Pipina.⁵⁵ Drugi izvor (Slika 2.4.) je puno veći i odnosi se na, Crkvom potaknuto, preuzimanje vlasti Pipina Malog.⁵⁶ Pitanje uz izvor traži prepoznavanje značenja opisanog događaja. Odgovor je jače vezivanje Crkve s franačkim vladarima.⁵⁷ Zadnji izvor (Slika 2.5.) citira Einharda i od učenika traži prepoznavanje autora i osobe koja je tema opisa.⁵⁸

Ispiti natjecanja sadrže dva zadatka iz ove nastavne jedinice. Prvi zadatak želi doznati kojem je franačkom vladaru car Anastazije dodijelio titulu počasnog konzula.⁵⁹ Zadatak je

⁴⁶ Matura iz Povijesti, ispitna knjižica, 2009./2010., jesenski rok, NCVVO, 6. zadatak.

⁴⁷ Matura, 2015./2016., ljetni rok, 11. zadatak.

⁴⁸ Matura, 2010./2011., jesenski rok, 6. zadatak.

⁴⁹ Matura, 2011./2012., ljetni rok, 8. zadatak.

⁵⁰ Matura, 2010./2011., ljetni rok, 24. zadatak.

⁵¹ Matura, 2015./2016., ljetni rok, 44. zadatak. i Matura, 2011./2012., ljetni rok, 28. zadatak.

⁵² Matura, 2015./2016., ljetni rok, 16. zadatak.

⁵³ Denis Detling, *Koraci kroz vrijeme*, izdanje 2015, 22.

⁵⁴ Borislav Grgin- Ivo Goldstein, *Europa i sredozemlje u srednjem vijeku*, (Zagreb: Novi Liber, 2008), 127.

⁵⁵ Matura, 2014./2015., ljetni rok, 73. zadatak.

⁵⁶ Matura, 2016./2017., jesenski rok, 73. zadatak.

⁵⁷ Matura, knjižica rješenja, 2016./2017., jesenski rok, 73. zadatak.

⁵⁸ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 73. zadatak.

⁵⁹ Natjecanje iz Povijesti, ispitna knjižica, 2016./2017., AZOO, 1. zadatak.

preuzet iz udžbenika Meridijana,⁶⁰ a odgovor je da se radi o Klodvigu. Drugi zadatak povezan je s kulturom i za odgovor traži Pavla Đakona, autora djela *Povijest Langobarda*.⁶¹

Nakon pregleda navedenih zadataka, vidljivo je kako su većina orijentirana na političku povijest Franačke Države. Točnije, ispituje se znanje o vladarima. Pomalo neočekivano, samo jedan zadatak traži za odgovor Karla Velikog. Ukupno je deset zadataka iz ove jedinice, ali su oni neravnomjerno raspoređeni. Naime, čak se tri zadatka nalazi u ispitu za ljetni rok državne mature iz 2016. godine. Već je istaknuto kako su autori jedan izvor i zemljovid direktno preuzeli iz udžbenika Školske knjige.

2.4. Zadatci iz nastavne jedinice – Istočno Rimsko Carstvo

Sljedeća nastavna jedinica bavi se Istočnim Rimskim Carstvom, odnosno Bizantom. Jedinica se bavi razvojem Bizanta u godinama nakon pada Rima te Justinijanovim pokušajem obnove Carstva. Neki udžbenici dodatno uključuju sadržaj poput doseljavanja Slavena, ikonoklastičke borbe i razvoja Venecije.

Kako je u prijašnjem potpoglavlju glavna ličnost bio Karlo Veliki, sad je to Justinijan. Međutim, samo se tri zadatka vežu uz njega. Prvo traži odgovor o tome što je obilježilo Justinijanovu vladavinu.⁶² Drugi zadatak želi doznati ime cara koji je uveo građanski zakonik.⁶³ Autori su upotrijebili sintagmu „građanski zakonik“, iako je naziv kasnija konstrukcija pa bi ispravnije bilo reći zbornik pravnih zbirki. Justinijan se traži kao odgovor i u zadatku koji prikazuje opseg Bizanta nakon kratkotrajne obnove Carstva.⁶⁴ Zemljovid prikazuje Zapadno i Istočno Carstvo u različitim bojama. Treći zadatak višestrukog izbora pita za vrijeme kojeg se cara dogodila avarsko-slavenska opsada Carigrada.⁶⁵ Justinijan je jedan od ponuđenih odgovara, ali točan odgovor je Heraklije.

Gotovo svi zadatci iz prijašnje jedinice bili su usmjereni na vladare. U zadatcima o Bizantu, ispituje se i o strukturi države. Prvi takav zadatak traži naziv za feudalni posjed u Bizantu,⁶⁶ a drugi zadatak ime cara koji je prvi uveo teme kao organizirana područja.⁶⁷

⁶⁰Hrvoje Gračanin, Hrvoje Petrić i Gordan Ravančić, *Udžbenik iz povijesti za 2. razred gimnazije*, (Samobor: Meridijani, 2014), 12.

⁶¹Natjecanje iz Povijesti, ispitna knjižica, 2017./2018., AZOO, 12. zadatak.

⁶²Matura iz Povijesti, ispitna knjižica, 2014./2015., jesenski rok, NCVVO, 11. zadatak.

⁶³Matura, 2017./2018., ljetni rok, 44. zadatak.

⁶⁴Matura, 2016./2017., ljetni rok, 12. zadatak.

⁶⁵Matura, 2013./2014., jesenski rok, 12. zadatak.

⁶⁶Matura, 2012./2013., jesenski rok, 46. zadatak.

Državna natjecanja sadrže dva zadatka iz ove jedinice. U prvom zadatku traži se vladar koji je okončao vladavinu Odoakra u Italiji.⁶⁸ Zadatak se odnosi na Justinijana i njegovu obnovu carstva. Drugi zadatak želi otkriti bizantskog vladara koji je vladao za vrijeme Karla Velikoga u Franačkoj.⁶⁹ Oba su zadatka postavljena na natjecanju iz 2009. godine. To je ujedno prvo i zadnje natjecanje koje je sadržavalo zadatke iz nastavne jedinice o Bizantu.

Zadatci iz ove nastavne jedinice prilično su jednostavni. Većina su zadatci kratkog odgovora ili zadatci višestrukog izbora, te nema zadataka s polaznim sadržajem. Povremeno se pojavljuju u ispitima državne mature, dok u ispitima državnih natjecanja nisu osobito zastupljena.

2.5. Zadatci iz nastavne jedinice – Arapska civilizacija i islam

Kako sam naslov jedinice glasi, tematizira se islam i arapska civilizacija. Nastavna jedinica je gotovo ista u svim udžbenicima i obrađuje glavne događaje u razvoju i širenju islama i arapske kulture. Jedinica je mješavina između vjerskih i svjetovnih događaja, što dokazuju i postavljena pitanja.

Prvi je zadatak izrazito jednostavan: od učenika se želi doznati ime svete knjige islama.⁷⁰ Drugi zadatak traži ime naroda koji je podijelio svoje carstvo na Bagdaski i Kordopski kalifat.⁷¹ Treći zadatak glasi „Kako se naziva državno uređenje u kojemu vrhovnu vlast ima najviši svjetovni i vjerski poglavar Arapa?“, a odgovor je kalifat.⁷² U sljedećem zadatku treba navesti točni kronološki slijed životnih događaja proroka Muhameda.⁷³

Zadnji zadatak iz ove nastavne jedinice organiziran je oko povijesnog zemljovida.⁷⁴ Prikazano je arapsko širenje po kontinentima (Slika 1.6.). Na zemljovid se nadovezuju tri pitanja. Redom se traži: poznavanje naroda, imenovanje osobe koja je zaustavila arapsko širenje u Europi te ime arapske države u Europi. Potrebno je istaknuti drugo pitanje jer traži od učenika povezivanje nastavnih jedinica.

⁶⁷ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 29. zadatak.

⁶⁸ Natjecanje iz Povijesti, ispitna knjižica, 2008./2009., AZOO, 1. zadatak.

⁶⁹ Natjecanje, 2008./2009., 3. zadatak..

⁷⁰ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 15. zadatak.

⁷¹ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 44. zadatak.

⁷² Matura, 2012./2013., ljetni rok, 13. zadatak.

⁷³ Matura, 2014./2015., ljetni rok, 63. zadatak.

⁷⁴ Matura, 2009./2010., ljetni rok, 54. zadatak.

U ispitima s natjecanja mogu se pronaći dva zadatka. Prvi zadatak traži od učenika da zaokruže sjedište prvog jedinstvenog arapskog kalifata.⁷⁵ Odgovor je Damask, iako ponuđeni odgovori poput Bagdada ili Cordobe mogu zavarati. Drugi zadatak povezan je s arapskim širenjem, ali i s ranosrednjovjekovnom poviješću Hrvatske. Naime, želi se doznati godina kada je arapska mornarica uplovila u Jadransko more.⁷⁶

Navedeni zadatci pokazuju kako se od učenika traži osnovno znanje iz ove nastavne jedinice. Zadatak o svetoj knjizi islama je i prejednostavno za maturante. Svakako bi to trebali znati iz opće kulture.

2.6. Zadatci iz nastavne jedinice – Europske države od 9. do 11. stoljeća

Nastavna jedinica obuhvaća razdoblje ranog srednjeg vijeka nakon podjele Franačkog carstva. Bavi se razvojem prvih država na kontinentu poput Engleske, Francuske i Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti. Jedinica također govori o Mađarima i Normanima. Zbog samog opsega gradiva, jasan je velik broj pitanja u maturi.

Engleskoj i Svetom Rimskom Carstvu posvećena su dva zadatka. Važno je istaknuti kako se prvi put pojavljuju dva ista zadatka. Drugačije su formirana, ali oba traže za odgovor narod koji je zaustavljen od strane Otona I. bitkom na Leškom polju,⁷⁷ odnosno kod današnjeg Augsburga.⁷⁸ Zadatak o Engleskoj sadrži povijesni izvor (Slika 2.6.) o prvim naredbama Vilima Osvajača za svoju novu zemlju.⁷⁹

Ova jedinica sadrži tri zadatka koja se koriste povijesnim zemljovidima. Tema prvog su Mađari i njihovo širenje kroz Europu (Slika 1.7.).⁸⁰ Drugi zadatak prikazuje podjelu Franačke (Slika 1.8.) i potom od učenika traži ime dinastije na čelu sve tri nove države.⁸¹ Treći zadatak prikazuje Pirenejski poluotok (Slika 1.9.) i očekuje prepoznavanje suprotstavljenih strana na njemu.⁸²

Zbog prirode ove nastavne jedinice, važno je znanje kronologije. Upravo su zato autori dva zadatka postavili po tom principu. Oba zadatka višestrukog izbora navode četiri događaja

⁷⁵ Natjecanje, 2017./2018., 1. zadatak.

⁷⁶ Natjecanje, 2009./2010., 12. zadatak.

⁷⁷ Matura, 2015./2016., jesenski rok, 44. zadatak.

⁷⁸ Matura, 2011./2012., ljetni rok, 29. zadatak.

⁷⁹ Matura, 2012./2013., ljetni rok, 74. zadatak.

⁸⁰ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 6. zadatak.

⁸¹ Matura, 2013./2014., jesenski rok, 11. zadatak.

⁸² Matura, 2011./2012., ljetni rok, 75. zadatak.

formiranja važnih država u Europi. Od učenika se zahtijeva prepoznavanje točnog vremenskog tijeka.

Kod ispita natjecanja postavljena su dva zadatka iz ove jedinice, oba vezana za Normane. Prvi zadatak traži godinu uspostavljanja normanskog vojvodstva.⁸³ Drugi zadatak kao polazišni sadržaj koristi tapiseriju kraljice Matilde. U pitanjima se od učenika očekuje da preko njega prepoznaju o kojem se izvoru radi i koju bitku prikazuje, kao i ime poginulog kralja.⁸⁴

Postavljeni zadatci su većinom orijentirani na uspostavljanje država. Od učenika se zahtijeva poznavanje osnovnih godina i kronološkog slijeda događaja. Njihovo znanje o državama ispituje se i uz pomoć povijesnih zemljovida, kojih je iz ove jedinice bilo čak tri.

2.7. Zadatci iz nastavne jedinice – Slaveni u ranom srednjem vijeku

Sadržaj ove nastavne jedinice je povijest Slavena. Jedinica obrađuje njihovu zajedničku povijest, vjerovanja i kulturu. Bavi se i nastankom prvih slavenskih država s izuzetkom Hrvatske. Posebno poglavlje čini djelovanje braće Konstantina i Metoda. Posebnost ove nastavne jedinice leži u činjenici da su zadatci iz tog dijela gradiva više sadržani u ispitima natjecanja nego u ispitima državne mature.

Od ukupno tri zadatka iz matura, dva se bave Konstantinom i Metodom. Prvi zadatak zanima država u kojoj su braća djelovala kao oporba njemačkom utjecaju.⁸⁵ Drugi zadatak sadrži povijesni zemljovid (Slika 1.10.) s ucrtanim strelicama koje prikazuju misionarska putovanja braće.⁸⁶ Učenici trebaju prepoznati čije putovanje zemljovid naglašava. U trećem se zadatku želi doznati ime poljske dinastije čiji je utemeljitelj knez Mieszko.⁸⁷ Zadatak je dosta specifičan, osobito jer se odgovor može pronaći jedino u udžbenicima Meridijana.⁸⁸

Prvim zadatkom traži se autor koji je zabilježio slavenski napad na grad Sipont 642. godine.⁸⁹ Taj napad opisao je Pavao Đakon u svom djelu *Povijest Langobarda*. Sljedeći zadatak traži vladara koji je utemeljio Kijevsku kneževinu, odnosno Rjurika.⁹⁰ Treći zadatak

⁸³ Natjecanje, 2008./2009., 5. zadatak.

⁸⁴ Natjecanje, 2014./2015., 26. zadatak.

⁸⁵ Matura, 2009./2010., ljetni rok, 6. zadatak.

⁸⁶ Matura, 2013./2014., ljetni rok, 11. zadatak.

⁸⁷ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 44. zadatak.

⁸⁸ Hrvoje Gračanin, Hrvoje Petrić i Gordan Ravančić, *Udžbenik iz povijesti za 2. razred gimnazije*, (Samobor: Meridijani, 2014), 29.

⁸⁹ Natjecanje, 2009./2010., 3. zadatak.

⁹⁰ Natjecanje, 2008./2009., 2. zadatak.

traži ime bizantskog cara koji je poslao braću na put.⁹¹ Četvrti zadatak tiče se kronologije.⁹² Od četiri navedena događaja, samo se dva odnose na povijest Slavena, a to su utemeljenje biskupije u Poznanu i ruska crkvena neovisnost. Druga dva događaja govore o Normanima i Mađarima. Zadatak jednako pripada prijašnjoj lekciji, ali zbog činjenice da su ti događaji općeg karaktera daje se naslutiti kako su tu samo radi orijentacije.

Zadatci iz povijesti Slavena su malobrojna, ali pretrpana velikom količinom imena i specifičnih godina navedenih u samoj jedinici. Jedinica je dobar primjer prevelike količine faktografije na nastavi povijesti.

2.8. Zadatci iz nastavne jedinice – Katolička Crkva

Zadnja nastavna jedinica u ovoj cjelini pod sadržaj ima razvoj Katoličke crkve. Jedinica se bavi ranim razvojem kršćanstva, crkvenim raskolom 1054. godine i sukobom papinstva s carevima. Za opću kulturu učenika ova je nastavna jedinica neizmjerljivo važna. Vjerojatno je to razlog zašto se može pronaći velik broj zadataka iz ove jedinice u državnoj maturi.

Nekoliko zadataka odnose se na sv. Benedikta i njegovo djelovanje. Najvažniji zadatak sadrži izvor (Slika 2.7.) koji opisuje život sv. Benedikta, nakon kojeg slijede pitanja.⁹³ Učenici trebaju navesti naziv dokumenta kojeg je opisani lik sastavio te temeljno geslo spomenutog crkvenog reda.

Crkveni raskol 1054. godine tema je dvaju zadataka. U prvom se traži osoba s kojom je papa Lav IX. ušao u sukob nakon čega dolazi do raskola. Drugi zadatak prikazuje povijesnu kartu iz 11. stoljeća (Slika 1.11.), na kojoj su sve postojeće vjere različito poboјane.⁹⁴ Pitanjem se želi doznati razlog ove podjele.

Najveći broj zadataka iz ove nastavne jedinice odnosi se na sukob između carstva i papinstva oko laičke investiture. Dva zadataka kao odgovor traže samo naziv ovog sukoba, a jedan zadatak zanima kojem razdoblju pripada. Sljedeći zadatak traži naziv za uvođenje svjetovnjaka u crkvene službe, a odgovor je laička investitura.⁹⁵ Sljedećem je zadatku u središtu zanimanja mjesto ishodišta crkvenih reformi iz 11. stoljeća.⁹⁶ Točan odgovor je

⁹¹ Natjecanje, 2017./2018., 13. zadatak.

⁹² Natjecanje, 2014./2015., 23. zadatak.

⁹³ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 73. zadatak.

⁹⁴ Matura, 2010./2011., jesenski rok, 8. zadatak.

⁹⁵ Matura, 2016./2017., ljetni rok, 44. zadatak.

⁹⁶ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 14. zadatak.

samostan Cluny. Posljednji zadatak tiče se pape uz kojeg se veže *Dictates Papae* iz 1075. godine.⁹⁷

Navođenje autora tog dokumenta traži se i u zadatku iz natjecanja.⁹⁸ Ovo je ujedno prvi put da se isti zadatak nalazi u ispitu mature i ispitu natjecanja, no uz tri godine razmaka. U drugom zadatku iz ispita natjecanja traži se pojam koji opisuje trgovanje crkvenim službama,⁹⁹ odnosno simonija. Usprkos pokušaju reformi redovnika iz samostana Cluny, praksa se održala do 16. stoljeća pa bi zadatak isto tako mogao pripadati jedinici protestantske reformacije.

Zadatci iz ove jedinice najviše su usredotočeni na sukob vjerske i svjetovne vlasti te raskol unutar crkve. Autori su uspjeli uvrstiti jedan povijesni zemljovid i izvor u zadatke. Od papa, čini se kako je Grgur VII. najvažniji prema traženim odgovorima.

⁹⁷ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 13. zadatak.

⁹⁸ Natjecanje, 2015./2016., 1. zadatak.

⁹⁹ Natjecanje, 2008./2009., 7. zadatak.

3. Zadatci iz nastavne cjeline – Hrvatska u ranom srednjem vijeku

U drugom poglavlju glavnog dijela diplomskog rada analizirat ću zadatke iz ispita državnih matura i ispita državnih natjecanja koja se odnose na razdoblje ranog srednjeg vijeka u Hrvatskoj. Kao i prijašnje, i ovo sam poglavlje podijelio po nastavnim jedinicama radi lakšeg pregleda. Da bi nastavio u istom smjeru i ovdje sam upotrijebio naslove i strukturu jedinica prema udžbenicima Školske knjige. Prema njihovom udžbeniku, period ranog srednjeg vijeka u Hrvatskoj podijeljen je u pet nastavnih jedinica. Svako potpoglavlje odnosit će se na specifičnu nastavnu jedinicu te će se u njemu analizirati sva ili najvažnija pronađena pitanja iz te jedinice. U tablici ispod navedene su sve nastavne jedinice po naslovima iz sadržaja udžbenika te broj pronađenih zadataka koji se veže uz njih. Ova cjelina sadrži manji broj nastavnih jedinica, ali je iz tablice sasvim jasno kako je broj zadataka znan.

(Tablica nastavnih jedinica i ukupan broj zadataka iz navedenih jedinica u svim analiziranim ispitima državne mature¹⁰⁰ i ispitima državnih natjecanja iz Povijesti¹⁰¹)*

Nastavne jedinice iz razdoblja ranog srednjeg vijeka u Hrvatskoj	Ukupan broj zadataka u svim ispitima državne mature iz Povijesti	Ukupan broj zadataka u svim ispitima državnih natjecanja iz Povijesti.**
Doseljenje Hrvata	15	6
Prve hrvatske kneževine	17	14
Hrvatsko kraljevstvo u 10. stoljeću	9	3
Procvat Hrvatske u doba Petra Krešimira IV. i Dmitra Zvonimira	6	3
Kultura Hrvata u ranom srednjem vijeku	10	2

¹⁰⁰ Mature iz Povijesti, ispitne knjižice, 2009./2010. - 2017./2018.

¹⁰¹ Državna natjecanja iz Povijesti, ispitne knjižice, 2009./2010. – 2018./2019.

* Tablica prikazuje samo ukupan broj zadataka, dok Tablica 6. sadrži detaljniji prikaz

** Bez ispita iz 2012. i 2013. školske godine.

3.1. Zadaci iz nastavne jedinice - Doseljenje Hrvata

Prva nastavna jedinica u ovoj cjelini bavi se etnogeneom Hrvata, njihovom seobom na područja koja i danas naseljavaju, društvenom strukturom i pokrštavanjem. Nastavna jedinica je po sadržaju slična u svim udžbenicima. Velik dio čine teorije o etnogenezi i njihovo razmatranje. Iz tablice se može vidjeti brojnost zadataka iz tog područja. Nastavnici u školama često odvajaju i više nastavnih sati za nju, kako bi učenicima mogli bolje objasniti razne nedoumice oko doseljenja Hrvata.

Zadaci o etnogenezi mogu se podijeliti u tri skupine. Razlog tome je postojanje triju teorija o podrijetlu Hrvata: slavenska teorija, iranska teorija i gotska teorija. Ukupno se osam zadataka iz matura dotiču etnogeneze. Pet od njih usmjereno je na iransku teoriju, dva na gotsku teoriju te samo jedan zadatak na slavensku teoriju. Potrebno je istaknuti kako su svih pet zadataka o iranskoj teoriji usmjereni na Tanajске ploče. Neki zadatci traže samo da se zaokruži ime tog epigrafskog spomenika,¹⁰² a drugi da se napiše naziv spomenika.¹⁰³ Iranska teorija polazi i od naziva nekadašnje perzijske pokrajine Harahvatije, no taj se dio ne ispituje. Što se tiče gotske teorije o podrijetlu Hrvata u jednom se zadatku želi doznati naziv povijesnog djela iz 13. stoljeća na kojem se ona bazira.¹⁰⁴ Drugi zadatak o toj teoriji očekuje da učenici navedu autora istog djela.¹⁰⁵ Slavenska teorija o podrijetlu Hrvata općenito je najprihvaćenija, ali kod matura se traži samo jednom. Zadatak daje izvor *De administrando Imperio* kao polazište i želi dobiti odgovor o teoriji koju taj dokument podupire.¹⁰⁶

Pet zadataka za temu imaju doseljavanje Hrvata. Prvim zadatkom želi se doznati koji narod nije nastanjivao prostore Panonije za vrijeme dolaska Hrvata, a odgovor su Ugri.¹⁰⁷ Ostala četiri zadatka baziraju se ponovno na izvoru Konstantina Porfirogeneta, *De administrando Imperio*. Jedan zadatak slikovno prikazuje dolazak koji uključuje legendu o petorici braća i dvije sestre.¹⁰⁸ Slikovni prikaz preuzet je iz udžbenika Školske knjige.¹⁰⁹ Sljedeći zadatak traži ime cara koji je, prema izvoru, potaknuo dolazak Hrvata.¹¹⁰ Dva zadatka koriste izvor tako što ga citiraju i potom od učenika traže prepoznavanje dokumenta.

¹⁰² Matura, 2014./2015., jesenski rok, 45. zadatak.

¹⁰³ Matura, 2010./2011., ljetni rok, 9. zadatak.

¹⁰⁴ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 13. zadatak.

¹⁰⁵ Matura, 2009./2010., jesenski rok, 9. zadatak.

¹⁰⁶ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 17. zadatak.

¹⁰⁷ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 12. zadatak.

¹⁰⁸ Matura, 2017./2018., ljetni rok, 12. zadatak.

¹⁰⁹ Denis Detling, *Koraci kroz vrijeme*, izdanje 2008, 64.

¹¹⁰ Matura, 2013./2014., ljetni rok, 45. zadatak.

Jedan korišten isječak izvora može se pronaći u udžbeniku Školske knjige,¹¹¹ dok je drugi preuzet iz udžbenika Meridijana.¹¹²

Izvor *De administrando Imperio* koristi se u još jednom zadatku. Ovdje je riječ o popularnom isječku izvora (Slika 2.8) koji opisuje veličinu hrvatske vojske.¹¹³ Prvo pitanje zadatka traži autora izvora, što je već ispitano dva puta. Drugo pitanje je zato puno problematičnije. Ono želi otkriti hrvatskog vladara za kojeg se veže navedeni opis vojske. Točan odgovor je kralj Tomislav, premda on nikad nije imenovan u izvoru. Posljednji zadatak iz ove jedinice traži ime pape koji je poslao opata Martina kako bi otkupio kršćanske relikvije iz Dalmacije.¹¹⁴

Državna natjecanja nastavljaju u sličnom smjeru. Iranska teorija ponovno je najpopularnija u pitanjima o etnogenezi. Identično kao u maturi, postavlja se zadatak koji je kameni natpis ključan za iransku teoriju o doseljenju Hrvata.¹¹⁵ Sljedeći zadatak traži ime slovenskog povjesničara, glavnog zastupnika iranske teorije.¹¹⁶ Ispiti natjecanja također zahtijevaju osnovno poznavanje izvora. Dokument *De administrando Imperio* tema je zadatka koji od učenika očekuje navođenje broja županija u Hrvatskoj 10. stoljeću.¹¹⁷ Sljedeći spomenuti izvor je *Historia Salonitana*, Tome Arhiđakona. Zadatak traži osobu koja je, po autoru, imala ključnu ulogu u obnovi Salonitanske crkve.¹¹⁸ Zadnji zadatak natjecanja sličan je posljednjem navedenom zadatku iz matura. U odgovoru se mora navesti koji je papa poslao opata Martina na ekspediciju u Dalmaciju.¹¹⁹ Osim što su zadatci isti, postavljeni su u ispitima iste školske godine, 2017./2018., što može naslutiti međusobno posuđivanje. Naravno, moguće je da je riječ o pukoj slučajnosti.

Uzmu li se zadatci iz obje kategorije ispita, vidljivi su određeni obrasci. Kod problema etnogeneze, najdominatnija su pitanja vezana uz iransko-kavkasku teoriju. To se može uzeti kao preferencija autora prema navedenoj teoriji. Nadalje, nekoliko zadataka baziraju se na izvoru *De administrando Imperio*, a čak tri zadatka direktno citiraju njegove isječke. Samim time, jedinica sadrži natprosječno visok broj citiranja izvora. No, svi zadatci s izvorima zadržavaju se na interpretaciji izvora i reprodukciji naučenog. Zadatci iz ove jedinice redovito se pojavljuju u ispitima državnih matura. Navedenih šest zadataka iz natjecanja podijeljena su

¹¹¹ Denis Detling, *Koraci kroz vrijeme*, izdanje 2015, 55.

¹¹² Hrvoje Gračanin, *Udžbenik iz povijesti za 2. razred gimnazije*, izdanje 2014, 12.

¹¹³ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 72. zadatak.

¹¹⁴ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 45. zadatak.

¹¹⁵ Natjecanje, 2017./2018., 2. zadatak.

¹¹⁶ Natjecanje, 2009./2010., 28. zadatak.

¹¹⁷ Natjecanje, 2009./2010., 32. zadatak.

¹¹⁸ Natjecanje, 2009./2010., 11. zadatak.

¹¹⁹ Natjecanje, 2017./2018., 3. zadatak.

u dva ispita. Indikativna je i njihova vremenska razlika. Prvi ispit, koji je sadržavao zadatke o tom razdoblju, pisan je 2010. godine, a sljedeći tek 2018. godine. Ostali ispiti natjecanja nisu sadržavali niti jedan zadatak iz ove jedinice. Razlog znatne vremenske razlike između pojavljivanja zadataka te tematike može biti razrađen plan autora ili rezultat spontanosti.

3.2. Zadatci iz nastavne jedinice – Prve hrvatske kneževine

Iz tablice na početku poglavlja jasno je da su zadatci iz ovoga dijela povijesti u proučavanim ispitima najbrojnija. Broj zadataka iz ispita matura samo je za dva viši od prijašnje jedinice. Međutim, broj zadataka iz ispita na natjecanjima daleko je veći. Jedinica sadrži četrnaest zadataka što je za osam više od prijašnje. Četrnaest zadataka iz ispita natjecanja ujedno je najveći broj u svim analiziranim jedinicama. Zbog tako velikog broja zadataka nije moguća detaljna analiza svih pojedinačnih zadataka, kao kod manjih jedinica. Sadržaji koje ulaze u ovu jedinicu su nastanak prvih kneževina, te djelovanje kneževa Trpimira i Branimira.

Knez Trpimir jedan je od najvažnijih hrvatskih srednjovjekovnih vladara. Prvi zadatak o njemu citira najstariju diplomatsku ispravu iz 852. godine, u kojoj se on naziva „milošću Božjom knez Hrvata“.¹²⁰ Još tri zadatka vezana su za Trpimirov odnos s crkvom i izgradnju samostana u Rižinicama. Jedan od zadataka citira *Ispravu kneza Trpimira*, nakon čega slijede dva pitanja.¹²¹ Citirana isprava može se pronaći u udžbenicima Školske knjige.¹²²

Knez Branimir, također iznimno bitna osoba za povijest Hrvata, spominje se u tri zadatka. Kod prvog zadatka prikazana je fotografija natpisa iz Muća i traži se vladar povezan s tim epigrafskim spomenikom.¹²³ Kako je upotrebljena slika spomenika, dosjetljiviji učenici mogli su pročitati napisano ime i tako odgovoriti na zadatak. Druga dva zadatka citiraju isti izvor (Slika 2.9.), pismo pape Ivana VIII. upućeno hrvatskom knezu Branimiru.¹²⁴

Višeslavova krstionica tema je dvaju zadataka. Kod prvog prikazana je fotografija krstionice i potom se od učenika očekuje da navedu naziv povijesnog spomenika.¹²⁵ Drugi zadatak uz polazni sadržaj prikazuje tekst napisan oko ruba krstionice.¹²⁶ Citirani tekst

¹²⁰ Matura, 2010./2011., jesenski rok, 10. zadatak.

¹²¹ Matura, 2016./2017., jesenski rok, 72. zadatak.

¹²² Denis Detling, *Koraci kroz vrijeme*, izdanje 2015, 62.

¹²³ Matura, 2013./2014., jesenski rok, 13. zadatak.

¹²⁴ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 72. zadatak. i Matura, 2014./2015., ljetni rok, 72. zadatak.

¹²⁵ Matura, 2017./2018., ljetni rok, 45. zadatak.

¹²⁶ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 72. zadatak.

preveden je na suvremeni hrvatski jezik, a jedno od pitanja traži jezik na kojem je tekst izvorno napisan. Drugo pitanje želi doznati tip spomenika na kojem se nalazi prikazani izvor.

Od ostalih kneževa, spominje se Zdeslav u zadatku kratkog odgovora koje traži ime svrgnutog kneza koji je provodio probizantsku politiku.¹²⁷ Knez Domagoj je odgovor u dva postavljena zadatka. Prvi zadatak traži ime kneza koji je sudjelovao u borbama za oslobođenje grada Barija.¹²⁸ Drugom je zadatku u središtu interesa knez koji je u mletačkim izvorima opisan kao „najgori knez Slavena“.¹²⁹

Promjena vlasti između opisanih kneževa ispituje se u zadatku s višestrukim odabirom kronologije,¹³⁰ a točan slijed je „Borna-Mislav-Trpimir-Domagoj“. Jedini zadatak iz ove jedinice koji nije usmjeren na vladare želi otkriti područje na koje se odnosio Rižanski placit,¹³¹ odnosno Istru.

Zadatci iz natjecanja ispituje slične stvari, ali puno detaljnije. Prvi primjer je zadatak o saboru na Rižanu. Dok se u maturi traži mjesto održavanja sabora, zadatak iz natjecanja želi da se navede točna godina održavanja.¹³² Zadatak iz ispita mature zahtijeva ime kneza koji je sudjelovao u opsadi Barija, a zadatak iz ispita natjecanje želi doznati ime osobe koja je Domagoju naredila sudjelovanje u opsadi.¹³³

Pitanja iz ispita natjecanja ne ispituju osnovne informacije o vladanju kneževa, već neke manje poznate podatke. Primjer su zadatci o imenu supruge kneza Branimira¹³⁴ ili imenima djece kneza Trpimira.¹³⁵ Imena Trpimirove djece, kao i on sam, spominju se u zadatku s kartom. Tamo se traži označavanje mjesta njihovog hodočašća.¹³⁶

Ispiti natjecanja postavljaju zadatke i o drugim kneževima. Jedan od zadataka sadrži izvor koji opisuje svrgavanja s vlasti kneza Miroslava od strane bana Pribine.¹³⁷ Pitanja žele da se, uz ostalo, navede ime novog vladara. Sljedeći zadatak želi da se upiše ime posljednjeg poznatog donjopanonskog kneza u savsko-dravskom međurječju.¹³⁸ Osim imena kneževa, zadatci traže i ona poznatih biskupa, poput ninskog biskupa za vrijeme kneza Branimira.¹³⁹

Ispit natjecanja iz 2010. godine sadrži velik broj zadataka o Mletačkoj Republici. Traži

¹²⁷ Matura, 2014./2015., ljetni rok, 12. zadatak.

¹²⁸ Matura, 2012./2013., ljetni rok, 45. zadatak.

¹²⁹ Matura, 2015./2016., jesenski rok, 45. zadatak.

¹³⁰ Matura, 2009./2010., ljetni rok, 33. zadatak.

¹³¹ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 18. zadatak.

¹³² Natjecanje, 2009./2010., 8. zadatak.

¹³³ Natjecanje, 2009./2010., 6. zadatak.

¹³⁴ Natjecanje, 2009./2010., 5. zadatak.

¹³⁵ Natjecanje, 2009./2010., 9. zadatak.

¹³⁶ Natjecanje, 2014./2015., 31. zadatak.

¹³⁷ Natjecanje, 2013./2014., 11. zadatak.

¹³⁸ Natjecanje, 2009./2010., 1. zadatak.

¹³⁹ Natjecanje, 2009./2010., 5. zadatak.

se godina kad je sklopljen sporazum između kneza Mislava i mletačkog dužda Petra Tradenika.¹⁴⁰ Mletački duždevi pojavljuju se u još jednom zadatku gdje se očekuje kronološko redanje s obzirom na godine vladanja.¹⁴¹ Traži se i ime zadarskog biskupa koji je podržavao Franačku u borbi protiv utjecaja Bizant,¹⁴² uz još dva zadatka.

Nakon pregleda svih pitanja sasvim je jasno da su knez Trpimir i knez Branimir najčešće teme zadataka. Nekoliko zadataka za temu imaju ostale kneževine i događaje, osobito one vezane za Mletačku Republiku. Sukob kneza Borne i Ljudevita nije spomenut niti u jednom zadatku. Treba posebno istaknuti ispit natjecanja iz 2010. godine. On sadrži deset zadataka iz ove jedinice, a sva ostala natjecanja nakon njega ukupno sadrže samo četiri. Upravo je taj ispit spomenut u zaključku prijašnjeg potpoglavlja. Izgleda da su autori prilikom sastavljanja ovog ispita bili posebno usredotočeni na nastavne jedinice *Doseljenje Hrvata* i *Prve hrvatske kneževine*.

3.3. Zadaci iz nastavne jedinice – Hrvatsko kraljevstvo u 10. stoljeću

Sljedeća nastavna jedinica nastavlja s hrvatskim kneževima prije uspostave kraljevstva. Potom se bavi kraljevima Tomislavom i Stjepanom Držislavom. Osim toga, objašnjava crkveno ustrojstvo i crkvene sabore. Jedinica u udžbenicima sadrži mnoge izvore i povijesne zemljovide koji su praktični za uporabu na ispitima

Kralj Tomislav spominje se u tri zadatka postavljena uz pomoć izvora. Prvi zadatak citira Konstantina Porfirogeneta i njegovo opisivanje veličine vojske hrvatskog kraljevstva. Navedeni izvor spomenuo sam već nekoliko puta tijekom prvog potpoglavlja u kontekstu doseljenja Hrvata. Tomislav se tada tražio kao odgovor u jednom pitanju, no sada je jedini potreban odgovor. Sljedeća dva zadatka koriste isti izvor, (Slika 2.10.) pismo pape Ivana X. upućeno kralju Tomislavu gdje ga opisuje kao „ljubljenog sina i kralja Hrvata“. Navedeni izvor može se pronaći citiran u udžbeniku Meridijana,¹⁴³ dok ga ostali udžbenici samo spominju. Oba zadatka uz polazni sadržaj sadrže pitanja koja dalje provjeravaju učeničko znanje o okolnostima pisma u kontekstu crkvenih sabora. Osim toga, autori ispituju činjenice poput: „na kojem se jeziku moralo obavljati bogoslužje?“¹⁴⁴ ili „gdje se nalazilo središte crkve

¹⁴⁰ Natjecanje, 2016./2017., 12. zadatak.

¹⁴¹ Natjecanje, 2009./2010., 14. zadatak.

¹⁴² Natjecanje, 2009./2010., 36. zadatak.

¹⁴³ Hrvoje Gračanin, *Udžbenik iz povijesti za 2. razred gimnazije*, izdanje 2014, 50.

¹⁴⁴ Matura, 2009./2010., ljetni rok, 55. zadatak.

kojoj je na čelu sluga slugu božjih?“¹⁴⁵ Ispitivanje o crkvenim saborima nastavlja se slikom tablice koja prikazuje kandidate za metropolita i gradove iz kojih potječu.¹⁴⁶ Kandidat Nina nije upisan u tablicu pa se njega treba navesti kao odgovor na postavljen zadatak.

Druga velika terminologija ove nastavne jedinice je kralj Stjepan Držislav. Prvi zadatak o njemu traži ime bizantskog cara koji mu je darovao kraljevske simbole.¹⁴⁷ Gotovo isti zadatak, formulirano obrnuto, želi doznati što je Stjepan Držislav dobio.¹⁴⁸ Tema sljedećih triju pitanja povezana je sa Stjepanom Držislavom, ali bavi se nadgrobnim natpisom kraljice Jelene. Sarkofag je opisan u udžbenicima Profila¹⁴⁹ i Alfe,¹⁵⁰ dok se u udžbenicima Školske knjige i Meridijana ne spominje. Prvi postavljeni zadatak zanima o čemu svjedoči nadgrobnna ploča kraljice Jelene,¹⁵¹ a odgovor je genealogija hrvatskih narodnih vladara. Sljedeći zadatak ima za cilj otkriti imena hrvatskih vladara koji se spominju na nadgrobnom natpisu.¹⁵² Posljednji zadatak citira nadgrobnni natpis u potpunosti,¹⁵³ a potom u pitanjima traži ime osobe na koju se natpis odnosi te mjesto gdje je epitaf pronađen.

Zadatci iz ispita natjecanja ove jedinice prilično su malobrojna. Također, ne sadrže zadatke uz polazni sadržaj. Prvi postavljeni zadatak očekuje da učenici navedu crkvenog velikodostojnika koji je 925. godine postao poglavar Crkve u Dalmaciji.¹⁵⁴ Kod odgovora se ne traži ime, već biskupija u kojoj stoluje. Sljedeći zadatak sadrži sliku epigrafskog spomenika i zahtijeva ime osobe uz koju se on veže.¹⁵⁵ Prikazani spomenik je zabat s imenom kneza Muncimira. Zadnji zadatak zanima tko je nasljednik na prijestolju nakon kralja Stjepana Držislava.¹⁵⁶ Poznate su dinastičke borbe koje su se odvijale nakon Stjepana Držislava, ali za odgovor se vjerojatno traži Svetoslav Suronja koji je bio legitimni nasljednik.

Zadatci iz ove nastavne jedinice prilično su jednostavni. Ponovno je uporaba zadataka s polaznim sadržajem bila izrazito visoka. Autori ispita očigledno smatraju kako su učenici dobro upoznati s hrvatskim ranosrednjovjekovnim izvorima, no samo u vidu njihovog prepoznavanja. Tri zadataka o sarkofagu kraljice Jelene je iznenađujuć broj, ali razumljiv s obzirom na važnost tog spomenika.

¹⁴⁵ Matura, 2015./2016., ljetni rok, 72. zadatak.

¹⁴⁶ Matura, 2013./2014., jesenski rok, 72. zadatak.

¹⁴⁷ Matura, 2013./2014., jesenski rok, 45. zadatak.

¹⁴⁸ Matura, 2012./2013., ljetni rok, 20. zadatak.

¹⁴⁹ Damir Bulat, *Povijest 2 - udžbenik iz povijesti za drugi razred gimnazije*, izdanje 2009, 83.

¹⁵⁰ Ante Birin, *Povijest 2 – udžbenik za 2. razred gimnazije*, izdanje 2016, 54.

¹⁵¹ Matura, 2011./2012., ljetni rok, 7. zadatak.

¹⁵² Matura, 2014./2015., jesenski rok, 12. zadatak.

¹⁵³ Matura, 2012./2013., ljetni rok, 72. zadatak.

¹⁵⁴ Natjecanje, 2008./2009., 4. zadatak.

¹⁵⁵ Natjecanje, 2016./2017., 2. zadatak.

¹⁵⁶ Natjecanje, 2014./2015., 8. zadatak.

3.4. Zadatci iz nastavne jedinice – Procvat Hrvatske u doba Petra Krešimira IV. i Dmitra Zvonimira

Prijašnja nastavna jedinica imala je u središtu kraljeve Tomislava i Stjepana Držislava, kao i crkvene sabore 10. stoljeća. Ova nastavna jedinica sadrži kraljeve Petara Krešimira IV. i Dmitra Zvonimira. Ponavlja se i tema crkvenih sabora. Važan dio ove nastavne jedinice svakako je Bašćanska ploča. Ona je mogla biti dio sljedeće jedinice, ali uvrštena je ovdje zbog velike važnosti vladavine Dmitra Zvonimira. Usprkos navedenim temama, ova nastavna jedinica sadrži najmanje zadataka u nastavnoj cjelini Hrvatska u ranom srednjem vijeku.

Prvi zadatak uključuje kraljeve jer mu je u cilju otkriti kronologiju vladavine u Hrvatskoj.¹⁵⁷ Uz Petra Krešimira IV. i Zvonimira, pojavljuju se Stjepan II. i Koloman. Kao i obično, zadatak je postavljen u četiri kombinacije, a učenici moraju prepoznati onu pravilnu. Petar Krešimir IV. pojavljuje se u dva zadatka samostalno. Prvi zadatak nalazi se u istom ispitu mature kao prošli zadatak, a traži vladara koji je utemeljio grad Šibenik.¹⁵⁸ Kralj Petar Krešimir IV. pojavljuje se u ispitu mature iz 2017. godine dva puta, dok se kod prijašnjih petnaest matura pojavljuje samo jednom. Taj jedan zadatak sadrži polazni sadržaj (Slika 2.11.). Citira se povelja i potom se želi doznati ime vladar za koju je ona vezana.¹⁵⁹ Učenici vjerojatno ne mogu prepoznati izvor odmah jer kao takav nije citiran niti u jednom udžbeniku. Citirani isječak može im pomoći zato što naglašava rodbinske veze, „držeći uzde kraljevstva djeda moga blažene uspomene Krešimira kralja i oca moga kralja Stjepana koji sretno počiva na elizejskim poljanama“. Poznavajući rodoslovlje hrvatskih vladara, učenici mogu otkriti kako se izvor u pitanju odnosi na Petra Krešimira IV. Dodatna pomoć može biti oslovljavanje Jadranskog mora „našim morem dalmatinskim“. Petar Krešimir IV. poznat je kao vladar koji je stekao potpunu kontrolu nad dalmatinskim gradovima.

Kralj Dmitar Zvonimir spominje se u zadatcima samo jednom direktno te još tri puta temeljem Bašćanske ploče. Prvi zadatak traži ime vladara koji je dobio kraljevske simbole od pape Grgura VII.¹⁶⁰ U zadatku nije istaknuto, ali osim kraljevskih simbola tada je dobio i zastavu kao znak priznanja papinske vlasti. Ostali zadatci postavljeni su posredstvom Bašćanske ploče. Prvi zadatak sadrži fotografiju Bašćanske ploče i očekuje da učenici upišu titulu hrvatskog vladara koja je po prvi puta napisana hrvatskim jezikom upravo na

¹⁵⁷ Matura, 2016./2017., jesenski rok, 62. zadatak.

¹⁵⁸ Matura, 2016./2017., jesenski rok, 45. zadatak.

¹⁵⁹ Matura, 2014./2015., ljetni rok, 14. zadatak.

¹⁶⁰ Matura, 2013./2014., ljetni rok, 46. zadatak.

prikazanom spomeniku.¹⁶¹ Zadatak ne zahtijeva ime vladara, već samo njegovu titulu. Drugi zadatak također sadrži fotografiju Bašćanske ploče.¹⁶² Postavljena su tri pitanja koja redom traže: naziv prikazanog spomenika, ime vladara koji se u njemu spominje i pismo kojim je pisan spomenik. Treći zadatak želi da učenici napišu naziv najranijeg epigrafskog spomenika na kojem je zabilježeno hrvatsko ime napisano na hrvatskom jeziku i glagoljici.¹⁶³

U ispitima natjecanja tri zadatka odnose se na Petra Krešimira IV. i Dmitra Zvonimira. Dva zadatka o Petru Krešimiru traže isti odgovor. Oba zahtijevaju naziv dokumenta u kojem se nalazi svjedočenje kralja da nije usmrtio svoga brata Gojslava.¹⁶⁴ Traženi dokument, *Korčulanski kodeks*, između ostalog opisuje prisegu kralja Petra Krešimira pred papinskim delegatom Majnardom i dvanaest župana da nije imao ništa s bratovom smrću.¹⁶⁵ Zadatak o Dmitru Zvonimiru također traži pisani izvor, „najraniju povjesnicu koja čuva legendu o nasilnoj smrti kralja Dmitra Zvonimira“.¹⁶⁶ Traženi dokument je *Ljetopis popa Dukljanina* specifično hrvatska redakcija dokumenta pisana ćirilicom na hrvatskom jeziku. Navedeni zadatak ne traži analizu ili poznavanje sadržaja izvora, već samo njegov naziv.

Zadatci iz ove nastavne jedinice primarno su usmjereni na Petra Krešimira IV. i Dmitra Zvonimira. Zbroje li se, rezultat ispada četiri zadatka o Petru Krešimiru IV. naprema četiri zadatka o Dmitru Zvonimiru, s dodatnim zadatkom koji uključuje oba vladara. Ponovno je uporaba izvora izrazito visoka, iako se traži samo interpretacija sadržaja. Crkveni sabor iz 11. stoljeća nije spomenut u zadatcima.

¹⁶¹ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 7. zadatak.

¹⁶² Matura, 2010./2011., ljetni rok, 55. zadatak.

¹⁶³ Matura, 2015./2016., ljetni rok, 45. zadatak.

¹⁶⁴ Natjecanje, 2009./2010., 35. zadatak. Natjecanje, 2014./2015., 17. zadatak.

¹⁶⁵ Lujo Margetić, *Hrvatska i crkva u srednjem vijeku*, (Rijeka: Pravni fakultet u Rijeci, 2000) 73.

¹⁶⁶ Natjecanje, 2009./2010., 29. zadatak.

3.5. Zadatci iz nastavne jedinice – Kultura Hrvata u ranom srednjem vijeku

Posljednja nastavna jedinica u ovoj cjelini govori o kulturnom dosegu Hrvata u vrijeme ranog srednjeg vijeka. Nastavna jedinica bavi se opisivanjem poznatih predromaničkih crkva i njihovom arhitekturom. Povezano s Crkvom, bavi se i ulogom benediktinaca u razvoju ranosrednjovjekovne Hrvatske. Posljednja tema jedinstvena je hrvatska tropismenost i trojezičnost. Tablica s početka poglavlja dokazuje kako su zadatci iz ove jedinice mnogobrojni u ispitima državnih matura. Informacije iz ove jedinice smatraju se temeljem opće kulture u Hrvatskoj, tako da je sasvim jasna želja autora matura da kvalitetno ispitaju znanje učenika.

Crkve su najmnogobrojniji i najbolje očuvani kulturni spomenici. Hrvatska se može ponositi velikim brojem važnih ranosrednjovjekovnih crkva. Prvi zadatak o njima traži povezivanje crkva s mjestom gdje se nalaze.¹⁶⁷ Ovakav tip zadatka nije spominjan do sada. Zadaci povezivanja bili su dio ranijih matura, ali su ih autori kasnije izbacili. Navedeni zadatak ima ponuđena četiri hrvatska mjesta: Cetina, Jurandvor, Nin i Zadar. Učenici trebaju ta mjesta povezati s ponuđenih šest crkva, odnosno dvije su viška. U sljedećem zadatku treba navesti crkvu koja nije izgrađena u stilu predromanike.¹⁶⁸ Odgovor je crkva sv. Marije u Zadru jer je ona izgrađena u stilu romanike. Iduća dva zadatka sadrže fotografije koje učenici moraju proučiti i potom odgovoriti na pitanja. Prvi zadatak sadrži fotografiju crkve sv. Donata i za odgovore želi ime prikazane crkve i graditeljskog stila.¹⁶⁹ Drugi zadatak sadrži fotografiju crkvenog predmeta te se od učenika očekuje da imenuju najpoznatiju crkvu franačkog tipa na tlu Hrvatske.¹⁷⁰ Odgovori su kadionica iz Stare Vrljke i crkva sv. Spasa na vrelu Cetine. Još jedan zadatak povezano s Crkvom traži da se navede ime reda kojem su pripadali franački misionari u Hrvatskoj.¹⁷¹

Postavljena su dva zadatka koja trebaju provjeriti učeničko znanje o hrvatskim pismima. Prvi zadatak želi ustanoviti tip pisma kojim je napisan najstariji hrvatski pravni dokument.¹⁷² Drugi zadatak traži dva pisma koja su se uz latinicu upotrebljavala u

¹⁶⁷ Matura, 2011./2012., ljetni rok, 12. zadatak.

¹⁶⁸ Matura, 2016./2017., jesenski rok, 14. zadatak.

¹⁶⁹ Matura, 2016./2017., ljetni rok, 72. zadatak.

¹⁷⁰ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 75. zadatak.

¹⁷¹ Matura, 2015./2016., ljetni rok, 13. zadatak.

¹⁷² Matura, 2017./2018., ljetni rok, 46. zadatak.

ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj.¹⁷³ Ovo je ujedno prvo spominjanje ćirilice do sada.

Ostali zadatci iz ove jedinice ispituju već spomenute epigrafske i paleografske izvore. Prvi zadatak višestrukog izbora ima ponuđeno nekoliko kamenih spomenika, a želi da učenici pronađu onaj nastao za vrijeme hrvatskog kraljevstva.¹⁷⁴ Točan odgovor je Bašćanska ploča, ali vrijedna pozornosti je ponuda Višeslavove krstionice kao izbor. Povjesničari se još nisu složili oko vremena njezinog nastanka. Pojedina istraživanja smještaju je u 11. stoljeće pa je sasvim moguće da i on spada pod vrijeme hrvatskog kraljevstva. Druga dva zadatka višestrukog izbora traže kronologiju događaja. Učenicima se nudi nekoliko spomenika, a oni moraju izabrati točan redoslijed njihovog nastanka.

Prvi zadatak iz ispita natjecanja želi da učenici napišu ime mjesta gdje se danas nalazi *Supetarski kartular*, bitan radi podataka o osnutku samostana sv. Petra u Poljicima.¹⁷⁵ Taj izrazito važan dokument čuva se u Arhivu kaptola u Splitu.¹⁷⁶ Drugi zadatak prikazuje fotografiju Plominskog natpisa.¹⁷⁷ Od učenika se očekuje prepoznavanje tog povijesnog spomenika.

Ukupno, cijela nastavna cjelina *Hrvata u ranom srednjem vijeku* je dosta usmjerena prema izvorima. Nastavna jedinica *Kultura Hrvata* nastavlja u istom smjeru. Gotovo svi zadatci bave se materijalnim izvorima i zahtijevaju učeničko prepoznavanje istih. U prijašnjim jedinicama bilo je dosta spominjanja epigrafskih i paleografskih spomenika. Te zadatke povezo sam s vladarima na koje se izvori odnose, pa se oni spominju u prijašnjim jedinicama. Kada bi se i ti zadatci uključili u ovu nastavnu jedinicu, ukupan broj prešao bi sve ostale jedinice. Jasno je kako su autori obiju kategorija ispita uložili dosta truda u ispitivanju pomoću izvora, no još uvijek je riječ samo o prepoznavanju i interpretaciji sadržaja.

¹⁷³ Matura, 2015./2016., jesenski rok, 46. zadatak.

¹⁷⁴ Matura, 2016./2017., ljetni rok, 14. zadatak.

¹⁷⁵ Natjecanje, 2009./2010., 30. zadatak.

¹⁷⁶ „Supetarski kartular“, u: *Hrvatska enciklopedija*.

¹⁷⁷ Natjecanje, 2017./2018., 14. zadatak.

4. Zadatci iz nastavne cjeline – Europa u razvijenom i kasnom srednjem vijeku (12.-15. stoljeće)

Treća nastavna cjelina ponovno se vraća na europsku, odnosno svjetsku, povijest. Analizirat ću pitanja iz ispita državnih matura i ispita državnih natjecanja iz Povijesti koja se odnose na razdoblje razvijenog i kasnog srednjeg vijeka u Europi. Isto kao u slučaju prethodna dva poglavlja i ovo će biti organizirano u potpoglavlja. Ona su osmišljena kao pojedinačne nastavne jedinice s naslovima istovjetnim onima u udžbenicima Školske knjige. Broj nastavnih jedinica u ovoj nastavnoj cjelini je osam. Tablica ispod ovog uvoda pokazuje sve nastavne jedinice kao i broj zadataka koji se vežu uz njih. Jasno je da je, usprkos većem broju nastavnih jedinica, prosjek zadataka po jedinici puno manji.

(Tablica nastavnih jedinica i ukupan broj zadataka iz navedenih jedinica u svim analiziranim ispitima državne mature¹⁷⁸ i ispitima državnih natjecanja iz Povijesti¹⁷⁹)*

Nastavne jedinice iz razdoblja razvijenog i kasnog srednjeg vijeka u Europi	Ukupan broj zadataka u svim ispitima državne mature iz Povijesti	Ukupan broj zadataka u svim ispitima državnih natjecanja iz Povijesti.**
Susreti civilizacija: križarski ratovi	5	5
Susreti civilizacija: Mongoli i Osmanlije	6	4
Europsko društvo u razvijenom srednjem vijeku	4	0
Uspon Europe	10	2
Crkva, religiozno-socijalni pokreti i prosjački redovi	4	2
Zemlje zapadne Europe	5	1
Slavenske zemlje i Bizant	4	2
Kultura srednjeg vijeka	6	6

¹⁷⁸ Mature iz Povijesti, ispitne knjižice, 2009./2010. - 2017./2018.

¹⁷⁹ Državna natjecanja iz Povijesti, ispitne knjižice, 2009./2010. – 2018./2019.

*Tablica prikazuje samo ukupan broj zadataka, dok Tablica 6. sadrži detaljniji prikaz

** Bez ispita iz 2012. i 2013. školske godine.

4.1. Zadatci iz nastavne jedinice – Susreti civilizacija: križarski ratovi

Prva nastavna jedinica u ovoj cjelini spoj je različitih kultura, zapadne kršćanske te istočne muslimanske kulture. Centralni dio jedinice bavi se križarskim ratovima koji su jedan od sinonima za srednji vijek. Prvi dio jedinice objašnjava uzroke i povod ratovima. Zatim redom nabraja tijek križarskih ratova uz detaljnije osvrtanje na najpoznatije, prvi i treći križarski rat. Jedinica govori i o formiranju duhovno-viteških redova: teutonaca, templara i ivanovaca. Osim samog povijesnog tijeka križarskih ratova, jedinica se bavi i njihovim posljedicama na društvo. Iz tablice je vidljivo kako ispiti matura i ispiti natjecanja sadrže po pet zadataka iz ove nastavne jedinice.

Pojam križarskih ratova označava množinu. Odnosi se na više ratova s nizom važnih događaja, kronologija često zna biti pomalo zbunjujuća. Prvi zadatak je upravo zato formiran da bi ispitao učeničko znanje o kronologiji ratova.¹⁸⁰ Od učenika se traži prepoznavanje točnog slijeda događaja. Zaokruženi slijed trebao bi glasiti: sabor u Clermontu → Jeruzalemsko kraljevstvo → Latinsko Carstvo → dječji križarski rat. Navedeni slijed događaja spominje Latinsko Carstvo. Ono je tema sljedeća dva zadatka. Prvi zadatak traži posljedice križarskog osvajanja Carigrada 1204. godine.¹⁸¹ Posljedica je bilo više, ali točan odgovor u ovom zadatku je osnivanje Latinskog Carstva. Sljedeći zadatak prikazuje povijesni zemljovid Anadolije u 13. stoljeću (Slika 1.12.). Slika jasno pokazuje podijeljeno carstvo Bizanta s novom zemljom u središtu imenovanom Latinsko Carstvo. Učenicima su prikazane posljedice, a zadatak zahtijeva uzrok ove podjele.¹⁸² Odgovor je naravno četvrti križarski rat. Sljedeći zadatak traži idejnog začetnika i utemeljitelja vitezova sv. Ivana.¹⁸³ Potreban odgovor, Gerard iz Amalfija, moguće je pronaći u udžbeniku Meridijana. Naredni zadatak iz ove jedinice orijentiran je na posljedice ratova. Zadatak nabraja razne prehrambene proizvode poput: riže, marelica, lubenica, limuna i šećera. Osim njih ističe i razvijanje naprednijih higijenskih navika u Europi. Navedeno je karakterizirano kao posljedica, a od učenika se želi doznati uzrok njihovog dospijanja u Europu.¹⁸⁴

Prvi zadatak u ispitu natjecanja traži kralja koji je vodio dva križarska rata.¹⁸⁵ Od ponuđenih odgovora, točan je Luj IX. Sveti. Francuski kralj pokrenuo je šesti i sedmi

¹⁸⁰ Matura, 2009./2010., jesenski rok, 33. zadatak.

¹⁸¹ Matura, 2015./2016., jesenski rok, 12. zadatak.

¹⁸² Matura, 2009./2010., ljetni rok, 9. zadatak.

¹⁸³ Matura, 2014./2015., ljetni rok, 13. zadatak.

¹⁸⁴ Matura, 2013./2014., jesenski rok, 17. zadatak.

¹⁸⁵ Natjecanje, 2016./2017., 3. zadatak.

križarski rat, što je i istaknuto u udžbeniku Meridijana.¹⁸⁶ Sljedeći zadatak traži godinu osnivanja viteškog reda siromašnih kristovih vitezova, poznatijih pod nazivom templari.¹⁸⁷ Treći zadatak sadrži slijepu kartu s ucrtanim strelicama koje su usmjerene prema Anadoliji (Slika 1.13.). Karta prikazuje tijek prvog ili „pučkog“ križarskog rata.¹⁸⁸ Pitanja žele doznati: naziv prikazanog križarskog rata, grada koji je osvojen i jednog od vođa tog rata. Sljedeća dva zadatka iz natjecanja usmjerena su na Zadar, koji je važan za tijek četvrtog križarskog rata. Prvim zadatkom želi se ustanoviti ime cistercitskog opata koji je u ime pape Inocenta III. zabranio napad na Zadar.¹⁸⁹ Drugi zadatak traži ime hrvatskoga grada kojeg je opisao francuski vitez Geoffrey de Villehardouin.¹⁹⁰

Zadatci o križarskim ratovima, iznenađujuće, nisu usmjerena na neke sasvim očekivane teme kao naprimjer one o Richardu Lavljeg Srca i trećem križarskom ratu, Saladinu ili o dječjem pohodu. Polovica ukupnih zadataka ispituje znanje o četvrtom križarskom ratu. Kod ispita iz natjecanja mogu se pronaći dva zadatka o Zadru, dok ih kod matura nema. Mature, s druge strane, odlično ispituju uzročno-posljedične veze tih ratova. Taj koncept iznimno je važan, osobito za ovu jedinicu. Dva odgovora na zadatke moguće je pronaći jedino u udžbeniku Meridijana koji ima detaljni pregled ove jedinice.

4.2. Zadatci iz nastavne jedinice – Susreti civilizacija: Mongoli i Osmanlije

Nastavna jedinica govori o dvije izrazito važne civilizacije. Kao što naslov odaje, riječ je o Mongolima i Turcima Osmanlijama. Nastavna jedinica opisuje obje skupine. Osim nužne političke povijesti koja uključuje razvoj država i njihove vladare, tema je i kultura proučavanih naroda. Jedinica opisuje društvenu strukturu i život u navedenim sredinama.

Mongoli su tema tri zadatka. Prvi zadatak traži da se imenuje narod koji je u 13. stoljeću osnovao Zlatnu Hordu, mongolsku državu na istoku Europe.¹⁹¹ Sljedeći zadatak o Mongolima sadrži povijesni zemljovid koji prikazuje tatarske pohode po istočnoj Europi, uključujući Hrvatsku (Slika 1.14.). Od učenika se očekuje da prepoznaju narod čije kretanje označuju zelene strelice.¹⁹² Mongoli i Tatari dva su odvojena naroda, ali njihovo djelovanje u

¹⁸⁶ Hrvoje Gračanin, *Udžbenik iz povijesti za 2. razred gimnazije*, izdanje 2014, 73.

¹⁸⁷ Natjecanje, 2016./2017., 13. zadatak.

¹⁸⁸ Natjecanje, 2015./2016., 30. zadatak.

¹⁸⁹ Natjecanje, 2010./2011., 30. zadatak.

¹⁹⁰ Natjecanje, 2017./2018., 5. zadatak.

¹⁹¹ Matura, 2016./2017., jesenski rok, 47. zadatak.

¹⁹² Matura, 2016./2017., ljetni rok, 47. zadatak.

ovom razdoblju gleda se zajednički. Iako zemljovid pokazuje tatarske pohode, kao odgovor priznaju se i Mongoli.¹⁹³ Treći zadatak o Mongolima sadrži pisane izvore (Slika 2.12.) o Kublaj-kanu i njegovom odnosu s venecijanskom trgovačkom obitelji Polo.¹⁹⁴ Izvori opisuju slanje obitelji Polo u ulozi poslanika papi i njihovo vraćanje koje uključuje Marka Pola. Navedeni izvor ne može se pronaći u udžbenicima povijesti. Prvo pitanje traži obiteljsko ime opisanih poslanika, a drugo pitanje etničko podrijetlo velikog kana. Pitanja su prilično jednostavna s obzirom na mogućnosti koje navedeni izvor pruža.

Nastavna jedinica opisuje i Osmanlije. Ona je usmjerena na njihovo podrijetlo, političku povijest i kulturu. Prvi zadatak višestrukog odabira iz ispita mature traži objašnjenje timarsko-spahijskog sustava.¹⁹⁵ Točan odgovor je ustroj osmanlijskog društva, iako je taj sustav i gospodarskog karaktera. Sljedeći zadatak citira izvor (Slika 2.13.) koji opisuje postupak odabira i odvođenja kršćanskih dječaka od strane Osmanlija. Zadatak želi da se upiše naziv povijesnog običaja opisanog u isječku izvora.¹⁹⁶ Traženi odgovor je devširma, iako je običaj kolokvijalno poznat kao „danak u krvi“. Od udžbenika povijesti, samo se kod Meridijana ističe naziv devširma. Zadnji zadatak o Osmanlijama također sadrži tekstualni izvor (Slika 2.14). On opisuje osobnost i život Turaka, naprimjer: „Hrana im je jednostavna i lako se nabavlja, piju mlijeko, ili, kao i ostali (...), čistu izvorsku vodu, odnosno zaslađenu medom kad prinose žrtve“. Pitanja traže prepoznavanje opisanog naroda i njihovu religiju.¹⁹⁷ Učenici mogu prepoznati opisan narod isključivo radi uporabe titule Sultana.

Kod ispita natjecanja, zadatak o Osmanskom Carstvu traži naziv za mali zemljišni posjed, odnosno nahiju.¹⁹⁸ To je ujedno i jedini zadatak o Osmanlijama iz ove nastavne jedinice. Naravno, postoje zadatci čija su tema hrvatsko-osmanski ratovi, ali to pripada idućoj jedinici. Mongoli su tema tri zadatka. Prvi od njih traži točan kronološki poredak mongolskih vladara.¹⁹⁹ Zadatak uključuje poznate vladare: Temudžina, Ogotaja i Batu-kana. Četvrti uključeni vladar je Timur Lenk, što je malo problematično. On je uistinu bio mongolskog podrijetla, ali utemeljitelj je sasvim novog carstva pa ga se ne može gledati kao nasljednika ostalih. Sljedeći zadatak traži ime grada koji je imao ulogu središta Zlatne Horde.²⁰⁰ Posljednji zadatak ima ponuđen povijesni zemljovid.²⁰¹ Na njemu je prikazano područje pod

¹⁹³ Matura, 2016./2017., knjižica rješenja, ljetni rok, 47. zadatak.

¹⁹⁴ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 75. zadatak.

¹⁹⁵ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 14. zadatak.

¹⁹⁶ Matura, 2017./2018., ljetni rok, 14. zadatak.

¹⁹⁷ Matura, 2015./2016., jesenski rok, 73. zadatak.

¹⁹⁸ Natjecanje, 2016./2017., 5. zadatak.

¹⁹⁹ Natjecanje, 2016./2017., 24. zadatak.

²⁰⁰ Natjecanje, 2014./2015., 3. zadatak.

²⁰¹ Natjecanje, 2015./2016., 29. zadatak.

kontrolom mongolske države, Zlatne Horde (Slika 1.15.). Pitanja traže ime prikazane države i naroda koji ju je osnovao. Treće pitanje je zahtjevnije jer traži značenje imena tog naroda. Taj podatak moguće je pronaći isključivo u udžbeniku Profila, gdje se ističe da „mongol“ u prijevodu glasi „nepobjediv“.²⁰² Iako je to potreban odgovor, točnost prijevoda je upitna.

Zadatci preuzeti iz ove nastavne jedinice podjednako obrađuju oba naroda. Pogledaju li se godine iz kojih su preuzeti, jasno je da pripadaju novijem godištu. Svi zadatci iz ispita matura podrijetlom su iz ispita 2017. i 2018. godine.

4.3. Zadatci iz nastavne jedinice – Europsko društvo u razvijenom srednjem vijeku

Pojam „srednji vijek u Europi“ učenike asocira na određene elemente kao što su vitezovi, kraljevi i dvorci. Ova nastavna jedinica opisuje upravo te pojmove. Obraduje razvoj i stanje tri najvažnija staleža srednjovjekovnog društva: svećenstvo, plemstvo i seljaštvo. Osim toga, opisuje općeniti život na feudalnom imanju i razvoj trgovine. Prvo poglavlje sadrži sličnu jedinicu koja također opisuje feudalizam i seljaštvo, *Novi društveni i gospodarski odnosi u Europi*. Velika je slučajnost i broj ukupnih zadataka. Obje jedinice imaju isti broj zadataka u ispitima mature gdje sadrži po četiri zadataka, a ispiti natjecanja ih ne spominju.

Seljaci su tema prvog zadatka koji sadrži slikovni prilog. Riječ je o srednjovjekovnoj slici, u stilu Limburške braće, kojoj je centralna tema rad seljaka na polju.²⁰³ Zadatkom se želi doznati tip obaveze koji prikazani seljaci odrađuju te društveni sustav čijeg su oni dio. Sljedeći zadatak zanima koji su to stanovnici bili oslonac vladarima u jačanju vlasti za vrijeme razvijenog srednjeg vijeka, a odgovor je građanstvo.²⁰⁴ Treći zadatak traži naziv za vjerske staleško-strukovne udruge u srednjem vijeku.²⁰⁵ Ispravan odgovor su bratovštine. Zadnji zadatak piramidalno prikazuje društveno ustrojstvo tijekom razvijenog srednjeg vijeka (Slika 1.16).²⁰⁶ Shema prikazuje nekoliko staleža, od vladara na vrhu preko plemića, svećenstva i građana do seljaka na dnu. Potreban odgovor je prikazano društveno ustrojstvo, odnosno feudalni sustav. Shema je preuzeta iz udžbenika Meridijana.²⁰⁷

²⁰² Damir Bulat, *Povijest 2 - udžbenik iz povijesti za drugi razred gimnazije*, izdanje 2009, 128.

²⁰³ Matura, 2016./2017., ljetni rok, 73. zadatak.

²⁰⁴ Matura, 2009./2010., ljetni rok, 24. zadatak.

²⁰⁵ Matura, 2014./2015., ljetni rok, 15. zadatak.

²⁰⁶ Matura, 2011./2012., ljetni rok, 9. zadatak.

²⁰⁷ Hrvoje Gračanin, *Udžbenik iz povijesti za 2. razred gimnazije*, izdanje 2014, 66.

Ispiti natjecanja ne sadrže niti jedan zadatak iz ove nastavne jedinice. Kod uvoda potpoglavlja spomenuo sam kako je ova jedinica slična jedinici *Novi društveni i gospodarski odnosi u Europi*. Kad su im tema i ukupan broj zadataka slični, zaključak im također može biti sličan. Razlog malog broja zadataka može biti pretpostavka kako su autori gledali na ove dvije jedinice kao osnovno znanje o srednjem vijeku.

4.4. Zadatci iz nastavne jedinice – Uspon Europe

Nastavna jedinica *Uspon Europe* nastavlja u istom smjeru. Ona objašnjava specifične događaje i procese koji su obilježili društvo razvijenog srednjeg vijeka. Opisuje pojavu gradova i razvoj novog društvenog staleža, građanstva. Gradovi su promijenili način života i doveli do još jedne važne promjene, uspostave trgovačkih područja. Događaju se promjene i kod seljaštva uz nagli razvoj poljodjelstva. Uz sve navedene pozitivne stvari novi globalizirani, svijet doveo je do jedne tragedije. Europu je pogodila epidemija kuge. Ovaj velik broj zanimljivih sadržaja ispitan je u deset zadataka kod ispita matura i u dva zadataka kod ispita natjecanja.

Razvoj robno-novčanog gospodarstva pojavljuje se u tri slična zadatka.²⁰⁸ Dva su postavljena tako da žele doznati razdoblje povijesti koji je taj proces obilježio, a jedan zadatak traži proces tipičan za razvijeni srednji vijek. Ovo je ujedno rekord po broju sličnih zadataka. Bilo je nekoliko dvostrukih zadataka do sada, ali po prvi su se puta isti zadatci ponovili triput. Naravno u ispitima različitih godina. U sljedećem zadatku treba navesti naziv za radionice nastale tijekom ovog razdoblja, odnosno manufakture.²⁰⁹

Selo se pojavljuje u zadatku s prilogom. Prilog prikazuje označeno polje s upisane tri različite poljoprivredne kulture. Za odgovor se traži prikazani sustav obrade zemlje.²¹⁰ Potreban odgovor je nova agrarna tehnika, tropoljni sustav.

Trgovačka područja tema su dva zadataka. Prvi zadatak od učenika želi dobiti naziv za srednjovjekovna udruženja trgovaca.²¹¹ Sljedeći zadatak prikazuje povijesni zemljovid (Slika 1.17.) s označenim trgovačkim putevima.²¹² Zadatak zahtijeva navođenje vodećega grada posebno istaknutog područja na zemljovidu. Označeni prostor je baltička regija u kojoj djeluje

²⁰⁸Matura, 2009./2010., ljetni rok, 8. pitanje./ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 8. pitanje./ Matura, 2013./2014., jesenski rok, 16. zadatak.

²⁰⁹ Matura, 2015./2016., jesenski rok, 16. zadatak.

²¹⁰ Matura, 2016./2017., jesenski rok, 48. zadatak.

²¹¹ Matura, 2010./2011., jesenski rok, 24. zadatak.

²¹² Matura, 2017./2018., ljetni rok, 17. zadatak.

udruženje trgovaca Hanze, a njihov najvažniji grad je Lübeck. U idućem se zadatku od učenika očekuje da navedu naziv saveza njemačkih trgovačkih gradova sa središtem u Lübecku.²¹³

Zadnja tema je pojava „crne smrti“ ili epidemije kuge. U ispitima državnih matura postavljena su dva zadatka. Jedan zadatak sadrži slikovni prilog, a drugi tekstualni izvor. Prvi zadatak, koji uključuje slikovni prilog, prikazuje smjer širenja epidemije po Europi (Slika 1.18.). Zadatak želi da učenici napišu naziv bolesti koja se prikazuje.²¹⁴ Sljedeći zadatak citira tekstualni izvor (Slika 2.15.), koji opisuje utjecaj epidemija na ljude i životinje.²¹⁵ Postavljena su dva pitanja o izvoru. U prvom pitanju treba navesti stoljeće kad se opisana bolest pojavila, a u drugom naziv rata koji se u isto vrijeme odvijao u Francuskoj. Sasvim je jasno kako se ovo pitanje može smatrati zahtjevnijim jer je za odgovor nužno povezivanje gradiva.

Ispiti natjecanja sadrže dva zadatka iz nastavne jedinice. Prvi zadatak želi doznati grad koji je stajao na čelu Hanze sjevernonjemačkih gradova.²¹⁶ Potreban odgovor isti je kao u pitanju iz ispita matura, grad Lübeck. Iako se traži isti odgovor, zadatci su drugačije konstruirani. Zadatak iz mature sadržavao je povijesni zemljovid s označenim prostorom što je olakšalo situaciju, dok je ovo zadatak kratkog odgovora bez polaznog sadržaja. Sljedeći zadatak iz natjecanja odnosi se na epidemiju kuge i sadrži tekstualni izvor.²¹⁷ Izvor opisuje epidemiju kuge u talijanskom gradu Sieni (Slika 2.16.). Kao odgovor se mora napisati naziv za epidemiju, talijanskog pisca koji je dočarao duh vremena i narod koji je lažno osuđivan za širenje bolesti. Prvi odgovor je jasan, dok su druga dva malo teža. Traženi pisac je Giovanni Boccaccio, a lažno optuženi narod su Židovi.²¹⁸

Nastavna jedinica *Uspom Europe* sadrži velik broj zadataka u ispitima. Kod teme epidemije kuge koriste se dva tekstualna izvora i jedan povijesni zemljovid. Tri zadataka koja se odnose na obnovu robno-novčanog gospodarstva dokaz su kako ispiti nisu orijentirani isključivo na političku povijest, već se dosta ispituje i ona ekonomska.

²¹³ Matura, 2012./2013., ljetni rok, 46. zadatak.

²¹⁴ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 47. zadatak.

²¹⁵ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 76. zadatak.

²¹⁶ Natjecanje, 2017./2018., 4. zadatak.

²¹⁷ Natjecanje, 2016./2017., 26. zadatak.

²¹⁸ Natjecanje, knjižica rješenja, 2016./2017., 26. zadatak.

4.5. Zadatci iz nastavne jedinice – Crkva, religiozno-socijalni pokreti i prosjački redovi

Crkva se spominjala u prijašnjim nastavnim jedinicama, no sada je centar zanimanja. Ova nastavna jedinica obrađuje religiozno-socijalne pokrete u Europi kao što su bogumili i katari. Bavi se borbom protiv hereze uz pomoć posebnog crkvenog suda, inkvizicije. Važna tema je i nastanak prosjačkih redova, franjevac i dominikanaca. Ova nastavna jedinica je ujedno najmanja po broju zadataka u ovoj nastavnoj cjelini. Sadrži četiri zadataka u ispitima državnih matura i dva zadatka u ispitima državnih natjecanja.

Prvi zadatak želi doznati koji je papa sredinom 13. stoljeća dopustio inkvizitorima torturu prilikom ispitivanja osumnjičenika.²¹⁹ Riječ je o papi Inocentu IV., a sam odgovor moguće je pronaći u udžbeniku Meridijana.²²⁰ Sljedeći zadatak također ispituje o Inkviziciji. Zadatak spominje velikog inkvizitora Tomasa Torquemada te se mora upisati ime inkvizicije kojoj je bio na čelu.²²¹ Točan odgovor je Španjolska inkvizicija, iako ponuđeni odgovori papinska i crkvena sigurno mogu zbuniti neupućene. U trećem se zadatku treba navesti ime osobe koja je tijekom 12. stoljeća na jugu Francuske osnovala pokret lionskih siromaha.²²² Radi se o bivšem trgovcu, Petru Valdezu. Zadnji zadatak iz ispita matura sadrži tekstualni izvor (Slika 2.17.), koji opisuje stav Crkve prema herezi. Izvor navodi prekršaje i kazne koje će biti poduzete. Pitanja očekuju da učenici napišu ime Crkve na koju se izvor odnosi i instituciju koja se obračunavala s hereticima u ime te Crkve.²²³

Natjecanja sadrže dva zadatka iz ove nastavne jedinice. Prvi zadatak traži crkveni red koji je navodno imao samostan u srednjovjekovnim Vinkovcima.²²⁴ Zadatak se nalazi u ispitu natjecanja pisanog 2016. godine u Vinkovcima. Taj ispit je već spominjan u nastavnoj jedinici *Posljedice velike seobe naroda*. Tada sam istaknuo da su učenici za dodatnu literaturu imali djelo *Vinkovci u srednjem vijeku* autora Stanka Andrića. On je opisao kako je samostan vodio prosjački red franjevac.²²⁵ Drugi zadatak sadrži tekstualni izvor (Slika 2.18), cistercitskog redovnika Raynalda s početka 13. stoljeća.²²⁶ Redovnik opisuje vjerovanja katarske hereze i njezino poimanje dualističkog svijeta. Pitanja očekuju poznavanje hereze i njihovo učenje.

²¹⁹ Matura, 2016./2017., ljetni rok, 17. zadatak.

²²⁰ Hrvoje Gračanin, *Udžbenik iz povijesti za 2. razred gimnazije*, izdanje 2014, 99.

²²¹ Matura, 2015./2016., ljetni rok, 18. zadatak.

²²² Matura, 2017./2018., ljetni rok, 18. zadatak.

²²³ Matura, 2015./2016., jesenski rok, 75. zadatak.

²²⁴ Natjecanje, 2015./2016., 17. zadatak.

²²⁵ Andrić, *Vinkovci u srednjem vijeku: područje grada Vinkovaca od kasne antike do kraja turske vlasti*, 43.

²²⁶ Natjecanje, 2009./2010., 39. zadatak.

Iz veličine ovog potpoglavlja vidljivo je da su zadatci malobrojni i prilično jednostavni. Od učenika se traži poznavanje glavnih odrednica ove jedinice. No, svejedno, pojedini zadatak zahtijeva dublje poznavanje sadržaja. Primjer su zadatci o papi koji je dozvolio torturu ili red koji je držao samostan u Vinkovcima.

4.6. Zadatci iz nastavne jedinice – Zemlje zapadne Europe

Ova nastavna jedinica mogla bi se smatrati glavnim dijelom nastavne cjeline. Opisuje političku povijest najvažnijih država u Europi tijekom razvijenog i kasnog srednjeg vijeka. Države koje opisuje su: Francuska, Engleska, Sveto Rimsko Carstvo Njemačke Narodnosti, zemlje Pirenejskog poluotoka, Italija i Habsburgovci. Svaka od navedenih država u udžbenicima posjeduje poglavlje u kojem su opisani najvažniji politički događaji i vladari. Pogleda li se veličina nastavne jedinice i brojnost tema, pomalo je iznenađujuć broj ukupnih zadataka. Ispiti državne mature sadrže pet zadataka, a ispiti natjecanja samo jedan zadatak.

Jedini zadatak o Francuskoj želi da se navede kralj koji je premjestio sjedište pape iz Rima u Avignon.²²⁷ Taj politički manevar izveo je francuski kralj Filip IV. „Lijepi“ i time započeo razdoblje zavisnosti pape o francuskim kraljevima, poznato kao Avignonsko sužanjstvo.

Engleska je dobila dva zadatka u maturama. U prvom treba navesti vladara iz druge polovice 13. stoljeća koji je dopunio Veliku povelju sloboda s tzv. Oksfordskim statutima.²²⁸ To je učinio Henrik III., nasljednik Ivana Bez Zemlje. Samo spominjanje Magne Charte sigurno je potaknulo dio učenika da zaokruže upravo Ivana, koji je također bio jedan od ponuđenih odgovora. Sljedeći zadatak sadrži slikovni prikaz crvene ruže.²²⁹ Za odgovor treba navesti dinastiju koju ona simbolizira. Simbol crvene ruže koristila je dinastija Lancaster tijekom građanskog rata. Drugo pitanje zadatka traži ime dinastije koja je pobijedila u Ratu ruža. Potreban odgovor je dinastija Tudor, ali opisivanje njihovog dolaska na vlast kao „pobjedu u ratu“, pomalo je pogrešno. Njihovo preuzimanje vlasti rezultat je kompromisa. Čini se da su autori ispita time odlučili pojednostaviti pitanje za učenike.

Direktnih zadataka o Svetom Rimskom Carstvu u ispitima državne mature nema. Jedini zadatak koji se veže uz tu državu tiče se njemačkog viteškog reda teutonaca. Zadatak prikazuje povijesni zemljovid (Slika 1.19.), na kojem je žutom bojom označena Teutonska

²²⁷ Matura, 2016./2017., jesenski rok, 16. zadatak.

²²⁸ Matura, 2016./2017., ljetni rok, 16. zadatak.

²²⁹ Matura, 2013./2014., ljetni rok, 73. zadatak.

država.²³⁰ Učenici moraju upisati naziv prikazane države. Zadnji zadatak iz ove jedinice traži naziv plaćeničke vojske u talijanskim gradskim republikama tijekom razvijenog srednjeg vijeka.²³¹ Točan odgovor su kondotijeri.

Zadatak iz ispita natjecanja bavi se Svetim Rimskim Carstvom. Ponuđeni odgovori su funkcije: nadbiskup Kölna, češki kralj, brandenburški markgrof i veliki meštar teutonaca. Učenici moraju zaokružiti osobu, to jest titulu, koja nije sudjelovala u izboru za cara.²³² Točan odgovor je veliki meštar teutonaca jer je on bio na čelu samostalne države.

Nakon analize nastavne jedinice, mogu se istaknuti dva iznenađenja. Prvo je vezano za tematiku opisanih zadataka. Nedostaju neka očekivana pitanja kao naprimjer ono o Stogodišnjem ratu, rekonkvisti ili talijanskim državama. Umjesto njih, postavljaju se zadatci o teutonskoj državi i talijanskim plaćenicima. Drugo, puno veće iznenađenje je sama količina zadataka. Može se pronaći samo njih šest, što je ispod prosjeka cjeline.

4.7. Zadatci iz nastavne jedinice – Slavenske zemlje i Bizant

Prilikom obrade prve nastavne cjeline, Bizanta i slavenske države bile su dvije odvojene nastavne jedinice. Sada se radi o zajedničkoj nastavnoj jedinici. Ona se bavi razvojem situacije u navedenim državama tijekom razvijenog srednjeg vijeka. Jedinica govori o Češkoj, Poljskoj, Rusiji, Bugarskoj, Srbiji, Duklji i, naravno, Bizantskom Carstvu. Ispiti s državnih matura sadrže četiri zadataka iz ove nastavne jedinice, a ispiti natjecanja dva.

Prvi zadatak odnosi se na Češko kraljevstvo, a u odgovoru treba istaknuti koji je događaj obilježio početak nacionalno-vjerskog pokreta u 15. stoljeću.²³³ Događaj na koji se referira je djelovanje Jana Husa, vjerskog reformatora. Sljedeći zadatak bavi se Rusijom. Učenici moraju prepoznati kronološki slijed ruskih država.²³⁴ Točan slijed glasi: Kijevska Kneževina → Zlatna Horda → Moskovska Kneževina → Rusko Carstvo. Iako se Carstvo odnosi na kasnije razdoblje povijesti, ostali oblici pripadaju srednjem vijeku. Iz tog razloga, zadatak se može klasificirati pod srednji vijek.

Istočno Rimsko Carstvo, odnosno Bizant, tema je dva zadatka. Kod prvog treba navesti osmanskog vladara koji je osvojio Carigrad.²³⁵ Zadatak o osvajanju Carigrada od

²³⁰ Matura, 2011./2012., ljetni rok, 34. zadatak.

²³¹ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 17. zadatak.

²³² Natjecanje, 2013./2014., 2. zadatak.

²³³ Matura, 2016./2017., jesenski rok, 17. zadatak.

²³⁴ Matura, 2015./2016., ljetni rok, 63. zadatak.

²³⁵ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 48. zadatak.

strane Mehmeda II. Osvajača moglo bi se svrstati pod jedinicu o Osmanlijama. Međutim, kako je taj događaj označio kraj postojanja Bizanta, on je važniji za ovu jedinicu. Drugi zadatak prikazuje povijesni zemljovid Bizanta u 13. stoljeću (Slika 1.20.). Na njemu je Carstvo podijeljeno u četiri države. Odgovor se krije u nazivu carstva koje su križari osnovali 1204. godine.²³⁶ Identičan zemljovid i sličan zadatak već sam analizirao u potpoglavlju *Susreti civilizacija: križarski ratovi*. Razlika između ta dva zadatka je tema na koju se cilja. Tematika prvog zadatka bila je posljedica četvrtog križarskog rata, dok je tematika ovog zadatka jedna od posljedica križara na Bizant.

Prvo od dva zadatka iz natjecanja traži kronološki poredak čeških vladara.²³⁷ Zadatak nabraja nekoliko vladara, a točan redoslijed glasi: Vaclav IV. - Žigmund Luksemburški - Ladislav Pohrobek - Jurij od Podebrada. Kod ovog zadatka zanimljiv je prijevod imena vladara. Autori su Ladislava nazvali Pohrobek, dok se u hrvatskoj historiografiji koristi ime Ladislav Postum. Uporaba češkog naziva za njegovo ime bila bi opravdana u slučaju da su i ostali vladari napisani po pravilima češkog jezika. Kako to nije slučaj, daje se naslutiti da se radi o nepotrebnom pokušaju otežavanja zadatka. Drugi zadatak iz natjecanja odnosi se na srednjovjekovnu Srbiju. Potrebno je napisati ime srpskog vladara kojem je papa Honorije III. 1217. poslao kraljevske insignije.²³⁸ Radi se o začetniku najvažnije srpske dinastije, Stefanu Nemanjiću.

Analizom nastavne jedinice vidljivo je da zadatci dodiruju osnovnu povijest ovih država. Jedinici teži zadatak je kronološki poredak čeških vladara. Očekivano, najveći broj zadataka odnosi se na Češku i Bizant, a slijede ih Rusija i Srbija. Ostale države iz jedinice Poljska, Bugarska i Duklja nisu spomenute.

²³⁶ Matura, 2010./2011., jesenski rok, 7. zadatak.

²³⁷ Natjecanje, 2014./2015., 25. zadatak.

²³⁸ Natjecanje, 2016./2017., 14. zadatak.

4.8. Zadaci iz nastavne jedinice – Kultura srednjega vijeka

Zadnja nastavna jedinica iz ove cjeline bavi se kulturnim razvojem Europe tijekom razvijenog i kasnog srednjeg vijeka. Obraduje pravce romanike i gotike, kao i kasniji razvoj humanizma i renesanse. Jedinica proučava slikarstvo, kiparstvo i arhitekturu. Dodatna tema je razvoj znanstvene misli i školstva.

Prvi zadatak prikazuje četiri fotografije različitih crkva.²³⁹ Jedna od njih je fotografija crkve sv. Križa u Ninu. Ostale crkve su stranog podrijetla, a razlika između njih je u stilu gradnje. Dakle, četiri prikazane crkve predstavljaju pravce predromanike, romanike, gotike i renesanse. Učenik mora zaokružiti onu crkvu koja je građena u stilu romanike. Sljedeći zadatak prikazuje fotografiju ukrasnog prozora kružnog oblika.²⁴⁰ Učenici trebaju prepoznati te arhitektonske dekoracije. Riječ je o rozetama, čestim ukrasima na srednjovjekovnim crkvama. Drugo pitanje zadatka ima za ponuđeno nekoliko crkva u Hrvatskoj, a učenik mora zaokružiti onu na kojoj nema rozete. Točan odgovor je crkva sv. Križa u Ninu, jer je ona rađena u stilu predromanike, dok rozete još nisu bile popularne. Ovo je ujedno drugi put da se ta crkva koristi u zadatku.

Treći zadatak traži svjetonazor koji se pojavljuje u talijanskim gradovima tijekom 14. stoljeća, a u središte interesa stavlja čovjeka.²⁴¹ Riječ je naravno o humanizmu. Tematika sljedeća dva zadatka je školstvo i širenje obrazovanja. U prvom odgovoru treba navesti naziv za dvije velike cjeline koje sadržavaju sedam slobodnih vještina.²⁴² To su trivij i kvadrir. Za odgovor zadnjeg zadatka potrebno je navesti izum koji je omogućio brže širenje novih ideja i dostupniji sustav učenja.²⁴³ Zadatak na prvi pogled djeluje kompliciran, a odgovor koji treba upisati je tiskarski stroj.

Prvi zadatak iz ispita s natjecanja isti je kao treći navedeni zadatak iz ispita s matura. Treba upisati svjetonazor u čijem je središtu čovjek i sve vezano za njega.²⁴⁴ Za odgovor sljedećeg zadatka potrebno je navesti grad u kojem je 1455. godine tiskana prva Biblija.²⁴⁵ Riječ je o Mainzu, rodnom gradu samog Gutenberga. Treći zadatak također je sličan jednom iz matura. Ovaj zadatak traži slobodna umijeća koja je obuhvaćao školski program

²³⁹ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 47. zadatak.

²⁴⁰ Matura, 2015./2016., jesenski rok, 72. zadatak.

²⁴¹ Matura, 2015./2016., ljetni rok, 17. zadatak.

²⁴² Matura, 2012./2013., jesenski rok, 48. zadatak.

²⁴³ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 34. zadatak.

²⁴⁴ Natjecanje, 2008./2009., 6. zadatak.

²⁴⁵ Natjecanje, 2013./2014., 1. zadatak.

kvadrivij.²⁴⁶ Potreban odgovor su: aritmetika, geometrija, glazba i astronomija. Zadnji zadatak je najzahtjevniji. Ponuđena su četiri kronološka slijeda. Ne radi se o događajima, već o poznatim znanstvenicima i umjetnicima. Učenici moraju prepoznati pravilan slijed njihovog djelovanja.²⁴⁷ Točan odgovor je: Dante Alighieri → Giovanni Boccaccio → Erazmo Roterdamski → Giordano Bruno.

Zaključna jedinica ove cjeline dobro je obrađena. Zadatci su raznovrsni i pokrivaju sve teme iz jedinice. Vidljivo je kako su zadatci ispita s matura i zadatci ispita s natjecanja dosta slični. To dokazuje kako su autori obaju vrsta ispita prepoznali najbitnije informacije i sukladno s time ispitali znanje učenika.

²⁴⁶ Natjecanje, 2013./2014., 12. zadatak.

²⁴⁷ Natjecanje, 2015./2016., 25. zadatak.

5. Zadatci iz nastavne cjeline – Hrvatska u razvijenom i kasnom srednjem vijeku (12.-16. stoljeće)

Sadržaj zadnje nastavne cjeline je hrvatska povijest u periodima razvijenog i kasnog srednjeg vijeka. Analizirat ću zadatke iz ispita s državnih matura i ispita s državnih natjecanja koja se odnose na Hrvatsku u tim razdobljima. Isto kao i u slučaju prethodnih poglavlja i ovo će biti organizirano u potpoglavlja. Ona su osmišljena kao pojedinačne nastavne jedinice s naslovima isto kao i u udžbenicima Školske knjige. Nastavna cjelina sadrži sedam nastavnih jedinica. Uvrstio sam dodatno potpoglavlje kojem je tema uporaba mješovitih pitanja. Ona se odnose na slučajeve gdje su pitanja rezultat više nastavnih jedinica. Tablica ispod ovog uvoda u poglavlje pokazuje sve nastavne jedinice kao i broj pitanja koja se vežu uz njih. Vidljivo je kako ova cjelina sadrži nekoliko nastavnih jedinica s izrazito velikim brojem zadataka. Kod takvih jedinica detaljna analiza pojedinačnih zadataka nije praktična, pa će se u tim slučajevima koristiti postupak generalizacije.

(Tablica nastavnih jedinica i ukupan broj zadataka iz navedenih jedinica u svim analiziranim ispitima državne mature²⁴⁸ i ispitima državnih natjecanja iz Povijesti²⁴⁹)*

Nastavne jedinice iz razdoblja Razvijenog i kasnog srednjeg vijeka u Hrvatskoj	Ukupan broj zadataka u svim ispitima državne mature iz Povijesti	Ukupan broj zadataka u svim ispitima državnih natjecanja iz Povijesti.**
Hrvatska u doba Arpadovića	15	7
Hrvatska u doba Anžuvina	10	4
Hrvatska u doba Žigmunda Luksemburškoga	5	5
Srednjovjekovna bosanska država	7	6
Srednjovjekovni Dubrovnik	7	7
Hrvatska u doba Matije Korvina i dinastije Jagelović	14	7
Hrvatsko društvo, gospodarstvo i kultura u razvijenom i kasnom srednjem vijeku	18	9
Ostali zadatci***	14	5

²⁴⁸ Mature iz Povijesti, ispitne knjižice, 2009./2010. - 2017./2018.

²⁴⁹ Državna natjecanja iz Povijesti, ispitne knjižice, 2009./2010. – 2018./2019.

*Tablica prikazuje samo ukupan broj zadataka, dok Tablica 6. sadrži detaljniji prikaz

** Bez ispita iz 2012. i 2013. školske godine.

*** Posebno potpoglavlje s mješovitim zadatcima iz različitih jedinica i cjelina

5.1. Zadatci iz nastavne jedinice – Hrvatska u doba Arpadovića

Sadržaj prve jedinice iz ove cjeline je dolazak dinastije Arpadovića na vlast u Hrvatskoj. Jedinica govori o političkim okolnostima preuzimanja vlasti, prvim vladarima i urbanizaciji hrvatskih gradova. Dodatna tema je uspon hrvatskih plemićkih obitelji. U ispitima na državnoj maturi ukupno je 15 zadataka posvećeno materiji ove nastavne jedinice, dok je u ispitima s natjecanja evidentirano sedam takvih zadataka

Preuzimanje prijestolja i tijek vladavine Arpadovića, tema je devet zadataka. Prvi od njih želi doznati ime vladara kojem se hrvatsko plemstvo pokušalo oduprijeti na Gvozdu.²⁵⁰ Na to se nadovezuje sljedeći zadatak koji zahtijeva tip unije između Hrvatske i Mađarske nakon 1102. godine.²⁵¹ Dva zadatka organizirana su kao višestruki izbor kronologije. Učenici moraju prepoznati točan slijed najvažnijih događaja iz vladavine dinastije Arpadović. Mogu se pronaći tri slična zadatka koja zahtijevaju naziv titule upravitelja Hrvatske. Sva tri zadatka odnose se na isto, ali potrebni odgovori su različiti. Kod prva dva točan odgovor je herceg, a kod trećeg ban.

Slobodni gradovi su druga tematika ove jedinice. Postavljena su dva zadatka koja povezuju vladara Belu IV. s procesom davanja privilegija slobodnih kraljevskih gradova. Tema sljedeća dva zadatka je grad Varaždin. Prvi zadatak traži naziv grada koji je 1209. dobio privilegij slobodnog grada,²⁵² a drugi vladara koji je to omogućio.²⁵³ Peti zadatak iz ove teme sadrži izvor (Slika 2.19.), koji opisuje dodjeljivanje titule Gradecu.²⁵⁴ Ponovno treba upisati vladara koji je to omogućio. Zadnji zadatak je uz polazni sadržaj i jedini koji se tiče hrvatskog plemstva. Sadrži povijesni zemljovid (Slika 1.21.),²⁵⁵ koji označava plemićke posjede u Hrvatskoj, a učenici ih moraju povezati s vladajućom obitelji.

Sedam zadataka iz ispita natjecanja podijeljena su na teme vlasti dinastije Arpadović i razvoja hrvatskog plemstva. Za razliku od ispita s matura, urbanizacija gradova se ne spominje. Prvi zadatak traži ime bizantskog vladara protiv kojeg ratuje Stjepan II. Arpadović.²⁵⁶ Odgovor se nalazi u dodatnoj literaturi, a riječ je o Ivanu II. Komnenu.²⁵⁷ Sljedeći zadatak želi otkriti ime velikaša koji je početkom 13. stoljeća nosio titulu sidraškog i

²⁵⁰ Matura, 2010./2011., ljetni rok, 25. zadatak.

²⁵¹ Matura, 2009./2010., ljetni rok, 7. zadatak.

²⁵² Matura, 2015./2016., ljetni rok, 46. zadatak.

²⁵³ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 46. zadatak.

²⁵⁴ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 74. zadatak.

²⁵⁵ Matura, 2010./2011., ljetni rok, 42. zadatak.

²⁵⁶ Natjecanje, 2013./2014., 6. zadatak.

²⁵⁷ Natjecanje, knjižica rješenja, 2013./2014., 6. zadatak.

četinskog kneza te bio u sukobu s Andrijom II. Arpadovićem.²⁵⁸ Ponovno se treba posegnuti za dodatnom literaturom koje spominje kneza Domalda. Ovo je ujedno drugi zadatak koji ne ispituje vladare, već njihove protivnike. Sljedeći zadatak o plemstvu traži grad u kojem je po prvi put sazvan sabor slavonskog plemstva 1273. godine.²⁵⁹ Vjerojatno je neke učenike zadatak zavarao, ali riječ je o Zagrebu. Zagreb je tema još jednog zadatka, a on očekuje imenovanje isprave koja svjedoči o osnutku biskupije u tom gradu.²⁶⁰

Zadatci iz ove nastavne jedinice su brojni u obje kategorije ispita, ali se razlikuju po sadržaju. Zadaci iz ispita s natjecanja ne ispituju o slobodnim kraljevskim gradovima, koji se često spominju kod ispita s matura. Treba istaknuti ispit natjecanja iz 2014. godine. U njemu se pojavljuju čak četiri zadatka iz ove jedinice što je velik broj uzme li se u obzir da ih na svim natjecanjima ima ukupno sedam.

5.2. Zadaci iz nastavne jedinice – Hrvatska u doba Anžuvina

Sljedeća nastavna jedinica je slična prijašnjoj. Govori o promjeni dinastije na hrvatsko-ugarskom prijestolju. Rod Arpadovića zamijenjen je Anžuvincima. Jedinica opisuje tijek vlasti Anžuvina i najvažnije vladare iz te dinastije. Dodatna tema je obitelj Šubić-Zrinski koja je odigrala veliku ulogu u ovom razdoblju.

Na vlast Anžuvina odnose se tri zadatka. Prvi zadatak želi otkriti osnovno obilježje njihove politike nakon dolaska na prijestolje.²⁶¹ Potreban odgovor je jačanje moći velikaških obitelji. Sljedeći zadatak je sličan. On očekuje od učenika da upišu društvenu skupinu koja je bila pod kraljevskom zaštitom,²⁶² odnosno niže plemstvo. Treći zadatak je također povezan s velikašima. Sadrži izvor kao polazni sadržaj (Slika 2.20.) koji opisuje sukob Karla I. s Mladenom II. Šubićem.²⁶³ Međutim, za odgovor se traži samo dinastija kojoj kralj pripada.

Šubići su direktno tema još dodatnih pet zadataka. Prvi zadatak traži kralja kojem su omogućili prijestolje,²⁶⁴ a drugi kralja koji je zamijenio njihov posjed Ostrovicu za Zrin.²⁶⁵ Zadaci se odnose na Karla Anžuvina i njegovog sina Ludovika. U odgovoru je potrebno navesti hrvatskog velikaša koji je nosio titulu „ban Hrvatske i Dalmacije i gospodar

²⁵⁸ Natjecanje, 2013./2014., 14. zadatak.

²⁵⁹ Natjecanje, 2016./2017., 4. zadatak.

²⁶⁰ Natjecanje, 2009./2010., 34. zadatak.

²⁶¹ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 9. zadatak.

²⁶² Matura, 2015./2016., jesenski rok, 15. zadatak.

²⁶³ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 46. zadatak.

²⁶⁴ Matura, 2013./2014., ljetni rok, 18. zadatak.

²⁶⁵ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 47. zadatak.

Bosne“.²⁶⁶ Riječ je o Pavlu I. Šubiću Bribirskom. U idućem odgovoru treba upisati ime hrvatskog bana koji je zagospodario Bosnom krajem 13. stoljeća. Zadnji zadatak je višestrukog odabira. Navodi nekoliko najvažnijih događaja iz povijesti obitelji Šubić, a učenici moraju prepoznati točan redoslijed odvijanja.

Jedina dva zadatka iz ove jedinice koja nisu povezana s velikašima i njihovim odnosom prema dinastiji Anževinaca tiču se Zadarskog mira. Prvi zadatak želi doznati koje je kraljevstvo nakon mira ovladalo istočnojadranskim prostorom,²⁶⁷ a drugi naziv mira kojim su Mlečani izgubili Dalmaciju.²⁶⁸

Kod ispita s natjecanja mogu se pronaći četiri zadatka iz ove nastavne jedinice. Prvi se odnosi na Zadarski mir. On ne zahtijeva naziv mira ili godinu, već točnu lokaciju gdje je mir potpisan.²⁶⁹ Potpisivanje se odvalo u samostanu sv. Franje u gradu Zadru. Sljedeća tri zadatka odnose se na velikaške obitelji. U prvom treba napisati godinu smrti kneza Nelipca.²⁷⁰ Tema ostala dva zadatka su Šubići. Prvi od njih opisuje teritorij i traži obitelj koja posjeduje nabrojane utvrde.²⁷¹ Za odgovor drugog potrebno je upisati osobu koja se nalazila na čelu obitelji tijekom borbi protiv Ludovika Anževinca.²⁷²

Analizom svih zadataka jasno je da prevladava tema velikaških obitelji, a osobito Šubića. Dinastija Anževinaca spominje se isključivo u kontekstu njihovog odnosa s plemstvom. Zadarski mir je, s ukupno tri pitanja, također dosta zastupljena tema. Ponovno treba istaknuti neravnomjernost kod ispita natjecanja. Od četiri zadatka iz ove jedinice, tri se nalaze u ispitu iz 2011. godine.

5.3. Zadatci iz nastavne jedinice – Hrvatska u doba Žigmunda Luksemburškoga

Sljedeća nastavna jedinica bavi se problemima dinastijskog nasljeđivanja. Borba između Žigmunda Luksemburškog i sporednog ogranka Anževinaca poznata je pod nazivom protudvorski pokret. Osim Žigmunda, jedinica se bavi i njegovim nasljednicima do Matijaša Korvina.

²⁶⁶ Matura, 2012./2013., ljetni rok, 47. zadatak.

²⁶⁷ Matura, 2011./2012., ljetni rok, 31. zadatak.

²⁶⁸ Matura, 2009./2010., ljetni rok, 25. zadatak.

²⁶⁹ Natjecanje, 2010./2011., 11. zadatak.

²⁷⁰ Natjecanje, 2010./2011., 35. zadatak.

²⁷¹ Natjecanje, 2013./2014., 4. zadatak.

²⁷² Natjecanje, 2010./2011., 10. zadatak.

U prvom zadatku treba odrediti izravnu posljedicu dinastičke krize.²⁷³ Potreban odgovor je gubitak većine istočnojadranskih posjeda, što se odnosi na prodaju Dalmacije 1409. godine. Učenici kod sljedećeg zadatka moraju zaokružiti osobu koja je vršila dužnost namjesnika kralja Ladislava Napuljskog,²⁷⁴ a riječ je o Hrvoju Vukčiću Hrvatiniću. Treći zadatak traži državu koja je tijekom protudvorskog pokreta postala samostalno kraljevstvo.²⁷⁵ Međusobne borbe iskoristila je Bosna. Sljedeća nastavna jedinica bit će u potpunosti orijentirana na nju, ali ovaj zadatak pripada ovdje jer je oblikovan kao posljedica dinastičkih borbi. Zadnja dva zadatka višestrukog odabira iz ove jedinice ponovno se odnose na kronologiju. Nabrojana su po četiri događaja, a učenici moraju prepoznati točan slijed.

Ispiti s natjecanja također sadrže pet zadataka iz ove jedinice. Prvi zadatak od učenika očekuje da upišu grad gdje su kraljica Marija i Elizabeta odvedene nakon što su pale u zarobljeništvo.²⁷⁶ Radi se o Novigradu, u kojem je Elizabeta i smaknuta. Iduća dva zadatka odnose se na njihove otmičare, vođe protudvorskog pokreta. U prvom zadatku treba navesti imena braće Horvat,²⁷⁷ a u drugom vođu pokreta nakon „krvavog sabora“.²⁷⁸ Idući zadatak jedini se do sada direktno odnosi na Žigmunda Luksemburškog. Postavljen je tako da zahtijeva ime ugarsko-hrvatskog kralja koji je postao car Svetog Rimskog Carstva u 15. stoljeću.²⁷⁹ Zadnji zadatak zahtijeva kronologiju. Učenici moraju s brojevima poredati najvažnije događaje iz vremena Žigmundove vladavine.²⁸⁰

Ukupni je dojam da nedostaje grupiranih zadataka. Primjer je prošla jedinica s pet zadataka o Šubićima. Jedinica sadrži tri zadatka koja se odnose na kronologiju događaja. Uzmu li se u obzir i prijašnje jedinice, možemo zaključiti da su autori ovim tipom zadatka riješili problem velike količine događaja. Treba još istaknuti kako Žigmundovi nasljednici Albert Habsburški, Vladislav Jagelović i Ladislav Posmrtni nisu tema niti jednog zadatka.

²⁷³ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 18. zadatak.

²⁷⁴ Matura, 2012./2013., ljetni rok, 18. zadatak.

²⁷⁵ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 31. zadatak.

²⁷⁶ Natjecanje, 2010./2011., 12. zadatak.

²⁷⁷ Natjecanje, 2010./2011., 34. zadatak.

²⁷⁸ Natjecanje, 2015./2016., 16. zadatak.

²⁷⁹ Natjecanje, 2015./2016., 18. zadatak.

²⁸⁰ Natjecanje, 2010./2011., 15. zadatak.

5.4. Zadaci iz nastavne jedinice – Srednjovjekovna bosanska država

Sadržaj ove jedinice je povijest srednjovjekovne Bosne. Osim političke povijesti, opisuju se i ljudi koji su je nastanjivali, njihova religija, kultura i običaji. Bosanska država ulazi u cjelinu povijesti Hrvatske u razvijenom srednjem vijeku jer je usko povezana s njome. Nastavna jedinica sadrži sedam zadataka u ispitima matura i pet zadataka u ispitima natjecanja.

Od sedam zadataka iz ispita za predmet povijest na maturi, četiri se odnose na razvoj srednjovjekovne Bosne. Prvi zadatak želi doznati ime bosanskog bana koji je poticao razvoj rudarstva pozivanjem Sasa.²⁸¹ Točan odgovor je Stjepan II. Kotromanić. Sljedeća tri zadatka odnose se na njegovog nasljednika, Tvrtka I. Kotromanića. Kao odgovor na prvi zadatak učenici moraju izabrati bosanskog vladara koji se 1390. godine proglasio kraljem Hrvatske i Dalmacije.²⁸² Sljedeći zadatak je sličan, ali on traži državu u kojoj se Bosna nalazila do proglašenja kraljevstva.²⁸³ Treći zadatak o Tvrtku sadrži povijesni zemljovid, (Slika 1.22.) koji prikazuje srednjovjekovnu Bosnu u svom najvećem teritorijalnom rasponu.²⁸⁴ Treba naznačiti ime vladara koji je to omogućio. Zadnja tri zadatka bave se religijom u Bosni. Prvi od njih prikazuje fotografiju nadgrobnog stećka, a učenici moraju prepoznati o čemu se radi.²⁸⁵ Sljedeći zadatak zanima jedini crkveni red koji je dobio dopuštenje djelovanja u Bosni za vrijeme Osmanlija.²⁸⁶ To je dozvoljeno franjevcima neposredno nakon pada Bosanskog Kraljevstva.

Prvi zadatak iz ispita s natjecanja traži vladara koji je naslijedio Tvrtka II. na prijestolju Bosanskog Kraljevstva.²⁸⁷ Riječi je o Stjepanu Dabiši, slabom vladaru. Za odgovor drugog zadatka potrebno je navesti plemića po kojem je današnja Hercegovina dobila ime.²⁸⁸ Naziv dolazi od titule hercega koju je nosio velikaš Stjepan Vukčić Kosača. Sljedeća dva zadatka organizirana su tako da ispituju kronologiju. U prvom učenici moraju brojčano poredati bosanske vladare.²⁸⁹ Treba reći kako svi navedeni nose ime Stjepan: Stjepan Tomaš, Stjepan Tomašević, Stjepan Dabiša i Stjepan Tvrtko. Drugi zadatak kronologije zahtijeva

²⁸¹ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 16. zadatak.

²⁸² Matura, 2017./2018., ljetni rok, 16. zadatak.

²⁸³ Matura, 2013./2014., jesenski rok, 18. zadatak.

²⁸⁴ Matura, 2013./2014., jesenski rok, 49. zadatak.

²⁸⁵ Matura, 2016./2017., jesenski rok, 15. zadatak.

²⁸⁶ Matura, 2016./2017., ljetni rok, 46. zadatak.

²⁸⁷ Natjecanje, 2013./2014., 16. zadatak.

²⁸⁸ Natjecanje, 2017./2018., 17. zadatak.

²⁸⁹ Natjecanje, 2017./2018., 21. zadatak.

redanje važnih događaja iz povijesti srednjovjekovne Bosne.²⁹⁰ Sljedeći zadatak sadrži polazni sadržaj u obliku povijesnog zemljovida (Slika 1.23.).²⁹¹ Zemljovid prikazuje Bosnu u najvećem teritorijalnom rasponu, slično kao na prošlom. No, ovdje su određena područja zemlje označena brojevima. Prvo pitanje zadatka očekuje da učenici prepoznaju naziv područja označenog pod brojem tri, a radi se o Završju.²⁹² Za sljedeće pitanje učenici moraju označiti prostor na kojem je Žigmund Luksemburški doživio poraz 1415. godine. Potrebno je označiti teritorij okolice Doboja. U posljednjem pitanju treba navesti velikaša koji je upravljao područjima označenim pod već spomenutim brojevima tri i četiri. Radi se o prostoru pod vlašću Hrvoja Vukčića Hrvatinića.

Zadatci su, sasvim očekivano, ponajviše usmjereni na Tvrtka II. i Bosnu za vrijeme njegove vladavine. Oba povijesna zemljovida prikazuju Bosnu u tom razdoblju. Religija je slabo zastupljena usprkos zanimljivoj temi Crkve bosanske. Jedini takav zadatak prikazuje fotografiju stećka. Kod ispita s natjecanja dva su zadatka usmjerena na kronologiju događaja i vladara.

5.5. Zadatci iz nastavne jedinice – Srednjovjekovni Dubrovnik

Srednjovjekovni Dubrovnik je zasebnim razvojem zaslužio vlastitu nastavnu jedinicu. Njezin sadržaj je politički razvoj, upravna struktura i kultura te neovisne Republike. Obje kategorije ispita sadrže po sedam zadataka iz ove jedinice.

Tri zadatka iz ispita s matura odnose se na političku povijest Dubrovnika. Prvi od njih povezan je s prijašnjom jedinicom, Bosnom. Zadatak želi otkriti što je Dubrovčanima zajamčeno poveljom bana Kulina iz 1189. godine.²⁹³ Riječ je naravno o slobodi i sigurnosti trgovine. Sljedeća dva zadatka odnose se na suverenitet Dubrovnika. Prvi od njih traži državu čiju je vrhovnu vlast Dubrovnik priznao nakon mira u Zadru 1358. godine.²⁹⁴ Točan odgovor je vlast hrvatsko-ugarskog kralja. Sljedeći zadatak postavljen je kronološki.²⁹⁵ Nabrojane su četiri države: Bizant, Mletačka Republika, Osmanlije, Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo. Učenici moraju zaokružiti onaj slijed koji točno prikazuje tijek vlasti navedenih država nad Dubrovnikom.

²⁹⁰ Natjecanje, 2015./2016., 23. zadatak.

²⁹¹ Natjecanje, 2017./2018., 30. zadatak.

²⁹² Natjecanje, knjižica rješenja, 2017./2018., 30. zadatak.

²⁹³ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 19. zadatak.

²⁹⁴ Matura, 2015./2016., ljetni rok, 15. zadatak.

²⁹⁵ Matura, 2013./2013., jesenski rok, 63. zadatak.

Preostala četiri zadatka iz matura usmjerena su na političku vlast u gradu. Prvi zadatak zanima koje je glavno upravno i zakonodavno tijelo dubrovačke komune.²⁹⁶ Odgovor je Veliko vijeće. Sljedeći zadatak sličan je prethodnom, ali je postavljen obrnuto. On želi da se navede ovlast koju je imalo to vijeće.²⁹⁷ Sljedeća dva zadatka sadrže identičnu shemu (Slika 1.24.), koja prikazuje odnos vlasti između Velikog vijeća, Malog vijeća, Senata i kneza. Navedena shema preuzeta je iz udžbenika Meridijana.²⁹⁸ Iako sadrže istu shemu, zadatci traže drugačije odgovore. U prvom odgovoru potrebno je navesti grad čija je politička vlast prikazana.²⁹⁹ Drugi zadatak, osim što ponavlja isto, sadrži još dva dodatna pitanja. Ona traže nadležnost Velikog vijeća i društveni stalež članova.³⁰⁰

Ispiti s natjecanja također sadrže sedam zadataka iz ove jedinice. Četiri od njih usmjerena su na političku povijest i ustrojstvo vlasti, slično kao kod ispita s matura. Posebna su ostala tri zadatka čija je tema graditeljstvo Dubrovnika. Arhitektura Dubrovnika je popularnija od ostalih gradova, što se očituje ispitivanjem unutar natjecanja. Prvi zadatak sadrži fotografiju kipa srednjovjekovnog viteza Orlanda.³⁰¹ Pitanja žele doznati grad u kojem se nalazi, stoljeće u kojem je izrađen i vladara u čiju je čast postavljen. Vladar je Žigmund Luksemburški, koji je gajio simpatije prema tom junaku. Sljedeći zadatak također sadrži polazni sadržaj u obliku fotografije. Ponovno je riječ o važnom povijesnom spomeniku grada, Onofrijevoj česmi.³⁰² U ovom zadatku ponovno se traži grad u kojem se nalazi, ali i graditelj i namjena spomenika. Fotografije oba spomenika mogu se pronaći u udžbeniku Školske knjige zajedno s kratkim opisom koji sadrži sve tražene odgovore.³⁰³ Treći zadatak sadrži fotografiju Kneževa dvora.³⁰⁴ No, zadatak ne traži, kao što je slučaj u prijašnjim, informacije o izgradnji. Učenici kod ovog zadatka moraju zaokružiti godinu kad je dvor oštećen, odnosno godinu velikog potresa.

Zadatci o Dubrovniku obuhvaćaju sve teme opisane u udžbenicima. Međutim, postoji razlika između kategorija ispita. Dok se mature više orijentiraju na sustav vlasti, natjecanja ispituju znanje o znamenitostima grada.

²⁹⁶ Matura, 2015./2016., ljetni rok, 48. zadatak.

²⁹⁷ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 20. zadatak.

²⁹⁸ Hrvoje Gračanin, *Udžbenik iz povijesti za 2. razred gimnazije*, izdanje 2014, 121.

²⁹⁹ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 33. zadatak.

³⁰⁰ Matura, 2009./2010., jesenski rok, 55. zadatak.

³⁰¹ Natjecanje, 2016./2017., 27. zadatak.

³⁰² Natjecanje, 2015./2016., 26. zadatak.

³⁰³ Denis Detling, *Koraci kroz vrijeme*, izdanje 2015, 139.

³⁰⁴ Natjecanje, 2015./2016., 5. zadatak.

5.6. Zadatci iz nastavne jedinice – Hrvatska u doba Matije Korvina i dinastije Jagelović

Sadržaj sljedeće nastavne jedinice je kralj Matija Korvin i njegovi nasljednici, vladari iz dinastije Jagelovića. Najznačajnija zbivanja tijekom razdoblja njihovog vladanja su upadi Osmanlija. Kod ispita matura može se pronaći četrnaest zadataka iz ove jedinice, a kod ispita natjecanja dodatnih šest.

Matija Korvin se spominje u dva zadatka direktno, a u jednom indirektno. U prvom zadatku treba navesti osobe koje su pretendirale na prijestolje nakon njegove smrti.³⁰⁵ On je sam odgovor u zadatku koji za cilj ima doznati vladara osnivača Jajačke i Srebreničke banovine.³⁰⁶ Upravo su banovine tematika sljedećeg zadatka, koji ih prikazuje na povijesnim zemljovidu (Slika 1.25.). Učenici moraju zaokružiti stoljeće kada su osnovane.³⁰⁷

Ostalih jedanaest zadataka bave se ratom protiv Osmanlija. Mogu se podijeliti u četiri kategorije: zadatci koji se odnose na Krbavsku i Mohačku bitku, zadatci o ulozi plemstva te zadatci orijentirani na kronologiju događaja. Bitka na Krbavskom polju spominje se u tri zadatka. Prvi zadatak sadrži polazni sadržaj, povijesni izvor (Slika 2.21.) koji opisuje samu bitku. Pitanja u zadatku traže mjesto i godinu bitke te dinastiju koja je tada vladala Hrvatskom.³⁰⁸ Bitka na Mohačkom polju tema je jednog zadatka koji traži da učenici navedu njezinu izravnu posljedicu.³⁰⁹ Potreban odgovor je upražnjeno prijestolje ugarsko-hrvatske države. Dva zadatka odnose se na ulogu hrvatskog plemstva i naučnika u ratu protiv Osmanlija. Prvi od njih očekuje imenovanje hrvatskog intelektualca koji je 1516. godine održao govor *De Corvatae desolatione* u kojem je zatražio pomoć za Hrvatsku.³¹⁰ Točan je odgovor biskup Šimun Kožičić Benja. Drugi zadatak također traži autora govora.³¹¹ Sada je riječ o *Govoru za Hrvatsku*, održanom na njemačkom državnom saboru u Nürnbergu. Autor toga govora je Bernadin Frankopan. Ostalih pet zadataka odnose se na kronologiju događaja u ratu protiv Osmanlija. To su klasični zadatci u kojima je nabrojano nekoliko događaja, a učenici moraju prepoznati točan slijed njihovog odvijanja.

Svi zadatci iz ispita s natjecanja odnose se na borbe s Osmanlijama. Isto kao i u slučaju matura, zadatci se mogu podijeliti u dvije skupine. Prvi se odnose na bitke, a drugi na

³⁰⁵ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 14. zadatak.

³⁰⁶ Matura, 2013./2014., jesenski rok, 48. zadatak.

³⁰⁷ Matura, 2013./2014., ljetni rok, 15. zadatak.

³⁰⁸ Matura, 2010./2011., jesenski rok, 55. zadatak.

³⁰⁹ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 20. zadatak.

³¹⁰ Matura, 2014./2015., ljetni rok, 17. zadatak.

³¹¹ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 19. zadatak.

važne osobe. Potrebno je istaknuti da se ovdje ne spominju najpoznatije bitke, već su tema one manje poznate. Primjer je zadatak koji traži mjesto na kojem se odvila bitka 1501. godine, a koju je vodio Ivaniš Korvin.³¹² Riječ je o bitci kod Jajca. Nekoliko drugih bitaka spominje se u zadatku s povezivanjem. On je oblikovan tako da su nabrojane bitke, a učenici ih moraju povezati s ponuđenim godinama.³¹³ Zadnji zadatak odnosi se na kronologiju. U odgovoru treba kronološki poredati navedene osobe prema godini njihove smrti.³¹⁴

Zaključno, najveći broj zadataka iz ove nastavne jedinice usmjeren je na borbe s Osmanlijama. Zbog velike brojnosti događaja i osoba, dosta zadataka je usmjereno na kronologiju. Što se tiče vladara, dva zadatka govore o Matiji Korvinu kao tvorcu sustava obrane, a kraljevi iz dinastije Jagelović se uopće ne spominju.

5.7. Zadatci iz nastavne jedinice – Hrvatsko društvo, gospodarstvo i kultura u razvijenom i kasnom srednjem vijeku

Iz naslova je vidljivo kako se zadnja nastavna jedinica bavi nizom područja. Ovo je ujedno i najveća jedinica, u svim cjelinama, po broju zadataka. Sadrži osamnaest zadataka u ispitima s matura i dodatnih devet u ispitima s natjecanja. Sadržaj jedinice su: društvo, poljoprivreda, trgovina, crkva, škola, arhitektura, književnost i pravni dokumenti. Sadržaj je podjednako zastupljene u pitanjima. Jedino škola i poljoprivreda ne sadrže niti jedan zadatak. Navest ću nekoliko najzanimljivijih i reprezentativnih zadataka.

Prvi zadatak o društvu sadrži shemu (Slika 1.26.) na kojoj su prikazana davanja kmeta prema vlastelinu, crkvi i društvu.³¹⁵ Jedna od natuknica kod vlastelinskih davanja nedostaje, pa je učenici moraju upotpuniti vlastitim odgovorom. Opisana shema preuzeta je iz udžbenika Meridijana.³¹⁶ Sljedeći zadatak odnosi se na trgovinu. Tekstualnim izvorom (Slika 2.22.) opisana je razmjena koju dalmatinski gradovi vode sa zaleđem, tijekom 16. stoljeća.³¹⁷ Izvor nabraja proizvode koje gradovi izvoze u zaleđe te namirnice koje uvoze od njih. Sljedeća tri zadatka odnose se na arhitekturu Hrvatske tijekom razvijenog srednjeg vijeka. Dva od njih sadrže slikovne priloge. Na prvoj je fotografiji prikazana katedrala sv. Stošije u Zadru,³¹⁸ a na

³¹² Natjecanje, 2010./2011., 9. zadatak.

³¹³ Natjecanje, 2010./2011., 27. zadatak.

³¹⁴ Natjecanje, 2010./2011., 17. zadatak.

³¹⁵ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 15. zadatak.

³¹⁶ Hrvoje Gračanin, *Udžbenik iz povijesti za 2. razred gimnazije*, izdanje 2014, 144.

³¹⁷ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 74. zadatak.

³¹⁸ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 15. zadatak.

drugoju katedrala sv. Jakova u Šibeniku.³¹⁹ Nekoliko zadataka usmjereno je na književnost i crkvu. Književnost je centrirana na misale, a Crkva na značajne osobe. Najviše zadataka iz ove nastavne jedinice odnosi se na pravo, to jest pravne dokumente. O njima govori šest zadataka, od kojih četiri kronološki nabrajaju dokumente, a učenici moraju odrediti njihov točan redosljed. Ostala dva zadatka iz te teme sadrže izvore. Prvi prikazuje *Vinodolski zakonik* (Slika 2.23.),³²⁰ a drugi *Istarski razvod* (Slika 2.24.).³²¹ Pitanja zahtijevaju dobro poznavanje tih dokumenata i okolnosti njihovog nastajanja.

Kod ispita s natjecanja nedostaju zadatci o školstvu i poljoprivredi uz dodatni nedostatak zadataka o trgovini. Upravo je ona bila u središtu zanimanja zadatka iz mature koji je uz pomoć izvora opisivao odnos dalmatinskih gradova sa zaleđem. Kod ispita natjecanja može se pronaći zadatak s polaznim sadržajem (Slika 2.25.) koji opisuje odnos patricija iz tih gradova prema težacima.³²² Sljedeći zanimljiv zadatak sadrži fotografiju Škrinje sv. Šimuna.³²³ Učenici moraju odgovoriti koji je naziv i tko je autor prikazanog djela. Osim toga, treće pitanje zadatka traži naziv mirovnog sporazuma koji povezuje naručitelja i mjesto gdje se čuva prikazano djelo. Riječ je o Zadarskom miru. Idući zadatak ponovno citira *Vinodolski zakonik* (Slika 2.26.), no u nešto drugačijem obliku od onog iz matura.³²⁴ Ovaj isječak izvora, osim što je preveden na latinicu, napisan je suvremenim jezikom. Učenicima je tako olakšano čitanje. Pitanja u zadatku traže naziv izvora te godinu i mjesto izdavanja.

Iz odabranih zadataka obaju kategorija jasno je kako su autori najviše pozornosti usmjerili na povijesne izvore. Zadatci ispituju učeničko osnovno poznavanje podataka o pravnim dokumentima, građevinama i spomenicima važnim za povijest Hrvatske u razvijenom i kasnom srednjem vijeku.

³¹⁹ Matura, 2016./2017., ljetni rok, 15. zadatak.

³²⁰ Matura, 2011./2012., ljetni rok, 76. zadatak.

³²¹ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 74. zadatak.

³²² Natjecanje, 2014./2015., 9. zadatak.

³²³ Natjecanje, 2014./2015., 28. zadatak.

³²⁴ Natjecanje, 2015./2016., 27. zadatak.

5.8. Ostali zadatci

Ovo posebno potpoglavlje čine zadatci koji nisu mogli biti svrstani u prijašnje pojedinačne jedinice. Razlog tome je njihovo uključivanje više različitih sadržaja. Primjer je zadatak koji sadrži elemente dvije različite jedinice iz srednjeg vijeka ili zadatak s elementima srednjeg vijeka i nekog kasnijeg razdoblja. Iz tablice je vidljivo kako ovakvih zadataka ima četrnaest u ispitima matura i pet u ispitima natjecanja. Od četrnaest zadataka iz ispita matura, devet se odnosi na hrvatsku povijest, a pet na europsku povijest. Daljnja klasifikacija zadataka iz hrvatske povijesti pokazuje da se po dva odnose na rani i razvijeni srednji vijek, a ostalih pet zadataka usmjereni su na cjelokupnu povijest. Zadatci iz ove kategorije oblikovani su kao višestruki izbor kronologije ili kao zadatci povezivanja.

Jedan od zadataka traži točan kronološki slijed pojave osvajača na hrvatskim prostorima tijekom srednjeg vijeka.³²⁵ Točan poredak su: Franci → Normani → Tataři → Turci Osmanlije. Klasificiranje Normana i Tatara pod osvajače je pogrešno jer su oni ratovali na ovim prostorima za račun drugih sila. Sljedeći zadatak traži kronološki slijed pojave crkvenih redova na hrvatskim prostorima.³²⁶ Točan odgovor tog pitanja su: benediktinci → templari → franjevci → isusovci. Pomalo je upitno uključivanje templara pod crkveni red na razini ostalih ponuđenih odgovora. Sljedeća dva zadatka oblikovana su kao povezivanje. Prvi se odnosi na najvažnije održane sabore u Hrvatskoj, redom: sabor u Dubravi, sabor u Cetingradu, sabor u Koprivnici i krvavi sabor križevački. Učenici moraju povezati navedene sabore sa srednjovjekovnim vladarima na koje se odnose.³²⁷ Vrijedi napomenuti da je krvavi sabor križevački potrebno povezati s banom Lackovićem, a ne sa Žigmundom Luksemburškim. Autori su radije događaj povezali sa žrtvom. Sljedeći zadatak povezivanja nabraja vladare koje potom učenici povezuju s najvažnijim događajima iz vremena njihovog vladanja.³²⁸ Navedeni vladari su: Bela IV. Arpadović, Ludovik I. Anžuvinski, Matija Korvin i Žigmund Luksemburški. Jedini zadatak koji nije kronološki ili povezivanje traži točno vremensko razdoblje hrvatskog državnopravnog odnosa s Ugarskom.³²⁹

U zadatcima koja se odnose na širu povijest, može se istaknuti ono koje zahtijeva povezivanje europskih država s dinastijama koje su vladale njima.³³⁰ Nabrojane države su

³²⁵ Matura, 2013./2014., jesenski rok, 62. zadatak.

³²⁶ Matura, 2011./2012., ljetni rok, 55. zadatak.

³²⁷ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 70. zadatak.

³²⁸ Matura, 2009./2010., ljetni rok, 42. zadatak.

³²⁹ Matura, 2013./2014., jesenski rok, 19. zadatak.

³³⁰ Matura, 2010./2011., ljetni rok, 41. zadatak.

Bizant, Francuska, Poljska i Ugarska. Iz povijesti tih država poznato je kako su dinastičke promjene bile česte. Ipak, zadatak zahtijeva povezivanje s jednom od poznatijih dinastija. Primjer je povezivanje dinastije Pjastovića s Poljskom. Treba istaknuti još dva zadatka koja su međusobno veoma slična. Oba nabrajaju razne teritorijalne jedinice poput sandžaka, marke i teme, a učenici ih moraju povezati s državom na koju se odnose. Zadatci sadrže različite teritorijalne jedinice, ali su osmišljeni po istom principu.³³¹ Oba su postavljena kao 41. zadatak ispita na jesenskom roku.

Ispiti državnog natjecanja iz Povijesti sadrže sličan zadatak s povezivanjem. Kod njega je potrebno povezati poznate hrvatske vladare s njihovim suprugama.³³² Uvrštavanje sljedeća dva zadatka u ovu kategoriju malo je problematično. Prvi zadatak se odnosi na utvrde u Hrvatskoj,³³³ a drugi na hrvatske intelektualce.³³⁴ Oba zadatka sadrže elemente srednjeg vijeka, ali i kasnijeg razdoblja. Njihova djelomična povezanost sa srednjim vijekom omogućila im je pripadnost ovoj kategoriji. Zadnja dva zadatka postavljena su pomoću slijepih karata. Prva karta (Slika 1.27.) prikazuje Europu i postavlja šest pitanja.³³⁵ Dio pitanja pripada periodu srednjeg vijeka, dok su ostala usmjerena na kasnije razdoblje. Pitanja zahtijevaju označavanje mjesta i gradova važnih za europsku povijest. Drugi zadatak je postavljen slično, samo što slijepa karta (Slika 1.28.) prikazuje dio kontinenta Azije.³³⁶

Autori obaju kategorija ispita takvim su tipom zadataka pokušali provjeriti učeničko povezivanje gradiva. Zadatci su zbog svoje složenosti većinom oblikovani kao kronologije ili povezivanje. Valja istaknuti kako se ovakav tip zadataka nalazi isključivo u ranijim godinama matura. Pojavljuju se u ispitima od 2010. do 2014. godine, a nakon toga ih nema.

³³¹ Matura, 2010./2011., jesenski rok, 41. zadatak. i Matura, 2009./2010., jesenski rok, 41. zadatak.

³³² Natjecanje, 2013./2014., 11. zadatak.

³³³ Natjecanje, 2014./2015., 11. zadatak.

³³⁴ Natjecanje, 2015./2016., 24. zadatak.

³³⁵ Natjecanje, 2013./2014., 25. zadatak.

³³⁶ Natjecanje, 2014./2015., 29. zadatak.

6. Zaključak

Cilj diplomskog rada bila je provjera ispita državnih matura iz Povijesti i državnih natjecanja iz Povijesti. Naglasak je stavljen na proučavanje zastupljenosti i sadržaja zadataka koji se odnose na nastavne jedinice srednjeg vijeka. Nakon detaljne analize ispita moguće je istaknuti određene obrasce.

Krenemo li od same brojnosti, moguće je uvidjeti preferencije cjelina. Broj zadataka koji se odnose na period srednjeg vijeka u svim analiziranim ispitima matura i ispitima natjecanja, iznosi ukupno **376** pitanja. Oni su raspoređeni u četiri cjeline. Prva nastavna cjelina *Razdoblje ranog srednjeg vijeka na području Europe, Sredozemlja i Bliskoga Istoka* sadrži **85** zadataka u osam jedinica. Druga cjelina *Razdoblje ranog srednjeg vijeka u Hrvatskoj* sadrži također **85** zadataka, ali u samo pet jedinica. To je ujedno i jedina cjelina koja nema osam jedinica. Treća nastavna cjelina *Razdoblje razvijenog i kasnog srednjeg vijeka u Europi* najmanja je i sadrži **66** zadataka u osam jedinica. Posljednja nastavna cjelina *Razvijeni i kasni srednji vijek u Hrvatskoj* daleko je najveća i sadrži ukupno **140** zadataka. Sasvim je očito kako nastavne cjeline koje se odnose na povijest Hrvatske sadrže više zadataka od nastavnih cjelina europske povijesti. Usporedba dokazuje kako su autori u proučavane ispite uvrstili više zadataka koji se tiču Hrvatske.

Zadatci su raspoređeni u ukupno **29** različitih nastavnih jedinica. Podijelimo li ukupan broj zadataka s brojem nastavnih jedinica dolazimo do prosjeka od okvirno **13** zadataka po jedinici. Iako je to prosjek, postoje velika odstupanja. Najmanja jedinica sadrži samo **4** zadatka, dok najveća sadrži **31** zadatak. Jedinica naziva *Prve hrvatske kneževine* ona je s najvećim brojem zadataka. Jedina je prekoračila broj od trideset zadataka, što je čini posebnom. U drugoj najvećoj kategoriji, onaj s iznad dvadeset zadataka nalaze se četiri jedinice. Redom su to jedinice: *Hrvatsko društvo, gospodarstvo i kultura u razvijenom i kasnom srednjem vijeku*, *Hrvatska u doba Arpadovića*, *Hrvatska u doba Matije Korvina i dinastije Jagelović* i *Doseljenje Hrvata*. Sve od navedenih jedinica, s najvećom zastupljenošću zadataka u proučavanim ispitima, spadaju pod cjeline hrvatske povijesti.

Unutar pojedinačnih jedinica, zadatci iz ispita s matura dosta su brojniji od onih iz ispita s natjecanja. Razlog tome je veća polazna brojnost ispita s matura i nedostatak dvaju ispita s natjecanja. Ispiti natjecanja zbog svoje strukture imaju veći broj zadataka unutar jednog ispita što donekle poboljšava međusobni omjer. Kod nekoliko jedinica, broj zadataka između te dvije kategorije ispita je jednak. Samo u nastavnoj jedinici pod nazivom *Slaveni u*

ranome srednjem vijeku broj zadataka iz ispita natjecanja prelazi onaj iz ispita mature. No, čak ni to prelaženje nije osobito znatnije jer je omjer zadataka tek četiri naprema tri.

Osim same brojnosti zadataka, važno je analizirati i njihov sadržaj. Kratki zaključci na kraju svakog potpoglavlja dali su unaprijed određene pokazatelje. Samu zastupljenost sadržaja u pojedinim jedinicama teško je generalno sumirati. Zadatci iz pojedinih jedinica bili su sasvim očekivani, dok su zadatci drugih jedinica potpuno iznenadili. Pojedine jedinice nisu sadržavale očekivane teme ili su bile usmjerene na isključivi element jedinice. Primjer je nastavna jedinica *Posljedice seobe naroda*, koja sadrži izrazito velik broj zadataka o Vizigotima. Nije očit razlog njihove preferencije, ali ona postoji. Sagledaju li se zadatci iz neke jedinice redom po ispitima bit će teško naći planirani obrazac. Svaka sljedeća matura ili natjecanje može donijeti nešto sasvim novo po pitanju sadržaja.

Osim sadržaja pitanja, nije moguće predodrediti niti zastupljenost jedinica u pojedinom ispitu. Ne postoje strogo određena pravila kako bi se onemogućilo potencijalno otkrivanje obrasca izrade navedenih ispita. Međutim, pojedini ispiti sadrže neproporcionalno velik broj zadataka iz određene jedinice. Najreprezentativniji primjer toga je ispit s natjecanja iz 2010. godine. On sadrži deset zadataka iz jedinice *Prve hrvatske kneževine*. To samo po sebi ne govori ništa, no uzme li se u obzir da svi ostali ispiti natjecanja sadrže samo četiri zadatka iz te jedinice, jasna je količina nesrazmjernosti.

Zahtjevnost zadataka je potrebno utvrditi prema revidiranoj Bloomovoj taksonomiji. Detaljne analize se mogu pronaći u priručnicima izdanih od NCVVO-a i unutar diplomskog rada Kristine Dujnić. Provedena istraživanja i ovaj diplomski rad dovode do zaključka kako su zadatci s ispita državne mature generalno usmjereni na reprodukciju zapamćenog. Isti rezultat je i kod ispita s državnih natjecanja, no oni imaju dodatak u obliku eseja. Određeni tipovi zadataka poput kronologije zahtijevaju konceptualno znanje, ali takvi su zadatci mali u brojnosti. Zadatci s polaznim sadržajem imaju potencijala za primjenu analize, ali u sadašnjem obliku zahtijevaju samo zapamćeno. Traži se naučeno znanje o izvorima ili eventualna interpretacija. Ispiti su samo rezultat školskog sustava koji je, usprkos pokušajima pojedinaca, još uvijek većinom usmjeren na faktografiju. Usmjerenost na niže kognitivne procese dovodi u pitanje svrhovitost državne mature.

Potrebno se detaljnije osvrnuti na zadatke s polaznim sadržajem. Polazni sadržaji mogu biti povijesni zemljovid, sheme, tekstualni izvori ili fotografije. Poglavlje *Prilozi* prikazuje neke od zemljovida i izvora upotrebljenih u opisanim zadacima. Potrebno je istaknuti mjesto preuzetih polaznih sadržaja. Analizirani zadatci iz ispita matura sadrže devetnaest povijesnih zemljovida. Od njih devetnaest, sedam ih je preuzeto iz udžbenika

Školske knjige, četiri iz udžbenika Meridijana i po jedan iz udžbenika Alfe i Profila. Preostalih šest zemljovida nije iz udžbenika. Istaknuo sam i četiri sheme zadataka iz ispita s matura. Autori su sve njih preuzeli iz udžbenika Meridijana. Pronalaženje mjesta s kojih su tekstualni izvori preuzeti puno je teže zato što autori većinom nisu u tu svrhu koristili udžbenike. Autori su koristili literaturu i dodatke udžbenicima poput povijesne čitanke Meridijana koja donosi popis najvažnijih izvora.

Usporedba ostalih zadataka s udžbenicima također je problematična. Odgovor na većinu zadataka moguće je pronaći u svim udžbenicima pa je teško reći kojim su se autori matura najviše vodili. No, za određene zadatke potrebno se potruditi jer se odgovor nalazi u samo jednom udžbeniku. Učenici su radi toga postavljeni u nepravedan položaj jer to znači kako moraju proučiti sve udžbenike tijekom pripreme. Ispiti natjecanja po tom su pitanju lakši za analizu. Njihove knjižice rješenja jasno ističu odakle je zadatak preuzet. Ispiti natjecanja razlikuju se i po korištenju dodatne literature što nije slučaj kod državnih matura. Godišnja natjecanja održavaju se u različitim gradovima Hrvatske, pa uključuju i nekoliko zadataka iz lokalne povijesti.

Zaključak ne donosi potpun odgovor na postavljenu hipotezu. Sam broj zadataka unutar pojedinih cjelina pokazuje kako generalno postoji preferencija prema hrvatskoj povijesti naprema europskoj povijesti. Naravno, riječ je isključivo o analiziranom periodu srednjeg vijeka jer kod ostalih je moguća sasvim obrnuta situacija. Uz generalnu preferenciju hrvatske povijesti, kod samih jedinica ne može se prepoznati dosljedna dominacija određenog sadržaja. Svi ispiti matura i natjecanja prilično su jedinstveni. Tema koja je dobila pet pitanja u ispitu jedne godine možda već sljedeće godine neće dobiti niti jedno. Može se zaključiti kako su ispiti dobro napravljeni upravo zbog njihove nepredvidivosti. Nedostatak obije kategorije ispita je prevelika usmjerenost na činjenično znanje i usporedni nedostatak zadataka koji zahtijevaju više kognitivne procese. Ostaje nada kako će se ispiti dalje unaprjeđivati prema modernim shvaćanjima ciljeva učenja.

7. Sažetak

Rad analizira ispite državne mature iz Povijesti u periodu od 2010./2011. do 2017./2018. godine te ispite državnih natjecanja iz Povijesti u periodu od 2009./2010. do 2017./2018. godine, s izuzetkom ispita natjecanja iz 2011./2012. i 2012./2013. godine. Cilj rada je proučiti brojnost i sadržaj zadataka koji se odnose na povijesni period srednjeg vijeka. Poglavlja su oblikovana kao nastavne cjeline, a potpoglavlja kao nastavne jedinice. Svako potpoglavlje analizira sve ili reprezentativne zadatke ispita iz pojedine nastavne jedinice. Kratki zaključci na kraju potpoglavlja donose osvrt na zadatke iz jedinice. Zadnje poglavlje ujedno je i krajnji zaključak koji donosi rezultate analize.

Ključne riječi: povijest, srednji vijek, državne mature, državna natjecanja, analiza

8. Abstract

Medieval History Textbook Lesson Questions in High School Graduation Exams and State History Competition Exams.

The paper analyzes high school graduation exams in the period between the school years 2010/2011 and 2017/2018 and state history competition exams in the period between the school years 2009/2010 2017/2018, with the exception of the competition exam in the school year 2011/2012 and 2012/2013 The aim of the paper is to explore the amount and content of examination questions related to the history of the Middle Ages. The chapters are focused on teaching themes and sub-chapters on teaching units. Each sub-chapter analyzes all or representative examination questions from a particular teaching unit. The brief conclusions at the end of the subchapters give an overview of the questions from the unit. The last chapter offers the final conclusion that gives the results of the analysis.

Key words: history, Middle Ages, graduation exams, competition exams, analysis

8. Bibliografija

Izvori:

- Birin, Ante i Tomislav Šarlija. *Povijest 2 – udžbenik za 2. razred gimnazije*. Zagreb: Alfa, 2016.
- Bulat, Damir, Šime Labor i Miroslav Šašić. *Povijest 2 - udžbenik iz povijesti za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil, 2009.
- Detling, Denis i Zdenko Samaržija. *Koraci kroz vrijeme - udžbenik za 2. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga, 2008.
- Detling, Denis i Zdenko Samaržija. *Koraci kroz vrijeme - udžbenik za 2. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga, 2015.
- Državna matura iz Povijesti*, ispitna knjižica, 2009./2010., jesenski rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2010.
- Državna matura iz Povijesti*, ispitna knjižica, 2009./2010., ljetni rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2010.
- Državna matura iz Povijesti*, ispitna knjižica, 2010./2011., jesenski rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2011.
- Državna matura iz Povijesti*, ispitna knjižica, 2010./2011., ljetni rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2011.
- Državna matura iz Povijesti*, ispitna knjižica, 2011./2012., jesenski rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2012.
- Državna matura iz Povijesti*, ispitna knjižica, 2011./2012., ljetni rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2012.
- Državna matura iz Povijesti*, ispitna knjižica, 2012./2013., jesenski rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2013.
- Državna matura iz Povijesti*, ispitna knjižica, 2012./2013., ljetni rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2013.
- Državna matura iz Povijesti*, ispitna knjižica, 2013./2014., jesenski rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2014.
- Državna matura iz Povijesti*, ispitna knjižica, 2013./2014., ljetni rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2014.
- Državna matura iz Povijesti*, ispitna knjižica, 2014./2015., jesenski rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2015.
- Državna matura iz Povijesti*, ispitna knjižica, 2014./2015., ljetni rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2015.

Državna matura iz Povijesti, ispitna knjižica, 2015./2016., jesenski rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2016.

Državna matura iz Povijesti, ispitna knjižica, 2015./2016., ljetni rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2016.

Državna matura iz Povijesti, ispitna knjižica, 2016./2017., jesenski rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2017.

Državna matura iz Povijesti, ispitna knjižica, 2016./2017., ljetni rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2017.

Državna matura iz Povijesti, ispitna knjižica, 2017./2018., jesenski rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2018.

Državna matura iz Povijesti, ispitna knjižica, 2017./2018., ljetni rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2018.

Državna matura iz Povijesti, knjižica rješenja, 2010./2011., ljetni rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2011.

Državna matura iz Povijesti, knjižica rješenja, 2016./2017., jesenski rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2017.

Državna matura iz Povijesti, knjižica rješenja, 2016./2017., ljetni rok. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2017.

Državno natjecanje iz Povijesti, ispitna knjižica, 2008./2009., Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2009.

Državno natjecanje iz Povijesti, ispitna knjižica, 2009./2010., Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2010.

Državno natjecanje iz Povijesti, ispitna knjižica, 2010./2011., Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2011.

Državno natjecanje iz Povijesti, ispitna knjižica, 2013./2014., Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2014.

Državno natjecanje iz Povijesti, ispitna knjižica, 2014./2015., Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2015.

Državno natjecanje iz Povijesti, ispitna knjižica, 2015./2016., Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016.

Državno natjecanje iz Povijesti, ispitna knjižica, 2016./2017., Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2017.

Državno natjecanje iz Povijesti, ispitna knjižica, 2017./2018., Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2018.

Državno natjecanje iz Povijesti, knjižica rješenja, 2013./2014., Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2014.

Državno natjecanje iz Povijesti, knjižica rješenja, 2015./2016., Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016.

Državno natjecanje iz Povijesti, knjižica rješenja, 2016./2017., Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2017.

Državno natjecanje iz Povijesti, knjižica rješenja, 2017./2018., Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2018.

Gračanin, Hrvoje, Hrvoje Petrić i Gordan Ravančić. *Udžbenik iz povijesti za 2. razred gimnazije*, Samobor: Meridijani, 2014.

Ispitni katalog iz Povijesti za državnu maturu u školskoj godini 2015./2016. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2015. Dostupan na: <https://mk0ncvvow8xj1dauw2r.kinstacdn.com/wpcontent/uploads/2016/09/POVIJEST-2017.pdf>

Nastavni program za gimnazije. Zagreb: Ministarstvo kulture i prosvjete, 1994.

Literatura:

„Supetarski kartular“. U: Hrvatska enciklopedija (on-line). Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”. Pristup ostvaren 14. lipnja 2019.

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=58833>

Andrić, Stanko. *Vinkovci u srednjem vijeku: područje grada Vinkovaca od kasne antike do kraja turske vlasti*. Vinkovci: Matica hrvatska, 2007.

Dujnić, Kristina. *Analiza sadržaja i rezultata državne mature iz povijesti od uvođenja do danas*. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2018.

Grgin, Borislav i Ivo Goldstein. *Europa i sredozemlje u srednjem vijeku*. Zagreb: Novi Liber, 2008.

Margetić, Lujo. *Hrvatska i crkva u srednjem vijeku*. Rijeka: Pravni fakultet u Rijeci, 2000.

Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja. (Pristup ostvaren 23. travnja 2019.)
<https://www.ncvvo.hr/>

Posavec, Vladimir i Tatjana Medić Posavec. *Povijest: priručnik za pripremu ispita na državnoj maturi*. Zagreb: Profil International, 2012.

Šašić, Miroslav. *Povijest na državnoj maturi: priručnik za pripremu ispita državne mature iz povijesti*. Zagreb: Školska knjiga, 2010.

9. Prilozi

9.1. Tablice

Tablica 1. (Udžbenici za drugi razred gimnazije u uporabi od 2008. godine do 20019. godine.)³³⁷

Nakladnik:	Naslov Udžbenik:	Autori:	Godine i izdanja:
Školska knjiga	Koraci kroz vrijeme 2: udžbenik povijesti u drugom razredu gimnazije	Denis Detling	1. izdanje, 2008. 2. izdanje, 2009. 3. izdanje, 2011. 4. izdanje, 2012.
		Denis Detling Zdenko Samaržija	1. izdanje, 2014. 2. izdanje, 2015. 3. izdanje, 2016.
Alfa	Udžbenik povijesti za 2. razred gimnazije	Ante Birin	1. izdanje, 2009. 2. izdanje, 2012. 3. izdanje, 2015. 4. izdanje, 2016.
Meridijani	Udžbenik iz povijesti za 2. razred gimnazije	Hrvoje Petrić, Gordan Ravančić, Hrvoje Gračanin	1. izdanje, 2014.
Profil	Udžbenik iz povijesti za drugi razred gimnazije	Damir Bulat, Šime Labor, Miroslav Šašić	1. izdanje, 2009.

Tablica 2. (Struktura ispita iz Povijesti na državnoj maturi od 2009./2010. do 2016./2017. školske godine prema područjima ispitivanja.)³³⁸

PODRUČJA ISPITIVANJA	ŠKOLSKA GODINA																							
	2009./2010.		2010./2011.		2011./2012.		2012./2013.		2013./2014.		2014./2015.		2015./2016.		2016./2017.									
	zadatci	bodovi	zadatci	bodovi	zadatci	bodovi	zadatci	bodovi	zadatci	bodovi	zadatci	bodovi	zadatci	bodovi	zadatci	bodovi								
	N	%*	Nb	%B**	N	%*	Nb	%B**	N	%*	Nb	%B**	N	%*	Nb	%B**	N	%*	Nb	%B**				
1. Uvod u povijest, pretpovijest i stari vijek	15	25,0	28	23,5	15	25,0	28	23,5	20	25,0	25	25,0	15	18,8	16	17,8	15	18,8	16	17,8	15	18,8	16	17,8
2. Srednji vijek i novi vijek do početka 18. stoljeća	15	25,0	30	25,2	15	25,0	30	25,2	20	25,0	25	25,0	23	28,8	27	30,0	23	28,8	27	30,0	23	28,8	27	30,0
3. Novi vijek u 18. i 19. stoljeću	15	25,0	30	25,2	15	25,0	30	25,2	20	25,0	25	25,0	19	23,8	21	23,3	19	23,8	21	23,3	19	23,8	21	23,3
4. Svijet 20. i 21. stoljeća	15	25,0	31	26,1	15	25,0	31	26,1	20	25,0	25	25,0	23	28,8	26	28,9	23	28,8	26	28,9	23	28,8	26	28,9
UKUPNO	60	100	119	100	60	100	119	100	80	100	100	100	80	100	90	100	80	100	90	100	80	100	90	100

N= broj zadataka u ispitu pojedinom području ispitivanja

* udio zadataka u ukupnom broju zadataka na ispitu prema području ispitivanja

NB= broj ukupno ostvarenih bodova po pojedinom području ispitivanja

** udio ukupno ostvarenih bodova za pojedino područje ispitivanja u maksimalnom broju bodova na ispitu

³³⁷ Katalog NSK. (Pristup ostvaren 26.4.2019.) <http://katalog.nsk.hr/F?RN=597988743>

³³⁸ Kristina Dujnić, „Analiza sadržaja i rezultata državne mature iz povijesti od uvođenja do danas“, 136.

Tablica 3. (Struktura ispita iz Povijesti na državnoj maturi od 2009./2010. do 2016./2017. školske godine prema udjelu zadataka iz nastavnih cjelina u područjima ispitivanja.)³³⁹

(Kopirani dio tablice koji se odnosi na 2. područje ispitivanja.)

PODRUČJE ISPITIVANJA	NASTAVNA CJELINA**	ŠKOLSKA GODINA															
		2009./2010.		2010./2011.		2011./2012.		2012./2013.		2013./2014.		2014./2015.		2015./2016.		2016./2017.	
		zadatci		zadatci		zadatci		zadatci		zadatci		zadatci		zadatci		zadatci	
		N	%*	N	%*	N	%*	N	%*	N	%*	N***	%*	N	%*	N	%*
2. SREDNJI VIJEK I NOVI VIJEK DO POČETKA 18. STOLJEĆA	VI. Europa, Sredozemlje i Bliski Istok u ranome srednjem vijeku	2	3,3	1	1,7	4	5,0	5	6,3	3	3,8	4	5,0	4	5,0	4	5,0
	VII. Hrvatska u ranome srednjem vijeku	2	3,3	3	5,0	3	3,8	4	5,0	4	5,0	4	5,0	3	3,8	5	6,3
	VIII. Europa u razvijenom srednjem vijeku (12. - 15. st.)	3	5,0	1	1,7	5	6,3	3	3,8	3	3,8	2	2,5	2	2,5	6	7,5
	IX. Hrvatska u razvijenom i kasnom srednjem vijeku (12. - 16. st.)	4	6,7	4	6,7	5	6,3	7	8,8	5	6,3	5	6,3	5	6,3	4	5,0
	X. Razdoblje velikih zemljopisnih otkrića (15. - 18. st.)	3	5,0	6	10,0	1	1,3	1	1,3	3	3,8	4	5,0	4	5,0	2	2,5
	XI. Hrvatska u novom vijeku (od početka 16. do početka 18. st.)	1	1,7	0	0,0	2	2,5	3	3,8	5	6,3	3	3,8	5	6,3	2	2,5
UKUPNO (2. PODRUČJE):		15	25,0	15	25,0	20	25,0	23	28,8	23	28,8	22	27,5	23	28,8	23	28,8

Tablica 4. (Nastavne cjeline perioda srednjeg vijeka i pripadajući ishodi po ispitnim katalozima državne mature iz Povijesti.)³⁴⁰

Područja ispitivanja:	Ishodi: Pristupnik treba znati, odnosno moći:
2.2.1. Razdoblje ranoga Srednjega vijeka (V. – Xi. st.) na području Europe, Sredozemlja i Bliskoga Istoka	– opisati migracije naroda – opisati velike ranosrednjovjekovne države i njihov ustroj – objasniti društveni ustroj – objasniti ulogu vjere, odnos crkve i države – opisati dosege kulture.
2.2.2. Razdoblje ranoga Srednjega vijeka (VII. – XII. st.) na području Hrvatske	– objasniti etnogenezu i proces pokršćavanja Hrvata – objasniti razdoblje hrvatske kneževine – objasniti razdoblje Hrvatskoga kraljevstva – opisati bogatstvo i raznolikost hrvatske kulture ranoga srednjega vijeka.
2.2.3. Razdoblje uspona Europe (XII. – XV. st.)	– objasniti društvo i gospodarstvo razvijenoga i kasnoga srednjega vijeka – opisati jačanje europskih država – opisati susrete civilizacija – objasniti ulogu Crkve i vjere – opisati dosege znanosti i umjetnosti.
2.2.4. Razdoblje razvijenoga i kasnoga Srednjega vijeka (XII. – XVI. st.) na području Hrvatske	– objasniti državno-pravni položaj – opisati društvene odnose – opisati razvoj srednjovjekovne Bosne – opisati kulturnu baštinu – opisati početke osmanlijske opasnosti.

³³⁹ Kristina Dujnić, „Analiza sadržaja i rezultata državne mature iz povijesti od uvođenja do danas“, 137.

³⁴⁰ Ispitni katalog iz Povijesti za državnu maturu 2010./2011. - 2017./2018. NCVVO.

Tablica 5. (Struktura državnih natjecanja iz Povijesti od 2009./2010. do 2018./2019. školske godine prema ukupnom broju zadataka po tipovima. Nema podataka za ispite iz 2012. i 2013. godine.)³⁴¹

Ukupan broj zadataka po kategorijama:							
Godina ispita:	Zadatci višestrukog izbora	Zadatci kratkih odgovora	Zadatci pridruživanja	Zadatci kronologije	Zadatci s polaznim materijalom-izvor	Zadatci s polaznim materijalom-karta	Ukupan broj zadataka:
2009.	12	10	10	5	3	/	40
2010.	12	10	10	5	3	/	40
2011.	12	10	10	5	3	/	40
2012.	?	?	?	?	?	?	?
2013.	?	?	?	?	?	?	?
2014.	8	7	3	3	2	2	25
2015.	9	9	2	5	3	3	31
2016.	9	9	2	5	3	3	31
2017.	9	9	2	5	3	3	31
2018.	9	9	2	5	3	3	31

Tablica 6. (Tablica nastavnih jedinica i zadataka iz navedenih jedinica u svim analiziranim ispitima državne mature³⁴² i ispitima državnih natjecanja iz Povijesti.)³⁴³

(Primjer: Zadatak iz mature pod oznakom **12-17J**, označuje **12. zadatak** u maturi pisanoj **2017. godine na jesenskom roku**; Zadatak iz natjecanje pod oznakom **1-16**, označuje **prvi zadatak** iz natjecanja pisanog **2016. godine**.)

Nastavne cjeline i jedinice	Zadatci u svim ispitima državne mature iz Povijesti	Zadatci u svim ispitima državnih natjecanja iz Povijesti
Rani srednji vijek - Europa		
Posljedice velike seobe naroda	11-18L, 73-18L, 73-18J, 11-17L, 61-17L, 73-16L, 62-15J, 44-14L, 44-14J, 11-13L, 12-13J, 6-12L, 53-10J, 7-10J	19-14, 19-16
Novi društveni i gospodarski odnosi u Europi	48-17L, 45-15L, 54-11L, 7-10J	/
Franačka država	73-17J, 11-16L, 16-16L, 44-16L, 11-16J, 73-15L, 8-12L, 28-12L, 24-11L, 6-11J, 6-10J,	1-17, 12-18
Istočno Rimsko Carstvo – Bizant	44-18L, 12-17L, 11-17J, 46-15L, 11-15J, 44-15J, 12-14J, 46-13J, 29-12J, 54-10J	1-09, 3-09

³⁴¹ Natjecanja iz Povijesti, ispitne knjižice, 2009./2010.-2017./2018., AZOO

³⁴² Mature iz Povijesti, ispitne knjižice, 2009./2010. - 2017./2018.

³⁴³ Državna natjecanja iz Povijesti, ispitne knjižice, 2009./2010. – 2018./2019.

Arapska civilizacija i islam	44-18J, 63-15L, 15-15J, 13-13L, 54-10L	12-10, 1-18
Europske države od 9. do 11. stoljeća	63-17L, 12-17J, 63-17J, 44-16J, 11-14J, 44-13L, 74-13L, 29-12L, 75-12L, 6-12J	5-09, 26-15
Slaveni u ranome srednjem vijeku	11-14L, 44-13J, 6-10L	2-09, 3-10, 23-15, 13-18
Katolička Crkva	13-18L, 13-18J, 44-17J, 44-17L, 11-15L, 14-15J, 73-15J, 63-14J, 12-13L, 11-13J, 13-13J, 8-11J	7-09, 1-16
Rani srednji vijek – Hrvatska		
Doseljenje Hrvata	12-18L, 72-18L, 12-18J, 45-18J, 13-17L, 13-17J, 13-16J, 47-15L, 45-15J, 13-14L, 45-14L, 17-13J, 72-13J, 9-11L, 9-10J	10-10, 11-10, 28-10, 32-10, 2-18, 3-18
Prve hrvatske kneževine	45-18L, 72-18J, 72-17J, 45-16J, 12-15L, 72-15L, 72-15J, 14-14L, 13-14J, 46-14J, 15-13L, 45-13L, 18-13J, 45-13J, 10-11L, 25-11J, 33-10L	1-10, 2-10, 5-10, 6-10, 7-10, 8-10, 9-10, 14-10, 31-10, 36-10, 1-11, 22-14, 31-15, 12-17
Hrvatsko kraljevstvo u 10. stoljeću	45-17L, 72-16L, 12-15J, 45-14J, 72-14J, 20-13L, 72-13L, 7-12L, 55-10L	4-09, 8-15, 2-17
Procvat Hrvatske u doba Petra Krešimira IV. i Dmitra Zvonimira	62-17L, 45-17J, 45-16L, 14-15L, 46-14L, 7-12J, 55-11L	29-10, 35-10, 17-15
Kultura Hrvata u ranom srednjem vijeku	46-18L, 14-17L, 72-17L, 14-17J, 13-16L, 46-16J, 62-16J, 63-15J, 70-12L, 75-12J	3-10, 14-18
Razvijeni i kasni srednji vijek – Europa		
Susreti civilizacija: križarski ratovi	12-16J, 13-15L, 17-14J, 9-10L, 33-10J	30-11, 30-16, 3-17, 13-17, 5-18,
Susreti civilizacija: Mongoli i Osmanlije	14-18L, 14-18J, 75-18J, 47-17L, 47-17J, 73-16J	3-15, 29-16, 5-17, 24-17
Europsko društvo u razvijenom srednjem vijeku	73-17L, 15-15L, 9-12L, 24-10L	/
Uspon Europe	17-18L, 48-17J, 16-16J, 47-15J, 16-14J, 46-13L, 8-12J, 76-12J, 24-11J, 8-10L	26-17, 4-18
Crkva, religiozno-socijalni pokreti i prosjački redovi	18-18L, 17-17L, 18-16L, 75-16J	39-10, 17-16
Zemlje zapadne Europe	17-18J, 16-17J, 16-17L, 73-14L, 34-12L	2-14
Slavenske zemlje i Bizant	17-17J, 63-16L, 48-15J, 7-11J	25-15, 14-17
Kultura srednjega vijeka	47-18J, 47-18L, 17-16L, 72-16J, 48-13J, 34-12J	6-09, 1-14, 12-14, 14-15, 25-16, 15-17

Razvijeni i kasni srednji vijek – Hrvatska		
Hrvatska u doba Arpadovića	46-18J, 14-16L, 46-16L, 14-16J, 19-15L, 17-15J, 74-15J, 14-14J, 14-13L, 64-13L, 25-11L, 42-11L, 34-11J, 7-10L, 10-10J	34-10, 29-11, 6-14, 14-14, 15-14, 20-14, 4-17
Hrvatska u doba Anžuvina	46-17J, 15-16J, 46-15J, 18-14L, 47-13L, 47-13J, 64-13J, 9-12J, 31-12L, 25-10L	10-11, 11-11, 35-11, 4-14
Hrvatska u doba Žigmunda Luksemburškoga	18-15J, 18-13L, 58-12L, 57-12J, 31-12J	12-11, 15-11, 34-11, 16-16, 16-18
Srednjovjekovna bosanska država	16-18L, 16-18J, 46-17L, 15-17J, 20-16L, 18-14J, 49-14J	16-14, 15-15, 23-16, 17-18, 21-18, 30-18
Srednjovjekovni Dubrovnik	20-18J, 15-16L, 48-16L, 19-15J 63-13J, 33-12J, 55-10J	4-10, 14-11, 32-11, 7-15, 5-16, 26-16, 27-17
Hrvatska u doba Matije Korvina i dinastije Jagelović	64-17L, 62-16L, 17-15L, 20-15J, 64-15J, 15-14L, 48-14J, 62-13L, 19-13L, 14-13J, 19-13J, 57-12L, 55-11J, 10-10L	8-11, 9-11, 17-11, 27-11, 3-14, 7-14, 17-14,
Hrvatsko društvo, gospodarstvo i kultura u razvijenom i kasnom srednjem vijeku	15-18L, 62-18L, 15-18J, 62-18J, 74-18J, 15-17L, 62-17J, 19-16L, 47-16L, 64-15L, 19-14L, 47-14J, 15-13J, 16-13J, 74-13J, 76-12L, 43-11L, 34-10J	18-09, 3-11, 7-11, 5-14, 9-15, 28-15, 21-16, 27-16, 11-17
Višetematska pitanja	62-14J, 19-14J, 64-14J, 54-12L, 55-12L, 56-12L, 55-12J, 70-12J, 34-11L, 41-11L, 33-11J, 41-11J, 42-10L, 41-10J,	11-14, 25-14, 11-15, 29-15, 24-16

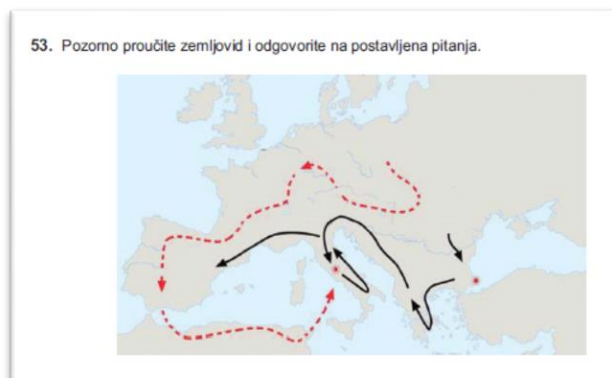
9.2. Slike

Povijesni zemljovidi:

Slika 1.1. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁴⁴

Slika 1.2. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁴⁵

Slika 1.3. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁴⁶

³⁴⁴ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 73. pitanje.

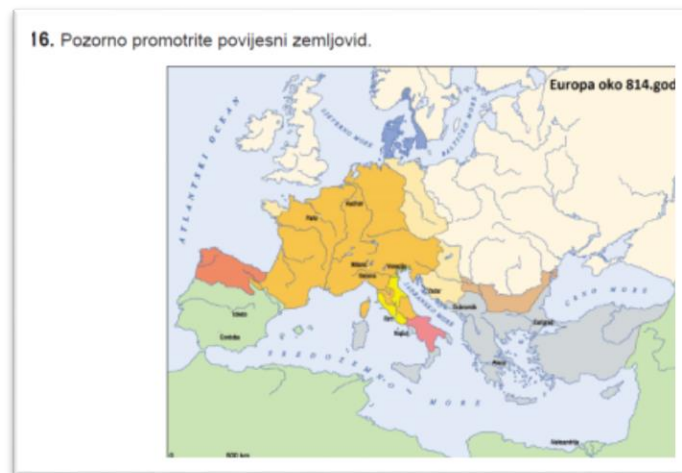
³⁴⁵ Matura, 2009./2010., jesenski rok, 53. pitanje.

³⁴⁶ Matura, 2011./2012., ljetni rok, 6. pitanje.

Slika 1.4. (Slika grafa iz zadatka)³⁴⁷

Slika 1.5. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁴⁸

Slika 1.6. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁴⁹

³⁴⁷ Matura, 2010./2011., ljetni rok, 54. pitanje.

³⁴⁸ Matura, 2015./2016., ljetni rok, 16. pitanje.

³⁴⁹ Matura, 2009./2010., ljetni rok, 54. pitanje.

Slika 1.7. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁵⁰

Slika 1.8. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁵¹

Slika 1.9. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁵²

³⁵⁰ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 6. pitanje.

³⁵¹ Matura, 2013./2014., jesenski rok, 11. pitanje.

³⁵² Matura, 2011./2012., ljetni rok, 75. pitanje.

Slika 1.10. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁵³

Slika 1.11. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁵⁴

Slika 1.12. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁵⁵

³⁵³ Matura, 2013./2014., ljetni rok, 11. pitanje.

³⁵⁴ Matura, 2010./2011., jesenski rok, 8. pitanje.

³⁵⁵ Matura, 2009./2010., ljetni rok, 9. pitanje.

Slika 1.13. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁵⁶

Slika 1.14. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁵⁷

Slika 1.15. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁵⁸

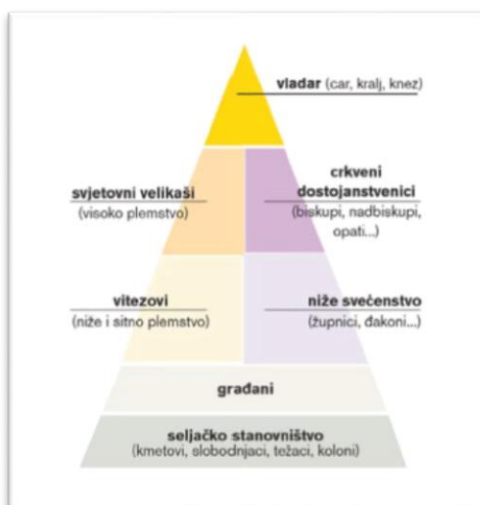

³⁵⁶ Natjecanje, 2015./2016., 30. pitanje.

³⁵⁷ Matura, 2016./2017., ljetni rok, 47. pitanje

³⁵⁸ Natjecanje, 2015./2016., 29. pitanje.

Slika 1.16. (Slika grafa iz zadatka)³⁵⁹

Slika 1.17. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁶⁰

Slika 1.18. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁶¹

³⁵⁹ Matura, 2011./2012., ljetni rok, 9. pitanje

³⁶⁰ Matura, 2017./2018., ljetni rok, 17. pitanje.

³⁶¹ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 47. pitanje.

Slika 1.19. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁶²

Slika 1.20. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁶³

Slika 1.21. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁶⁴

³⁶² Matura, 2011./2012., ljetni rok, 34. pitanje.

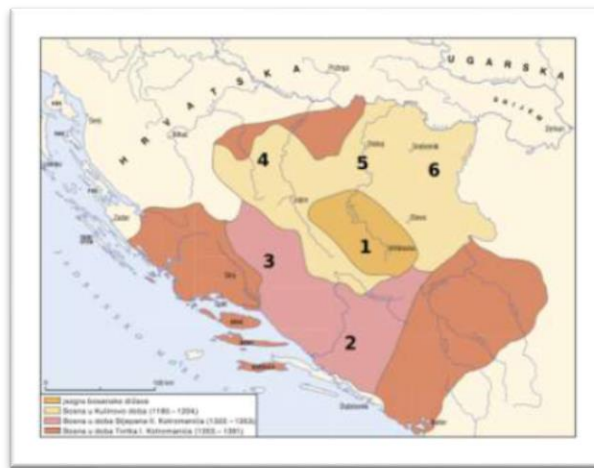
³⁶³ Matura, 2010./2011., jesenski rok, 7. pitanje.

³⁶⁴ Matura, 2010./2011., ljetni rok, 42. pitanje.

Slika 1.22. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁶⁵

Slika 1.23. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁶⁶

Slika 1.24. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁶⁷

³⁶⁵ Matura, 2013./2014., jesenski rok, 49. pitanje

³⁶⁶ Natjecanje, 2017./2018., 30. pitanje.

³⁶⁷ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 33. pitanje i Matura, 2009./2010., jesenski rok, 55. pitanje

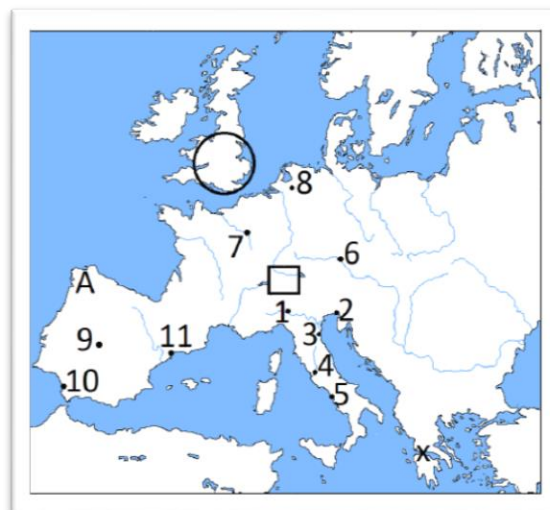
Slika 1.25. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁶⁸

Slika 1.26. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁶⁹

Slika 1.27. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁷⁰

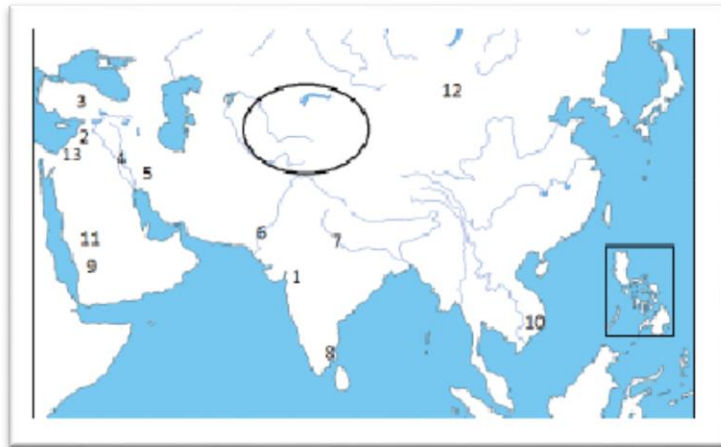

³⁶⁸ Matura, 2013./2014., ljetni rok, 15. pitanje

³⁶⁹ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 15. pitanje

³⁷⁰ Natjecanje, 2013./2014., 25. pitanje.

Slika 1.28. (Slika povijesnog zemljovida iz zadatka)³⁷¹

³⁷¹ Natjecanje, 2014./2015., 29. pitanje.

Povijesni izvori:

Slika 2.1. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁷²

73. Pozorno pročitajte povijesni izvor i odgovorite na postavljena pitanja.

Za sada, rane što su nam ih (zapadni) Goti zadali još su svježije, ali uskoro će nam oni biti sudruzi za stolom i u boju, i sudjelovat će u javnim službama.

Slika 2.2. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁷³

73. Pozorno pročitajte povijesni izvor i odgovorite na postavljena pitanja.

(...) Dakle, taj dio zemlje postao je borilište nebrojenih naroda. Obje su se vojske vrlo hrabro sukobile: (...). Ali, prije nego iznesemo tijekom same bitke, čini mi se nužnim ispričati što se točno dogodilo pri manevrima zaraćenih strana, jer ta je bitka bila toliko slavna, koliko zamršena i zbrkana. Naime, alanski kralj Sangiban, zgrožen strahom zbog onoga što će se desiti, obećao je predati se Atili i prepustiti mu u ruke galski grad Aurelijan, gdje je tada boravio. Kad su Teodorik i Aecije saznali za to, prije Atilina dolaska velikim su nasipima opasali taj grad i pazili na sumnjivog Sangibana te ga zajedno s njegovim ljudima smjestili usred svojih pomoćnih četa.

Slika 2.3. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁷⁴

41. U međuvremenu umro je car Teodozije koji je vladao Carstvom samo jednu godinu, a na njegovo mjesto za cara je izabran Leon.

42. Nakon što je kod franačkog naroda umro Pipin, vlast je iz ruku Raginfrida oduzeo njegov sin (...), premda kroz mnoge ratove i bitke. Naime, iako je bio držan u zatočeništvu, božanskom voljom izbaavljen je pobjegao i na početku je dva ili tri puta ušao u borbu protiv Raginfrida s malobrojnim četama te ga naposljetku svladao u velikoj bitci kod Vincijaka. Ipak mu je za prebivanje prepustio jedan grad, to jest Andegav, a sam je preuzeo vlast nad čitavim franačkim narodom. (...)

³⁷² Matura, 2017./2018., ljetni rok, 73. pitanje.

³⁷³ Matura, 2015./2016., ljetni rok, 73. pitanje.

³⁷⁴ Matura, 2014./2015., ljetni rok, 73. pitanje.

Slika 2.4. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁷⁵

73. Pozorno pročitajte povijesni izvor i odgovorite na postavljena pitanja.

Godina 749. Burghart, biskup iz Würzburga i Fulrad, kapelan, bijahu poslani papi Zahariji da ga pitaju je li bolje da krunu nosi onaj koji stvarno vlada ili onaj koji vlast samo prividno posjeduje? Papa Zaharija poruči (...) da je bolje da se naziva kraljem onaj koji ima moć kraljevsku nego onaj tko je lišen takve moći. Da poredak ne bi bio ugrožen, zalažući svoj apostolski autoritet, papa naloži da (...) postane kralj. Godine 750. (...) je izabran za kralja prema franačkom običaju; pomazan je rukom nadbiskupa Bonifacija i ustoličen u gradu Soissonsu. Što se tiče Hilderika, nazvanog lažni kralj, ošišan je i poslan u samostan.

Slika 2.5. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁷⁶

73. Pozorno pročitajte ulomak iz prikazanoga povijesnog izvora franačkoga kroničara Einharda i odgovorite na postavljena pitanja.

Pri kraju života, kad je već bio pritisnut bolešću i starošću, pozvao je k sebi sina Ludovika, kralja Akvitanije, koji je jedini preostao od Hildegardinih sinova. Pošto je svečano sabrao velikaše iz čitavog franačkog kraljevstva, odredio ga je, uz privolu svih, za svog suvladara i nasljednika cijelog kraljevstva i carske titule, stavio mu na glavu krunu i naredio da ga zovu imperator i august. (...) Zatim je poslao sina natrag u Akvitaniju, a sam je, usprkos tome što je bio star i iznemogao, po svom običaju pošao u lov nedaleko od aachenske palače. Na taj način je proveo ostatak jeseni i vratio se u Aachen početkom studenoga.

Slika 2.6. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁷⁷

74. Pozorno pročitajte ulomak iz prikazanoga povijesnog izvora i odgovorite na postavljena pitanja.

Ovdje je zabilježeno ono što je William, kralj Engleza, u savjetu sa svojim velmožama ustanovio nakon osvajanja Engleske:

- 1. Prvo, iznad svega on želi da se jedan Bog štuje u cijelom njegovom kraljevstvu, da jedna vjera u Krista bude nepovrediva, i da vlada mir i sigurnost među Englezima i Normanima.*
- 2. Mi također određujemo da svaki slobodni čovjek prisegom i ugovorom potvrdi da će biti odan kralju Williamu kako u Engleskoj tako izvan nje, da će u punoj vjernosti sa njim braniti njegove zemlje i čast te braniti njega od njegovih neprijatelja.*
- 3. I želim, povrh toga, da su svi ljudi koje sam sa sobom doveo, ili koji su došli nakon mene, zaštićeni mojim mirom i da žive u miru.*

³⁷⁵ Matura, 2016./2017., jesenski rok, 73. pitanje.

³⁷⁶ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 73. pitanje.

³⁷⁷ Matura, 2012./2013., ljetni rok, 74. pitanje.

Slika 2.7. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁷⁸

73. Pozorno pročitajte prikazani povijesni izvor i odgovorite na postavljena pitanja.

17. Negdje u to vrijeme napadnut je noću od strane Langobarda samostan Svetog oca Benedikta, koji se nalazi u utvrdi Kasino. Iako su sve poharali, nisu uspjeli uhvatiti niti jednoga redovnika, kako bi se ispunilo proročanstvo časnog oca Benedikta, koje je on prerekao mnogo ranije kada je rekao: „Jedva sam kod Boga mogao postići, da mi se prepuste duše s ovog mjesta.“ Redovnici su, bježeći iz istog mjesta, došli u Rim donijevši sa sobom knjigu svetih pravila koju je spomenuti otac sastavio, kao i neke druge spise, pa malo kruha i vina te nešto imetka – koliko su mogli ponijeti. (...)

26. Tih je dana također živio presveti otac Benedikt, prvo u mjestu koje se naziva Sublak, udaljenom četrdeset milja od grada Rima, a kasnije u utvrdi Kasino, zvanog Kula. Isijavao je apostolskim vrlinama i dobrim djelima svog velikog života. Njegov je život, kao što je poznato, lijepim riječima opisao sveti otac Grgur u svojim Dijalozima. (...)

Slika 2.8. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁷⁹

72. Pozorno pročitajte prikazani povijesni izvor i odgovorite na postavljena pitanja.

Krštena Hrvatska ima ove naseljene gradove: Nin, Biograd, Velicin, Skradin, Hlijevno, Stup, Knin, Kori, Klobuk.

Krštena Hrvatska postavlja konjaništva do 60.000, a pješadije do 100.000 i sagena do 80 i kondura do 100. Na sagenama imaju po 40, na kondurama po 20, a na manjim kondurama po 10 ljudi. Veliku takovu moć i množinu naroda imaše Hrvatska do arhonta Krasimera (Krešimira).

Slika 2.9. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁸⁰

72. Pozorno pročitajte povijesni izvor i odgovorite na postavljena pitanja.

(...) Čitajući pismo tvoga gospodstva, što si ga nama po časnom svećeniku Ivanu, uzdaniku našem, poslao, razabrah jasnije od sunca, koliko vjeru i iskreno štovanje gajiš prema crkvi svetih apostola Petra i Pavla i prema nama. Pa jer se voljom božjom ponizno ispovijedaš i želiš kao dragi sin biti u svemu vjeran i pokoran svetomu Petru i nama, koji smo po milosti božjoj namjesto njega: zato uvelike zahvaljujemo gospodstvu tvojemu ovim našim pismom apostolskim, pa te s očinskom ljubavlju kao najmilijega sina primamo i u duhu grimo, (...)

³⁷⁸ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 73. pitanje.

³⁷⁹ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 72. pitanje

³⁸⁰ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 72. pitanje

Slika 2.10. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁸¹

55. Pročitajte dijelove izvornoga povijesnoga teksta i odgovorite na postavljena pitanja.

*Ivan biskup, sluga slugu Božjih, ljubljenom sinu Tomislavu, kralju Hrvata, i Mihajlu, izvrsnom knezu Humljana, te prepoštovanom i presvetom bratu našem Ivanu, nadbiskupu crkve salonitske i svim podložnim biskupima, nadalje svim županima i svim svećenicima i čitavu narodu koji boravi u Slavoniji i Dalmaciji, predragim našim sinovima...
... Zbog toga vas opominjemo, predragi sinovi, da svoju nježnu djecu od malih nogu predate Bogu na nauke da bi vas od Boga poučeni mogli svojim opomenama od grešnih zabluda pridići u nebeski kraj, u kojem je Krist sa svim četama izabranika... Stoga vas i opet opominjemo, predragi sinovi, da ostanete u vezi s nama i da, vjerujući nam u svemu, prihvatite i jezik i odredbe prečasnih biskupa, tj. Ivana svete crkve ankonitanske i Leona svete palestinske crkve, (koji su) naši službenici, i od nas vama poslani i osobitom revnošću zadojeni...*

Slika 2.11. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁸²

14. Uz kojega se hrvatskoga vladara vezuje prikazana povijesna isprava?

Zato ja (...) vladajući Hrvatskom i Dalmacijom darežljivom božjom milošću i držeći uzde kraljevstva djeda moga blažene uspomene Krešimira kralja i oca moga kralja Stjepana koji sretno počiva na elizijskim poljanama (...) sadržajem ove isprave stalno darivamo tebi blaženom Krševanu, (...), naš vlastiti otok koji leži u našem dalmatinskom moru, koji se zove Maun, (...)

Slika 2.12. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁸³

75. Pozorno pročitajte povijesni izvor i odgovorite na postavljena pitanja.

2

Kako je veliki kan poslao braću k papi kao svoje poslanike

Kada je veliki gospodar, što se zvao Kublaj, a bio je vladar svih Tatara svijeta i svih zemalja i kraljevstava onih ogromnih prostranstava, saznao od braće o latinskim stvarima, mnogo ih je cijenio. On se zareče, da će poslati poslanike gospodar papi. (...)

5

Kako su braća otputovala iz Mletaka, da bi se vratila velikom kanu

Vidjevši braća, da papa još nije izabran, odlučise da se vrate velikom kanu i povedu sobom ovoga Marka, gospodar Nicolina sina. Sva trojica krenuše iz Mletaka i dođoše u Acri mudrom legatu, kojega su tamo ostavili. (...)

³⁸¹ Matura, 2009./2010., ljetni rok, 55. pitanje

³⁸² Matura, 2014./2015., ljetni rok, 14. pitanje

³⁸³ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 75. pitanje

Slika 2.13. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁸⁴

14. Pozorno pročitajte povijesni izvor.

(...) Da bi ih držali popunjenima ljudstvom, svake četiri godine, sultanovi zastupnici bi posjećivali sva kršćanska sela pod otomanskom vlašću. Pred njih bi izveli sve dječake u dobi od šest do devet godina i petina od izvedenih, sve redom najpametniji i najjači dječaci, bi bili odvedeni. (...)

Slika 2.14. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁸⁵

3. Pozorno pročitajte povijesni izvor iz 15. stoljeća i odgovorite na postavljena pitanja.

I nije čudo da su se (...) za kratko vrijeme domogli tolike vlasti [u Europi] jer im je u tome, osim kršćanske lijenosti i nesloge, pomogla obdarenost takvim navikama koje, samo ako se tomu ne protivi Božja volja, obično nužno vode do stjecanja velike moći. Naime, narod je to koji silno dobro podnosi napore, gladovanje, vrućine i hladnoću, te je za sjaj i slavu svojega cara [sultana] spreman izložiti se svim pogibeljima, pa čak i samoj smrti. (...) Hrana im je jednostavna i lako se nabavlja; piju mlijeko, ili, kao i ostali (...), čistu izvorsku vodu, odnosno zaslađenu medom kad prinose žrtve. (...) Kad neprijatelja svladaju, ne svojataju pobjedu, nego sve pripisuju Bogu. Ako pak slučajno budu svladani, a to se dogodi često, svoju nesreću pripisuju vlastitoj nemarnosti prema Bogu.

Slika 2.15. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁸⁶

76. Pozorno analizirajte povijesni izvor i odgovorite na postavljena pitanja.

Ta nemila pošast najprije je počela sijati smrt među tupom stokom: šuga i guba potpuno su napadale na konje, goveda, ovce i koze tako da su im se dlake otkidale s leđa i padale na zemlju. Mršavjeli su i slabili te poslije malo dana ugibali. (...) Kad bi se čovjeku na kojem dijelu pojavio kakav znak žlijezde ili čira, spopala bi ga vrućica s groznicom. Takav nije više gajio nikakovu nadu da će na ovom svijetu dulje živjeti, već je smjesta najprije pobožno i skrušena srca ispovijedao svećeniku svoje grijeh, preporučivao dušu Bogu i stvarao oporuku. Ostali ljudi koji su još bili zdravi, vidjevši u kratkom vremenu tako strašan pomor i smrt mnogih ljudi i ne poznajući tu pošast, od silnog straha bili su kao bez duše i pameti, jer su se bojali slične nesreće i mislili da je došao kraj svijeta.

³⁸⁴ Matura, 2017./2018., ljetni rok, 14. pitanje

³⁸⁵ Matura, 2015./2016., jesenski rok, 73. pitanje.

³⁸⁶ Matura, 2011./2012., jesenski rok, 76. pitanje.

Slika 2.16. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁸⁷

26. Pozorno pročitajte prikazani povijesni izvor i odgovorite na postavljena pitanja.

„... Umiranje u Sieni je počelo u svibnju. Bilo je okrutno i strašno ... Zараženi je umro gotovo odmah ... Otac je napuštao dijete, žena muža, brat brata ... Članovi domaćinstva pokapali su svoje umrle u zajedničke grobnice bez svećenika, bez obreda, bez crkvenog zvona ... I tako su umirale stotine. Danju i noću ... A Nije bilo nikoga tko bi plakao za umrlima, jer sve je čekala smrt ...“

Slika 2.17. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁸⁸

75. Pozorno pročitajte povijesni izvor i odgovorite na postavljena pitanja.

Izopćujemo iz Crkve i anatemiziramo svaku herezu, usmjerenu protiv ove svete pravovjerne (...) Crkve. Osuđujemo sve heretike bez obzira na imena koja oni sebi daju: likovi su im različiti ali im se repovi između sebe prepliću, jer su podjednako sujetni i teže k istom. Poslije osude treba ih predati svjetovnoj vlasti... prethodno oduzevši članovima klera zvanje i određivši im visinu kazne. Imovinu ovih osuđenika, ukoliko su bili svjetovni ljudi, treba konfiscirati a, ukoliko su članovi klera, njihovu imovinu predati Crkvi, jer su na njen račun izdržavani. Ipak, ukoliko svjetovni vladar, koji je potreban Crkvi, poslije crkvene odredbe, ne očisti svoju zemlju od heretičke zaraze, neka ga metropolit i ostali biskupi određene provincije bace u okove izopćenja. I ako nakon godinu dana ne izvrši što se od njega traži, neka o tome sazna vrhovni prvosvećenik, i on osobno neka ga proglasi vazalom koji ne izvršava obveze prema njemu...

Slika 2.18. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁸⁹

59. Odlomak je iz kronike cistercitskog redovnika Kajnalda s početka 13. stoljeća.

„Najprije neka se zna da su krivovjerci smatrali da postoje dva Stvoritelja, to jest, jedan za nevidljive stvari kojeg su nazvali dobrohotnim Bogom i drugi za vidljive stvari kojeg su prozvali zlobnim Bogom. Novi zavjet pripisali su dobrohotnom Bogu; stari pak zavjet zlobnom Bogu i potpuno su ga odbacivali, izuzevši neke pisce koji su iz Starog izvršeni u Novi zavjet, koje su, iz poštovanja prema Novom zavjetu, ocijenili dostojnima da budu prihvaćeni... Govorili su da je gotovo sva Rimska crkva jазбина 'opova; i da je bludnica o kojoj čitamo u Otkrivenju. Toliko su odbacivali sakramente Crkve da su javno naučavali da je voda svetog krštenja isto što i riječna voda i da se 'ostija presvetoga Kristova tijela ne razlikuje od običnog kruha, ulijevajući u uši 'rostodušnih to svetogrđe da bi tijelo Kristovo, makar i da je bilo veliko poput Alpá, 'davno potrošili i iscrpili oni koji su ga jeli... Neka se zna i da su pojedini među 'rivovjercima bila nazivani „savršenima“ ili „dobrim ljudima“; ostali „vjernicima“ 'rivovjeraca. Oni koji su se zvali savršenima nosili su crnu halju i lažno sebi prisvajali 'ednost, zazirali su od jedenja mesa, jaja i sira, nisu se htjeli doimati lažljivcima iako su neprestano govorili laži, poglavito o Bogu...“

³⁸⁷ Natjecanje, 2016./2017., 26. pitanje.

³⁸⁸ Matura, 2015./2016., jesenski rok, 75. pitanje.

³⁸⁹ Natjecanje, 2009./2010., 39. pitanje.

Slika 2.19. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁹⁰

4. Pozorno pročitajte ulomak iz prikazanoga povijesnog izvora i odgovorite na postavljena pitanja

Budući da smo (...), na Brdu Griču, naumili podići slobodni grad i u njemu okupiti građane, te taj dio Kraljevstva utvrditi i učvrstiti radi sigurnosti granica, ali i drugih probitaka, (...), u djelo smo proveli naš naum, dajući dopuštenje da se na spomenutom Brdu izgradi slobodni grad, da se građani slobodno doseljavaju te da imaju, drže i čuvaju nepovredive zemlje i posjede, prava i slobode što smo ih dali i potpisali. Ovo su, dakle, prava i slobode građana, koji stanuju i obitavaju na spomenutom Brdu, što su ih sami napisali, a mi ih odobrili: (...) nisu obvezni plaćati poreze ni na jednom mjestu unutar granica Kraljevine. (...)

Slika 2.20. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁹¹

46. Iz koje je dinastije kralj Karlo spomenut u povijesnome izvoru?

Tih dana gospodin Karlo, kralj Ugarske, pažljivo primi kod kninske tvrđave bana Mladena i odvede ga sa sobom u svojoj pratnji do Zagreba držeći ga pod nadzorom svojih oružanika.

Slika 2.21. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁹²

35. Pozorno pročitajte povijesni izvor.

(...) Ali ban Derenčin, u koga bijaše više smjelosti kod savjetovanja nego snage kod izvođenja stvari, nagovarao da se boj zametne na otvorenom polju. On je tako sudio prezirući neprijatelja, dok su se Hrvati njemu opirali jer ih je malo bilo. (...)
Kad se tako poređalo vojske, turski vojvoda Ismail-beg takvom silom udari na prve naše čete da je knez Bernardin ne samo bio iz svog reda potisnut, te je morao uzmaknuti, nego je bio i prinuđen da ostavi svoje pješake. Nato bijahu potjerani u krvav i sramotan bijeg sve do Krbave. (...)
Ban Derenčin bude zarobljen, a sin njegov ubijen (...). To je prvi rasap kraljevstva hrvatskog, i tu je čitavo plemstvo hrvatsko izginulo.

³⁹⁰ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 74. pitanje.

³⁹¹ Matura, 2014./2015., jesenski rok, 46. pitanje.

³⁹² Matura, 2010./2011., jesenski rok, 55. pitanje

Slika 2.22. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁹³

74. Pozorno pročitajte povijesni izvor iz sredine 16. stoljeća i odgovorite na postavljena pitanja.

Trgovina koju Dalmacija vodi s Morlacima i drugim turskim podanicima toliko je važna, potrebna i korisna da bi Dalmatinci umrli od gladi kad bi prestala, jer im stalno donose žita, sira, mesa, meda, voska, vune, pokrivača, koža i drugih sličnih predmeta. A iz gradova im izvoze sol, slanu ribu, tkanine, ulje, začini, šećer, bijeli vosak i drugu robu, koja je onom narodu potrebna za život, da bi se mogao bijedno održavati; na taj način ostaju Dalmatincima i živež i novac. Sva ova trgovina, (...), iznosi u cijeloj pokrajini godišnje 400.000 dukata i da nema tih poslova Dalmatinci ne bi mogli živjeti u tim krajevima, većim dijelom kamenitim i neplodnim. (...)

Slika 2.23. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁹⁴

76. Pozorno pročitajte ulomak povijesnog izvora i odgovorite na postavljena pitanja.

1	<i>Vs ime B(o)žie, amen. Let g(ospod)nih 128[8], indicio pravo dan 6 miseca jenvara.-
Vs vrěme krala Ladislava preslavnoga krala ugrskoga kralestva nega leto 6 na deset[e]</i>
5	<i>Va vrime ubo velikih muži gospode Fedriga, Ivana, Levnarda, Duima, Bartola i Vida, krčkih, vinodolskih i modruških knezi.-
Zač dole kr[ra]tj videči ludi ki bludeči svojih starih[ri] isjkušenh zakon zato ubo edin</i>
10	<i>po edinom i [vsi] ludi vinodolski želeči one stare d[ob]re z[j]akone shraniti e na puni ke njih prvi v[sag]da su [shra]njeni neurėeni.-</i>

Slika 2.24. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁹⁵

74. Pozorno pročitajte ulomak iz prikazanoga povijesnog izvora i odgovorite na postavljena pitanja.

5	<i>I ondi g(ospo)d(i)n Menart sluga naprid sta i pokaza listi prave v keh se udražahu zapisani razvodi i kunfini meju Sovinjakom z Vrhom i Plzetom, ki bihu pisani na let Božjih 1195. ke listi ondi pred nas trih nodari postaviše, keh ta gospoda izibra: jednoga latinskoga, a drugoga nimškoga, a tretoga hrva-</i>
10	<i>ckoga, da imamo vsaki na svoj orjinal pisat, poimeno od mesta do mesta, kako se niže udži, po vsoj deželi. I tako mi niže imenovani nodari preda vsu tu gospodu pročesmo kako se v njih udži. I tako onde obe strane se sjediniše i kuntentaše i kordaše i razvodi svojimi zlameniji postaviše, i jednoj i drugoj strani</i>
15	<i>pisaše listi jazikom latinskim i hrvačkim, a gospoda sebe shraniše jazikom nemškim. (...)</i>

³⁹³ Matura, 2017./2018., jesenski rok, 74. pitanje.

³⁹⁴ Matura, 2011./2012., ljetni rok, 76. pitanje.

³⁹⁵ Matura, 2012./2013., jesenski rok, 74. pitanje.

Slika 2.25. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁹⁶

9. Kakav je zemljoradnički odnos opisan u sljedećem tekstu?

... Radoslav Greckogna uze u zakup i primi na obrađivanje od Nikole Kasoćija, spomenutog konzula, čitav njegov obrađeni vinograd, koji je imao u Spiljanima pokraj vinograda Prodenova. Ujedno obeća, da će na istom mjestu uz te loze u sljedećih šest godina obraditi osam vretena zemlje istog Nikole, ako ne bude opravdane ili od Boga poslana zapreke. ... da će dobro i savjesno težiti i obrađivati u skladu s običajima i valjanom navikom grada Trogira, naime jedanput u godini obrezati i dvaput okopati i očistiti od kamenja i svakoga korova.

Slika 2.26. (Slika povijesnog izvora iz zadatka)³⁹⁷

21. Pomocu sljedećeg povijesnog izvora odgovorite na pitanja.

U vrijeme kralja Ladislava, preslavnoga Ugarskoga kralja, godine 16. njegova kraljevanja. U vrijeme pak velikih muževa Fridrika, Ivana, Leonarda, Dujma, Bartula i Vida, knezova krčkih, (...) i modruških. Budući da ljudi često uviđaju da treba čuvati svoje stare i uobičajene zakone, zato svaki pojedini i svi ljudi (...) želeći one stare zakone potpuno obdržavati, (...) skupiše se svi zajedno, kako crkveni tako obični ljudi. Na svršetku redovito održane skupštine u (...) u prisutnosti toga istoga kneza Leonarda gore spomenutoga biše izabrani iz svakoga grada (...), ali ne općenito svi stariji, nego oni za koje su znali da se bolje sjećaju zakona svojih otaca i onog što su čuli od svojih djedova. Njima narediše da zapišu sve dobre stare običajne zakone (...) kojih bi se mogli sjetiti od svojih otaca ili djedova gore rečenih (...)

³⁹⁶ Natjecanje, 2014./2015., 9. pitanje.

³⁹⁷ Natjecanje, 2015./2016., 27. pitanje.